

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ

Χριστούγεννα, Άγιος Βασίλης κι Φώτα στη Νιάουστα

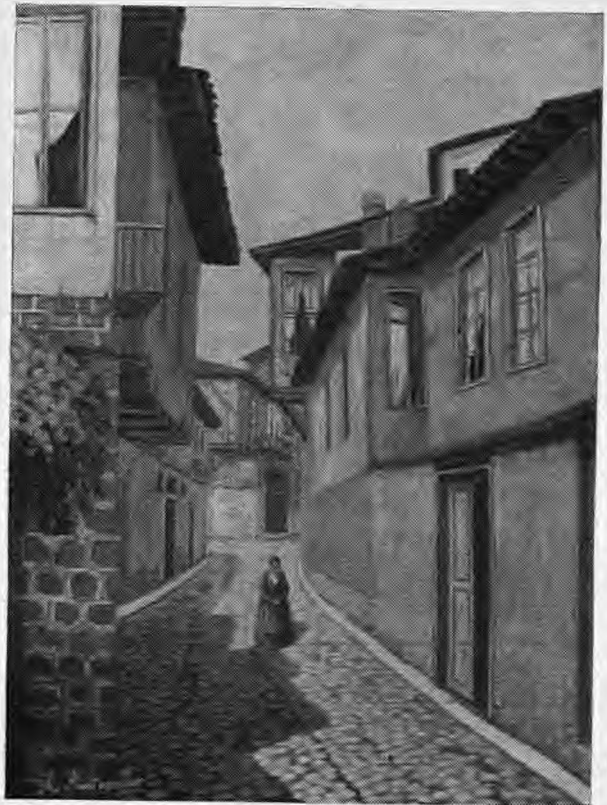
Ο Κωσταντούλης: ο λαϊκός ποιητής της Νιάουστας

Ίδρυση νηπιαγωγείου
από τους Οσλιανίτες

Ο Βασίλειος Χριστίδης
και η δημοτική γλώσσα

Οι πρωτοπόροι:
- Φίλιππος Οικονόμου
- Τάκης Δάρης

«Πυρσός» Ένας σύλλογος
με «παθητικό»

Νάουσα. Η οδός Ανταρτών τη δεκαετία του 1970
Της Χρύσας Κωστοπούλου

ΑΔΟΧΟΡΗΓΕΣ ΟΡΑΝΑ Πράσινο σκουλίκι των οπωροφόρων

Γιορτή πράσινου μήλου στο Αρσένι

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1986

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ·ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα Διεύθυνση Β. Κων)νου 12, Ὁρες λειτουργίας ἀπογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη Πέμ

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986
ΕΤΟΣ Ι, ΤΟΜΟΣ Ε', Τεύχος 37

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 12

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Νάουσα: Η οδός Ανταρτών τη δεκαετία του 1970. (Από τα βιβλία της Χρύσας Κωστοπούλου «Λαϊκά σπίτια κι αρχοντικό της Ηραθίας»)

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — σελ.

Γλωσσολογικά — Αφιέρωμα

ΠΥΡΙΝΟΥ Π. Οι Οσλανίτες Νάουσας κτίζουν Νη- πιαγωγείον	152
ΣΠΑΡΤΣΗ Ν. Χριστούγεννα, Άγιος Βασίλης, κι Φώτα στη Νιάουστα	153
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΦΙΓΓ. Ο κρόκος, το λουλούδι με τις πολλές ιδιότητες	156
ΜΠΑΪΤΣΗΣ ΤΑΚ. Αφιέρωμα: Φίλιππος Οικονόμου - Τάκης Δάρης	158
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡ. Το γλωσσικό ιδίωμα της Νά- ουσας	161
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Ο Βασίλης Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα	170

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά —

Παιδαγωγικά — Έρευνες

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ ΘΩΜ. Ο Κωνσταντούλης: ο λαϊκός ποι- ητής της Νάουσας	174
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ ΕΜΜΑΝ. Ένας σύλλογος με... «παθη- τικό»	176
ΛΕΠΙΔΟΥ ΕΥΓ. Κατηγορίες παιδιών με ειδικές δυ- σκολίες στη μάθηση	178
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Επαγγελματικά ψέμματα	180
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - ΚΑΡΤΣΙΟΥΝΗ ΕΛΕΝΗ Παρα- σκευάσματα μήλου	182

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ ΑΝ. και ΣΑΒΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΥΛ. Το πράσινο ακουλήκι των οπωροφόρων	184
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Ο ψευδάργυρος - Οι ανοι- ψιάτικοι ψεκασμοί	185

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΓΑΤΣΟΥ ΧΡ. Γιορτή πράσινου μήλου στο Αραβένι	189
--	-----

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

εύχεται

στους αναγνώστες

και τους συνεργάτες

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1987

Αγαπητέ φίλε

Σκεφθήκαμε με την ευκαιρία των γιορτών να σας παρουσιάσουμε ένα άρθρο χριστουγεννιάτικο και αγιοβασιλιάτικο. Φυσικά όχι με τον τρόπο που αφηγούνται και τα «λένε» οι διακεκριμένοι φωτισμένοι συγγραφείς, και ούτε όπως υμνούν οι ταλαντούχοι και εμπνευσμένοι ποιητές. Αλλά όπως τις ζούσανε και ζούνε τις γιορτές αυτές οι απλοί άνθρωποι του λαού. Έτσι δίνεται η ευκαιρία να πάρουμε και μεις μια γεύση το πώς γιόρταζαν οι Νάουσαίι τον «παλιό καλό καιρό» τις μεγάλες μέρες της Χριστιανσύνης.

Η Δημοτική γλώσσα τις τελευταίες μέρες βρίσκεται και πάλι στην επικαιρότητα. Χωρίς να μπορούμε σε λεπτομέρειες δεν είναι λίγοι εκείνοι που την κακοποιούν και την κακοεταχειρίζονται στον γραπτό και στον προφορικό λόγο. Έτσι κρίναμε σκόπιμο να δημοσιεύσουμε μερικές σελίδες από το βιβλίο του Β. Χριστίδη «τα Χειμωνιάτικα Σιτηρά», ο οποίος χωρίς να ασχολείται ειδικά με την φιλολογική επιστήμη έγραψε και μιλούσε ζωντανά και ευχάριστα την Δημοτική γλώσσα. Απολαύστε τον.

Στις στήλες του περιοδικού φιλοξενούμε ένα αξιόλογο ντοκουμέντο. Πρόκειται για μια απόφαση που πήραν οι Οσλανίτες κάτοικοι Νάουσας το 1903, να κτίσουν με δικά τους λεφτά Νηπιαγωγείο στην ενορία της Μεταμορφώσεως.

Για τους δεντροκαλλιεργητές δημοσιεύουμε ειδικό άρθρο που αφορά το πράσινο ακουλήκι το οποίο τον τελευταίο καιρό έγινε πασίγνωστο από την Ζημιογόνο δράση στα οπωροφόρα.

Αυτά για σήμερα. Καλό χειμώνα. Ραντεβού μετά τρεις μήνες.

Η

Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 800
Δήμοι, Κοινότητες, (Συν)μοί	δρχ. 2.000
Εξωτερικού δολάρια	20

Ένα άγνωστο πρακτικό των Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας. Για την ίδρυση Νηπιαγωγείου

Στην προσπάθειά μου να βρω αρχαιολογικά υλικά, σχετικά με την εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Βέροια και Νάουσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, βρήκα στο αρχείο της Ιεράς Μητρόπολης Βέροιας ένα άγνωστο κώδικα' που οι αξιόλογες πληροφορίες του αναφέρονται στις προσπάθειες των Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας, να κτίσουν με δικές τους δαπάνες στην ενορία της Μεταμόρφωσης σχολείο με την επωνυμία «Νηπιαγωγείον Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας».

Όπως φαίνεται στη σελίδα 3 του κώδικα, οι Οσλιανίτες κάτοικοι της Νάουσας στις 27 Ιανουαρίου 1903 πραγματοποιήσαν στην αίθουσα της Ιεράς Μητρόπολης Βέροιας συνέλευση με σκοπό να κτίσουν και να δωρίσουν στην ελληνική κοινότητα της Νάουσας ένα Νηπιαγωγείο με την παραπάνω επωνυμία.

Για το σκοπό αυτό ορίστηκε επιτροπή, η οποία αποτελείται από τους: Δημήτριο Τσίτση, Ιωάννη Τουρπάλη και Νικόλαο Πεχλιθάνο. Η επιτροπή αυτή εξουσιοδοτήθηκε «να πράξει παν ό,τι σχετικόν προς τελείαν και ένναμιον αποπεράτωσιν του έργου τούτου».

Φαίνεται ότι οι Οσλιανίτες είχαν κάποιον σωματείο - οργάνωση, γιατί στο πρακτικό της συνέλευσης αναφέρεται: «ανέλαβον να κτίσωσιν ιδία δαπάνη εκ του κοινού των αποθεματικού κεφαλαίου Νηπιαγωγείου».

Το πρακτικό αυτό της συνέλευσης υπογράφουν 19 Οσλιανίτες. Οι ενέργειες για την ανοικοδόμηση του Νηπιαγωγείου άρχισαν τον Απρίλιο του 1903 και το Νοέμβριο του 1905 σχεδόν τελείωσε το χτίσιμα του σχολείου.

Δόθηκαν για την άδεια ανοικοδόμησης στο Μοδέρη 339,20 γρ., στο δικηγόρο Μουσταφά 135,30 γρ., Φιριάνι 421 γρ. και στον αρχιτέκτονα Θωμά Τσιώτση 3397,20 γρ.

Συνολικά δαπανήθηκαν περίπου 35.000 δρχ. 350 λ.τ. Το αποθεματικό των Οσλιανιτών ήταν 18.836 γρ. Χρειάστηκε να γίνει προ

Του Παύλου Δ. Πυρινού Δ)ντή Γυμνασίου

αριετικός έρανος μεταξύ των Οσλιανιτών κατοίκων της Νάουσας για την αποπεράτωση του Νηπιαγωγείου. Έτσι βλέπουμε στον κώδικα (σελ. 6) να προσφέρουν οι Δ. Τσιώτσης 10 λ., Ι. Τουρπάλης 10 λ., Ν. Πεχλιθάνος 7 λ., Δ. Πεχλιθάνος 3 λ., Γρ. Δ. Λόγγος 5 λ., Αντώνης Πεχλιθάνος 2 λ. και άλλοι μικρότερα ποσά.

Πέρα απ' αυτές τις πληροφορίες, ο ειδικός ερευνητής μπορεί να βρει και άλλες, χρήσιμες, σχετικά με τις τιμές των υλικών και ημερομισθίων κ.ά.

Δε γνωρίζω, αν υπάρχει σήμερα το νηπιαγωγείο αυτό. Το βέβαιο είναι ότι οι Οσλιανίτες κάτοικοι της Νάουσας ευεργέτησαν ιδιαίτερα την ελληνική κοινότητα της Νάουσας. Το 1885 πρόσφεραν 30 λ.τ. στην εκκλησία της Παναγίας³ και το 1897 πρόσφεραν αρκετά χρήματα για την ανοικοδόμηση του 1ου σρφου του Δημοτικού Σχολείου⁴ Νάουσας.

Τα όσα, σύντομα, έγραψα σκοπώ έχουν να βοηθήσουν τον ιστορικό το μέλλοντος της Νάουσας και να μην ξεχαστούν όσα στα δύσκολα

χρόνια της Τουρκοκρατίας έλασαν να κρατήσει η Νάουσα τη θνική της συνείδηση.

Συνέλευση Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας

Σήμερα, την 27ην Ιανουαρίου 1903 συνελέθοντων των υπογεγραμμένων Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας εντ η αίθουση της Ιεράς Μητρόπολης εν πλήρει ομοφωνία αποφασίσθησαν τα εξής:

Α' Οι Οσλιανίται κάτοικοι Νάουσας ανέλαβον να κτίσωσιν ιδία δαπάνη εκ του κοινού του αποθεματικού κεφαλαίου Νηπιαγωγείου ενορία της Μεταμορφώσεως υπό εξής επωνυμία.

«Νηπιαγωγείον Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας».

Β' Το ειρημένο Νηπιαγωγείο παραχωρούσιν ως δωρεάν των την ενταύθα Ορθόδοξον Ελλ. Εκκλησίαν.

Γ' Προς αποπεράτωση του έργου τούτου ωρίσθη επιτροπή αποτελούμενη εκ των κ.κ. Δημητρίου Τσίτση, Ιωάννου Τουρπάλη και Νικόλαου Πεχλιθάνου, ιδία δε τα κ.κ. Ν. Πεχλιθάνος.

Δ' Η ειρημένη επιτροπή δέσμεύεται να πράξει παν ό,τι σχετικόν προς τελείαν και ένναμιον αποπεράτωσιν του έργου τούτου.

Εν Νάουση τη 27η Ιανουαρίου 1903
Ακολουθούν υπογραφές:

Το κείμενο υπογράφουν 19 κάτοικοι, Τα εξής:

1) υπογραφή δυσανάγνωστη, 2) Δημ. Τζώζας, 3) Νικόλαος Πεχλιθάνος, 4) υπογ. δυσανάγνωστη, 5) Γρηγ. Δ. Λόγγος, 6) Δημ. Ν.

(Συνέχεια στη σελ.

Τότι κι τώρα

Χριστούγινα, 'Αγιος Βασίλης κι Φώτα στη Νιάουστα.

Απ' τ' Αγία Φιλίππα κι' ύσταρνας α-
χρνευσιν του σαραντάμηρου για τα
Χο στού, κι' απού τότι που απόκριβά
μι απευρούσαμι κι να μιταλόβουμι, μι-
ρικιά μιταλόβνιακαν της Παναγίας Ξι-
σηρήτας (Εισόδια Θεοτόκου).

Τώρα αλησμονησάμι απ' τα ντιπ τη
νηστεια κι τη σαρακουστή, του πύρομι
εράδο, ένα τόχουμι Τιτράδεις, Παρα-
σκιαβές, Κυριακές κι καθημερινές.

Τότι έπιρναν κι έδουσαν τα φασούλια
τα νιρόβραστα οι πιπέρκες, οι μιλιζιά-
νεις κι οι ντουμάτεις στου Εύδι ή στην
ορμύρα, η κουμπόστα μη λάχανο στου
Εύδι, οι στιγνές τηγανιτες ντουμάτεις,
πρασουκιφέδες, ταραμουκιφέδες κι
καρυδόρη. Του τσουκάλι μουν χού-
χλαζειν στουν πιρμάχου μι το φασού-
λιο σιμά στη φουτχιά. Τάβαναν κι' ου-
λίγου αέλλινου κι' ηβουδιαζαν. Μας έ-
βαναν μικρά πιντιγιά ουλίγου στη φιλι-
τού κι' αϊ σιαπέρα στου μαχαλά.

Τ' Αγία Ιγνάτη ή καν' ντιγιά μερεις
ιαταρνα, έσφαζαν κι του γουρούνη ή
του σηητικό Ζυγούρι που του τάζαν
σαν αρνι απ' την Πασκαλιά. Όλα τα
Νιαουσινά σπήτσια κοίταζαν γουρούνη.
Τόσφαζαν στην αυλή σιμά στη βούση.
Τήριχναν ανόσκιλα μ' ένα σκινί διμέ-
νου απ' του πωδύρι κι του καρβαλίκιβαν
ντιγιά - τρεις νουμάτοι για να μην κου-
νιέτι. Ου Τσάκης έσφαζειν πουλλά
γουρούνια στη Νιάουστα.

Μιρικές μπάμπισεις τάζαν του γου-
ρούνη στου στόμο ταχί βράδι μι γιορ-
μάν Ζυμουμένουν μι ουλίγου νιρό σα
λόπκεις. Του τουμάρι τ' άπλουσαν τα-
νισμένου μι καρφικιά στου μιτσεουρχει-
ου κι τήριχναν σπάχτι πανουθειό για
να αργήσει να στιγνώσει κι να του
φκιάσουν τσαρούχια.

Τουν παστό τουν έλειουσαν στου κα-
ζάνι για λιγδα κι' απόμνιακαν οι τσι-
γαρίδες για κένα καταισμάκι, πίττα,
αυγά μι τσιγαρίδες ή ακέτιες για πρου-
σάγιου. Του κρέας τού αρτινούσειν
απ' του γουρούνη ή του ζυγούρι του
τσιγαρίζαν κι τόφκιασαν καθουρμάν, τό-
βαναν μι άλας μέσο στη λιγδα κι βα-
πούσειν ίσιαμι του καλουκίρι. Νά-
τραυγεις καθουρμάν μι φασούλια να α

γλύφεις τα δάχτυλά σου.

Του κρέας πούταν για φάγουμα κρέ-
μουνταν στου τσιγγέλι κάτου στου κι-
λάρι κι' όλεις τις γιουρτές όποιους ή-
θειλιν εκουφτειν μπριζιόλεις κι' έπι-
νουν στου τσιμπιδι πανουθειό στη Ζιάρη
απ' του τζιάκι.

Τη φούσκα απ' του γουρούνη την έ-
πιρναν τα μικρά τα πιντιγιά κι τη φού-
σκουσαν για μπάλο. Απου πού μπάλεις

Του Νίκου Σπάρτα

κι μπαλόνια τότι. Απ' τα απηρουσινά
τα πωδύργια απ' του Ζυγούρι πάλι ε-
πιρνώμει τα σέγκια δεξουν κι λιόβα
πούταν μιά τρανύτρα. Μιρικιά πιντιγιά
τα τρυπούσαν μι του ματκάπι κι τήρι-
χναν καλά για να βγάδουν πλειότιρα
σέγκια απ' του κινάρι.

Τώρα τα πιντιγιά ούτι ξέρουν καν κι
καν τί είναι τα σέγκια.

Όντας αχιρνούσειν του σαραντάμη-
ρου τα πιντιγιά απ' του μαχαλά πήγη-
ναν τις Κυργιοκές στου βουνό για καρ-
τσιούνας ή κι για να κόψουν Εύλα για
το Χριστού. Έπιρναν μνια καρκέλο κι'
ένα χοντρό σύρμα ή άλυσσουν κι' έ-
ναν κλαδουκόπουν ή ταικούρι κι τρα-
βούσαν μι μανέλεις έξι ή ουχτό μαζί
(Ζυγύργια) τρανό κούτσουρα τους καρ-
τσιούνας. Όντας σημακόντιβαν οι μέ-
ρεις, για νάχουν Εύλα κι προυσανά-
ματα για τουν καρτσιούνου τα πιντιγιά
μέσ' τη βρουχή ή του χιόνι έβγιναν να
μύσσουν Εύλα για τα Χριστού. Ντιγιά βα-
στούσαν τις μανέλεις κι' άλλα τρία-
τέσιρα μιά μικρότιρα απού πόρτα οι
πόρτα οι άλουν τουν μαχαλά φώναζαν
όλοινοι μαζί: Ξύ - λα - για - τα - Χρι-
στόύου...

Κι' όλοινοι οι κόσμοι έδουσαν που
καρνιά σπιγνή μπλάνα, κένα στρουγγί-
λι ρόγγι, κένα γκόλιου φράψου νέραν-
τζα η δρένιου ή κι κάναν μουριτικουν
νώμουν. Κι ειλιγαν οι όσους δεν ήθει-
λαν να δώσουν. «Αν δε μας δώσει δε
δο πατήστει στουν καρτσιούνου, κι' αν

σημακουντέψει δε σας βάλουμι Ζιάρη
στη τζέπη».

Τότι όπου κι τώρα τα κολιντα την
ημέρα μιταλόβνιακαν. Μνιά μπάμπου α-
φηγιέτι:

Έ! Θυμνιούμι τότι μια χρουνιά κου-
ρίτσι που πήγα να μιταλόβου τα κό-
λιντα την ημέρα, δεν είχα κι στιβάλια
κουμπουτά για να μην πάνου μη
τις παντόφλεις στην ικκλισιά ήρα δα-
νειακά ένα Ζυγύρι. Τάπηρναν δανειακά
κι τα άλλα κουριτάκια απ' του μαχα-
λά. Τότι είδα για πρώτη βουλά του Θυ-
νάση, τουν αρβουνιαστικό μου, υσταρ-
νας απου εναν χρόνου αρραβώναν.
Γιατί όντας έρχουνταν στου σπήτι ιγώ
κρύβουμου. Μι είδειν κι' αυτός κι
κατακουκκίνησάμι κι οι ντιγιά. Μη τουν
έδειΞειν η τχιά μου η Μήτσα η αυχου-
ρημη.

— Εισύ να κοιτόζειν βιρέβηκα ου-
λίγου, ιά είναι εικει ουπίσου στου δι-
Ειό του ψάλη. Καλαρτζινά μαρι κοί-
ταξα απουγία. Ιά αυτός μη τα μου-
στάκια το τρανά, ου μαυριδιρός είναι
μη του μούρου του ρουχένιου του σουλ-
τούκου πόχι γκαντιφέν στου γιακά».

Τότι όλα τα πιντιγιά της παντριάς
πήγιναν αυτές τις ημερεις στην ικκλη-
σιά για να ιδούν το κουριτάκια που
μιταλόβνιακαν.

Τώρα η νιουλοία δεν πατάει στην
ικκλισιά καν κι καν.

Τρανή μονία είχαν τα λιανουπαιντιγιά
τότι, κι απού τα μούρα τα μισάνυχτα
έβγηναν στους δρόμους. Ξημρώνουν-
τας τα κολιντα μι του σκουλι απ' του
σκουλειά άντγιου κι τη τζιουμπανίκα
Του σκαυλι απ' του σκουλειό ήτον οι
που κουμάτι μπουσάν απού παληό φου-
στώνι ραμένου στου σπήτι μη του χέ-
ρι. Η τζιουμπανίκα κόφτουσαν από να
έηλεν πούχειν ρόζουν σα σκίπαρι, την
ήπηρναν οι μπαμπάδες απ' του μποξέ.
Κι ντάκα - ντούκα οι πόρτες μι τις τζι-
ουμπανίκες. Δεν απόμνιακειν καρκέ-
λι για καρκέλι στις αυξόπουρτες ή χτυ-
πητάρι για χτυπητάρι.

Κόσοι - ντα - μπά - μπουου Σουούρβα
Τέτου.

«Κολιντα μέλιντα, σουούρβα βασιλίνα
του σκιλι σου μ' έφαγειν τρανό κουλι
κι θέλου.

Θέλου δε θέλου τη μάνα σου τη θέλου
κι' αν δε μι δός τη μάνα σου δόσμ' ενό
κουριτσι

να του φιλώ να του τσιμπώ κι πάλι δε
στου φέρου».

Ήταν αμαρτία να μη δώσεις του πρώ-
του του πιδι που δε χτυπούσειν την
πόρτα σου. Αν ήταν πιδι ταπηρναν ψη-
λά για να αναγκάσει του τζιάκι μι του

ταιμπιδι για του καλό της χρουνιας.
Έδουσαν στα πιντιγιό Ξυλωκέρατα, σούκα, καρύντγια, σταφίδεις, πουρκά τζίντζιφα στινιά, ρόντγια, κιδώνιο, κόστα κι τέτγια.

Τα πιντιγιό ίφιρναν τα συχαρίκια. Έτσι όντας γινήθηκιν ου Χριστός, τα βαθιό μισάνυχτα κι είδαν οι τζιουμπάνοι τα σημεία στουν ουρανό πηλάλησαν να ιδούν το γινητούργια του Χριστού. Όντας γιρνούσαν στα μαντριά τους ουπίσου βρήκαν μνιά μπάμπου πόκιγειν του φούρνου της εικεϊν' την ώρα για να ψήσει ψουμί κι την είπαν: «Μπάμπου συχαρίκια γινήθηκιν ου Χριστός που καρτιρούσαμι τόσα χρόνια».

Καρτιρέσσει ουλιγου τους λέει.
Παίρνει προυζιμι μάνι-μάνι απ' του σκαφιδι, κουλουριάζει κι ρίχνει στη χάβουλι ντιγιό-τρία κουλίκια μικρά, κι τους δίνει για πισκέσι. Κι' απου τότι φκιάνουν κουλίκια σι μικρά σπητγια κι τα δίνουν στα μικρά τα πιντιγιό, για κόλιντα.

Οι τζιουμπαναροί πρώτοι άναψον φουτχιά στη φάτην για να ζισταθεί ου Χριστός όντας τουν προυσκίνησαν κι' απου τότι ανάφτουμι κι τουν καρτσιούνου τα Χριστούγινα στη Νιόουστα.
Τα πιντιγιό στα κόλιντα τραγουδούσαν κι' άλλα τραγουτγια όπως του «Χριστούγινα Πρωτούγινα πρώτη γιορτή του χρόνου, για βγειτε δέτε μόνθετε πως ο Χριστός γεννάται...», το «Καλήν ημέρα άρχοντες αν είναι ουριμός σας»...

Τώρα τα πιντιγιό παγαίνου μούγκι σι συγκινεις για παρόδεϊς, δεν παίρνουν άλλα κόλιντα, βγαίνου την ημέρα.

Τουν καρτσιούνου τουν έστηναν ή απου βραδύς ή ταχι-ταχι όντας χτυπούσαν οι καμπάνεις. Έστειναν κι άναφταν καρτσιούνους σι όλους τους μαχαλόδεϊς. ΌΞου απ' τις ικκλησιές ανάφτου μού τρανύτηρους.

Τα κόλιντα Εημρώνοντας έβηγναν μπά τα μισάνυχτα κι τρανοί παρέεις παρέεις ή σύλλουγοι μη τουν «αστέρα» Έφκιαναν μνια φάτην (ένα σπητάκι) μη σκόλεις κι καθρουνάκια ή σκίζεις απου καλόμνια μη ένα σπαρματοέτου στη μέση να φέγγει τα σκαλιστά μη τη γέννηση, τους Αγγέλους κι τους βοσκού κι μπαμπάκι για χιόνιο, μι ένα τρανό άστριου απου πανουθεϊό κι έφκιαναν ένα τρανό άστριου μι τη γέννηση κι κιοργιά σναμμένα. Απ' του άστριου πήρειν του όνομα «αστέρας». Οι παρέεις έψιλαν τπραφουνία κι μ' έναν κουμπαράν χτυπούσαν όλες τις πζοτεις κι μάζουσαν παρόδεϊς:

«Καλήν ημέρα άρχοντες, αν είναι ουριμός σας Χριστού τη θεία γέννηση να πω στ' αρχοντικό σας...»

ή τραγουδούσαν:
«Των Αγγέλων η χορεία δόξα εν υψίοις ψάλλει ω χαρά, χαρά μεγάλη, εγεννήθη ο Χριστός, Εγεννήθη ο Χριστός.

Έπεμψεν αυτόν εξ' ύψους τους ανθρωπούς ελεήσας
Ο το παν Δημιουργήσας επουράνιος πατήρ, επουράνιος πατήρ...»

ή του άλλου του τραγουδι:
Δώστε λοιπόν τώρα και εεις όλοι τον οβολόν σας και του Χριστού η γέννηση να είναι βοηθός σας.

Κακούργημα πω έγινε εις την Μικρά Ασία που έδιωξε τους Έλληνες η άπιστη Τουρκία.
Κρύο κάνει, χιόνι πέφτει κι' ο βοριάς φυσάει, τα κακόμοιρα κρυώνουν και τα ορφανά Βοήθεια γυρεύουμε δια τους δυστυχούντας.

Έβηγνεν κι ου Σύλλουγου «Αθηνάμιτά τα μισάνυχτα μι τα όργανα, τη μπάντα, που έπηξεν του «καλήν ημέρα άρχοντες» κι μάζουσαν παρόδεϊς για του σύλλουγου.

Εικειν' τα χρόνια, πριν χτυπήσει η καμπάνα η ώρα πέντι, Εημρώνοντας τα Χριστούγινα, πιρνούσειν ου κρεχτής κι χτυπούσειν τις πόρτεις τις κουραϊσαι μι μνιά τζιουμπανάκια για να Ευπηήσουν οι κόσμοι κι νάνει έτομοι για την ικκλησιό. Ήταν ου καντηλιναύτης. Οι νάνιδοι αντύνουσαν απου βραδεις μι τα σιαλιβάργια, του μιντάνι κι τις κόλτσεις μι τις βουδέτεις. Ταχι-ταχι νταγκ η καμπάνα έβαναν μούγγι του σουλτοόκου κι τα γιμινιά κι κινούσαν για την ικκλησιό.

Μιτά την απόλυση πήγηναν βιζπεις στους συγκινεις κι σι Χριστούδεϊς κι του γιόμα νουρις έτρουγειν όλους ου ταϊφάς μαζί στου σουφρά τους παρμάδεϊς που δεν έλειπαν απου όλα τα σπητγια της Νιόουστας κι του κρεσ του γουρουνιόκιου μι τα πρόσσα ή τα σέλλινα.

Όλους ου μαχαλάς μαζώνουσαν στουν καρτσιούνου Έπιζαν χαρτχιό μι κροί τρανοί, τα πιντιγιό έπιζαν του «φίτσιου» μι παρόδεϊς, έπιζαν τα σέγκια στ' αλώνι κι τις φούρλεις. Έψιναν κι μπριζιόλεις ύσταρνας απ' του γιόμα ή όλην την ημέρα, μπριζιόλεις γουρουνιόσκεϊς σ' ένα καμένου σύρμα μ' ένα Ξύλου μακρύ να μην καίνουνται, Τρα-

βαύσαν ζιόρι απ' τουν καρτσιούνου. Ή βράδυ τραβούσαν τα Ξύλα που κάζαν κι' όλου τρουγιούρου-γιούρου γαυδούσαν καντάδεϊς κι χορήβαν ή λιγαν παρομύτγια ίσιαμι αργά βράδι.

Τώρα όλοι παγαίνου στα κέντρι τα καφνεια.

Τη Δεύτερη την ημέρα ου καρτσιούνους άναφτειν ασανάς κι' σι κού έφκιαναν βιζπεις στους Μανωλιδεις την Τρίτη την ημέρα σι Στέφονου Στιφονισσεις.

Σηματουτεύουνας ου Αγια Βασίλη τα πιντιγιό Ξαναμίζουσαν Ξύλα για τα καρτσιούνου που δυ ανάψει τουν για Βασίλη πάλι όπως την Πρώτη Δεύτερη κι την Τρίτη μέρα τ' Ασταύ.

Του βράδυ πριν τ' Αγια Βασίλη τα σπητγια της Νιόουστας φκιάνου τα μι κουλουκίθα μι λιμπόν, για να λουιν κι τουν παρό μεσα.

Όντας ζμούργιζειν τα πιντιγιό έβαναν κάνα ντιγιό ώρεις κι έψιλαν Αγια Βασίλη στα σπητγια κι τα μζιά κι μάζουσαν λιφτά κι όχι κόλι Αγιας Βασίλης έρχιτει απου την σαρσεια

Βαστάει εικόνα κι χαρτί, χαρτί κιομορί...

ή Αρχή μηνιό κι' αρχή χρουνιά ψηλή διντρουλιβανιό

Κι' αρχή, κι' αρχή καλός μας χροικησιό μι τ' άγιο θρόνος

Κι η πηττα ιγένουσαν στη γά κάτου στου μαγεργιο ή στου φούρ. Για να μην κάψουν πολλούος φούρμαζώνουσαν τρεις-τεσσαρεις γετισεις κι' έβαναν σ' έναν φούρνακλήτεις τους. Κάθι σπητή ειχειν κι δκό του φούρνου για του ψουμί.

Κα τις ουχτώ-ινιό η ώρα μνονταν όλους ου ταϊφάς τρουγιόστου σουφρά κι' ου παλιός ου τρητρους στην ηλικία έκαρμειν του ερό του κι πεκιούνταν καλή χρουνιό όλους, εκουφτειν την πηττα σι φιλιό ήταν τα κιοφάλια στουν ταϊφ ένα για του σπητή κι τα μούλκια ένα για τουν Αγια Βασίλη. Του κιομου αχινούσειν απ' τη μέση τουν κόθαραν. Υσταρνας εκλουβειν σινι δέξα τρεις βουλές, για να πά δέξα σι δουλειές, κι' αχινούσειν ανοίγει τα φιλιό της πηττας. Του του ήταν τ' Αγια Βασίλη κι' ύστα σι όλους ένα φιλιό απ' τουν τρανρου ίσια μι του μικρότηρου κι σι όλους ένα φιλιό για τα μούλκια κι πριουσια ή τα ζουντανό αν ήταν

γουτρόφοι. Έπιναν κι του Νιαουστινό κρασί κι ηγκιόνταν καλή χρουσιά. Κάβουνταν κι στου τζιάκι κι έπιζαν μι τα χαρτιά «πλακόκια» μι λιφτά. Έπιζαν κώσταν στου τζιάκι μι τη φκιάρα, έκουφταν κι κανα αλμυροσάνικου ρόδι, τραγουδούσαν ίσιαμι τα μισάνυχτα. Καρ ηρξούσαν να ανάψουν κι να σβύσουν τα φώτα τρείς βουλές όντας έρχονταν ου κινούργιους ου χρόνους. Έδου ναν ιυκές όλοι οι όλουνοους κι ύσταρνας κερμουνταν.

Τ Άγιο Βασίλη την ημέρα μιτά την ικκλησία τα πιντιγιά έφκιαναν «κουδουόρη» Έναν ψηλόν, τουν τρανύτηρου, τουν έριχναν ένα τρανό σακκι, χαράρι τουν έδιναν μ' ένα σκαινι στη μέση κι τουν κρηνούσαν τρανά κι μικρά κουδούνια κι ηγγηναν απού σπητι σι σπητι για να μάσουν παρόδεεις κι όλονοι μαζί τραγουδούσαν:

•Άγιο Βασίλης έρχιτει Γιννάρης Εημηρώνει.

Φραγκίτσα ιδώ, Φραγκίτσα εικει, Φραγκίτσα μέσ' τη βρύση.

Μι του γκιουρντάι στου λιμό μι τη λιανή τη μέση.

Σί αυτό του σπητι του ψηλό πέτρα να μη ράισει

κι ου νοικουκέρης του σπητιχίου χίλια χρόνια να ζήσει-

ή
-Σί αυτό του ψηλό γιουμάτου καλιακούνγιο

τα μισά γινούν τα μισά κλουσουν τα μισά βγάζουν τα μάτχια

κι ου νοικουκέρης του σπητιχίου χίλια χρόνια να ζήσει-.

Λάγκαρ - λούγκαρ μι τις «λουκλουτάρες» χόρηβιν ου κουδουόρης Άγιο Βασίλης μέσα στου σακκι του.

Τουν έφκιαναν κι μνια τρύπα στου ένα μάτι για να γλέπει κι λιχνιούνταν για να κουδουνίζου τα κουδούνια. Τουν τραβούσαν μι τουσκινί όπουσ την αρκούδα. Όντας γύριβιν να ηχει νιρό, κατέβαζει την τρύπα απ' του μάτι στου στόμο κι έπινειν νιρό μ' ένα καλάμι.

Του βράδι πριν τα φώτα έβγηναν πάλι τα πιντιγιά κι τραγουδούσαν του τραγούδι:

Σήμηρα τα φώτα κι' οι φουτισμοί

και χαρές μιγάεις και αγιασμοί.

Κάτου στουν Ιουρδάνη τουν πουταμό

κάθητι η κυρά μας η Δέσποινά

όργανο κρατάει κερύ κρατεί

και τον Άγιο Γιάννη παρακαλεί...

Τα φώτα Ξανά ανάφτου φουτιχιά μι καρτσιούνουν κι Ξαναμαζώνουν Ξύλα.

Στα σπητιχια όλου του δουδικάμηρου η φουτιχιά στου τζιάκι δεν έσβηνειν απ' τα Χριστού ίσιαμι τα φώτα,

για να μην αμπουρούν να σέβουν απ' του τζιάκι οι καλικάντζαροι. Γιατί ίλιγαν τάχα τα κακούνγιο σηβαίνου απ' του τζιάκι στου σπητι κι μαγαρίζου όλου του σπητι. Τα σγκιά έπριπειν να βραστούν μη σάχτι κι να πλυθούν καλά μη αλυσιβα γιατί τα μαγόριζαν οι καλικάντζαροι.

Ίλιγαν τάχα κι ου καρτσιούνους έκιγιν τα κακούνγιο. Πιστιβαν οι κάσμοι τάχα οι καλικάντζαροι σηβαίνου απ' τις μούτλεις, τις φιρόδεεις της ουξόπουρτας, τουν σπατζιά μι πλειότιρου απ' του τζιάκι, κι μαγαρίζου τα νιρά τα στικάμινα κι όλα τα φαγώσιμα. Κανένας να μη ηχει στικάμινο νιρό στου σπητι ίλιγαν οι παλιές. Κι' αν βρου κανέναν μοναχόν ύσταρνας απ' τα μισάνυχτα, τουν παίρνουν κι χουρεύει ίσιαμι να μοσιλντίσει.

Τώρα γιόμουσειν ου τόπουσ καλικάντζαρους της μέρας κι της νύχτας, γιόμουσειν κλέφτηδεεις που σηβαίνου στο σπητιχια για κλέψιμο.

Ταχύ - ταχύ τα φώτα όλονοι ηγγηναν στην ικκλησιά. Του σταυρό τουν έριχναν: Ου Άγιο Σουτήρης στου πουτάμι απ' τα «Καμμένα», ου Άγιο Μηνός στου πουτάμι κουντά στου Δημαρχείου, ου Άγιο Γιώργης στου πουτάμι κουντά στου Μπουχώρι του Σπητι κι η Ποναγιά σ' Αλώνια.

Όντας ηγγηναν να ρίξου του σταυρό μι τις αναμένειν τις λαμπάδεεις, όλονοι οι άντρεις μαζί φώναξαν: «Κύργια λέσου, Κύργια λέσου».

Στ' αλώνια όντας φώναξαν «Κύργια - λέ - σου» έβγηναν κι' απ' του χουργιό του Πιρσόρι στου Ξιάγγαντου κι' απηλουγιούνταν «Κύργια - λέ - σου» «Πού τα πας τα μήλα» μι φουνές που ανέβηναν ίσιαμι τουν ουρανό.

Σι όλους τους δρόμους κι σι όλα τα σπητιχια που πιρνούσαν τα Άγιο έβαν στην ανοιχτή ουξόπουρτα ή στου μπαλκόνι σι μνια καρέκλα μνια κισιμρένια σιρβέτο καλή μη ταντέλεις κι' απανουθειό ένα σαμουντάι μι αναμέ-

νου κίρι σ μνια εικόνα απ' του εικουνουστάσι κι θυμνιάμα μι ζιόρι στου θυμνισήρι. Κι' ένα κουρίτσι απ' του σπητι κάθουταν σιμά στην καρέκλα μι αναμμένη λαμπόδα στου χέρι.

Ου παπάς μη του σταυρό στου χέρι όντας ίλιγειν του «Έν Ιουρδάνη βαπτιζουμένου σου κύριε...» έριχνειν του σταυρό στου πουτάμι κι' όποιου πιδι τουν ταόκουειν τουν τραγουιουρούσειν στα σπητιχια της ινουρίας κι μάζουειν παρόδεεις.

Κι' όντας ου παπάς ίλιγειν «...και το πνεύμα εν ήδη περιστεράς...» ασουλουούσαν κι τα περιστέργιο σισπάνου στουν ουρανό. Κι' ύσταρνας όλου του ικκλησίαμα έπριπειν αγιασμόν κι μέσα στου τάση μι τουν αγιασμό πουλλοί έβανον ένα κιδώνι ή ρόδι ή καλύτηρας μήλου ή έριχναν αυτά τα φρούτα μέσα στου καζόνι μη τουν αγιασμό. Έτσι εινει καλά για να αρτιρήσει η παραγουγή.

Οι πολλές ίλιγαν τάχα τα μισάνυχτα Εημηρώνοντας φώτα μιτά τα μισάνυχτα ανοίγου οι ουρανοί κι' όποιους προουφτάσει κι τους δει κι κάμει μνιά ιυκή πιάνητει.

Έτσι τάχα ένας που ανέβηκειν σταιν σλιακό τη νύχτα την ώρα εικεινην που άνοιγαν οι ουρανοί αντί να πει Θε μου δώσιμι μνιά κούτλα λίρεις αλόθημειν κι' ειπειν Θε μου δώμει μνιο κούτλα κιφάλι. Κι ου Θεός τουν άκουσιν κι τουν έδουκειν μνιά κιφάλα τόση ιά κι τουν έφκισειν κιφάλτσαν.

Τα φώτα ηηλαλούσαν κι τ' όλουγα ήτον για γειά του όλουγου. Τάβανον κι στου πουτάμι για να κατηβούν τα νιρά απ' το πουδάργιο τους.

Τις τρανές αυτές τις μέρεις έρχουταν κι ρουγκατσαροί. Πιντιγιά αντιμένα μι φουστανέλεις, άσπρου πουκόμισου κι πισλί χουρίς σσημικά κι χόρηβαν στα νταούλια μη ευλένεις πάλεις. Μόζουναν παρόδεεις για τα βακούφκια στο χουργιά τους. Στου Ρουμπλουκι, τουν Σούμπουτοκου ή τα Μικλινο κι άλλα χουργιά.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ (ΝΙΑΟΥΣΤΑ)

Κάθε συνδρομητής ας γράφει

και έναν καινούργιο συνδρομητή

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Κρόκος, το λουλούδι με τις πολλές ιδιότητες

Από τις πρώτες μέρες του Οκτώβρη, αλλά κι αλάκληρο το Νοέμβρη μήνα, στην όμορφη κωμόπολη της Κοζάνης — τον Κρόκο — κάθε πρωί, πριν ακόμα σκάσει ο ήλιος στην ανατολή, γυναίκες, άντρες, κορίτσια κι αγόρια, παίρνουν το δρόμο για τα χωράφια. Πάνε με τα καλάθια στο χέρι και μαζεύουν κρόκους: τ' ανθισμένα κρινάκια, με το βιολέ προς το μπλέ χρώμα, την ευχάριστη μυρουδιά, και την πικρή γεύση — τα γνωστά λουλούδια του κρόκου με τις φαρμακευτικές και ιαματικές ιδιότητες που ξεφύτρωσαν από τους φυτεμένους βολβούς.

Τα μαζεύουν πριν ακόμα χαθούν από το πέταλό τους οι θρασσαλαΐδες της νύχτας, γιατί τέτοια ώρα, τρυφερά καθώς είναι, απάζουν εύκολα και το μάζεμα γίνεται γρήγορα.

Το μάζεμα γίνεται με το χέρι. Πιάνουν ένα-ένα τρυφερό λουλούδι, το στρίβουν κι αυτό σπάζει ενώ ο βολβός του μένει θαμμένος στο χώμα. Μέχρι να βγει καλά ο ήλιος, και να σηκώσει μπή, το μάζεμα προχωρεί και τα καλάθια γεμίζουν από τ' ανθισμένα λουλούδια του κρόκου.

Τα κουβαλούν στο σπίτι τους, και τ' απλώνουν σε μέρος σκιερό για να στεγνώσουν. Μερικοί χωριανοί τα στεγνώνουν στο φούρνο. Ο κρόκος ωστόσο δεν πρέπει να στεγνώσει πολύ γιατί τότε τριβεται. Πρέπει να διατηρείται ενο ποσοστό 10% απ ότην υγρασία του.

Ένα καιρό η διαλογή του κρόκου γίνονταν με πρωτόγονο τρόπο, με τα λυχνάριο τα βρόδια και με το «π' κρόβια», τις βελόντζες από μαλλί κατοικίτιο υφασμένες. Λυχνίζαν τα ξεραμένα λουλούδια, φεύγανε τα στεγνά πέταλα κι απόμεναν τα κόκκινα στίγματα — οι ύπεροι — δηλαδή «ο κόκκινος κρόκος» όπως τον λένε και ο οποίος δίνει την πρώτη ποιότητα του κόκκινου χρώματος. Ενώ οι στήμονες του λουλουδιού είναι ο «κίτρινος κρόκος», που δίνει τη δεύτερη ποιότητα, το κίτρινο χρώμα.

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Το λυχνισμα του κρόκου γίνεται με τους ανεμιστήρες. Δίπλα από τα ξεραμένα λουλούδια του κρόκου τοποθετούν τον ανεμιστήρα, και μέσα σε τρεις ώρες καθαρίζει τρία μεγάλα καλάθια ξερά λουλούδια κρόκου. Κατόπι γίνεται η διαλογή που είναι μια πολύ λεπτή δουλειά, θάλεγε κανείς σωστό κέντημα, γιατί γίνεται με το χέρι σιγά-σιγά από τα κορίτσια.

Ρωτήσαμε και μας είπαν ότι μια κοπέλλα σε μια μέρα μπορεί να διαλέξει 120 γραμμάρια περίπου κρόκου, κάτι σαν λεπτές κόκκινες κλωστές. Και να σκεφτεί κανείς πως την ώρα της διαλογής από τη δυνατή μυρουδιά του κρόκου, τη σπαστόδα όπως λένε, τα μάτια τους γεμίζουν από δάκρυα. Όσο όμως κρόκο μαζέψουν από το χωράφι το πρωί, πρέπει απαραίτητα το βράδυ να τον καθαρίσουν γιατί αλλιώς θα σπύσει. Βγάζει μια υγρή ουσία, που αν σταθεί, σπίζει, και μουχλιάζει. Είναι πολύ ευαίσθητο λουλούδι.

Ένα στρέμμα χωραφιά φυτεμένο με κρόκο μπορεί να δώσει ένα έως ενάμισυ κιλό κόκκινα στίγματα και 0,5 κιλό κίτρινο.

Από τα όμορφα και συμπληθητικά χωρά, ο Κρόκος βρίσκεται 5—8 χιλιόμετρα έξω από την Κοζάνη σε ένα

εύφορο κάμπο με το καταπράσινο βουνό Βούφινο στο βάθος και τα πολλά τρεχούμενα νερά. Το σιτάρι που καλλιεργούν, όπως και τ' άλλα δημητριακά είναι εξαιρετικά, ωστόσο όμως ο κρόκος το λουλούδι, είναι αυτό που τού δωσε τ' όνομα και από το εμπόριό του στο εξωτερικό είναι γνωστό κι έξω από τα ελληνικά σύνορα.

Το φυτό του κρόκου είναι γνωστό από τους αρχαίους χρόνους. Σε πολλά συγγράμματά τους οι αρχαίοι μας συγγραφείς αναφέρουν περί κροκίνων και κροκοβαφών υφασμάτων. Από τότε ήταν γνωστό για τη βαφική και φαρμακευτική του ιδιότητα, από τα λουλούδια του

Της Ιφιγένειας Διδασκάλου

έβγαζαν και το κροκίνον μύρον. Τόσο οι αρχαίοι Έλληνες όσο και οι Αιγύπτιοι είχαν τον κρόκο για το χρώμα του τα άρωμά του και τις ιαματικές του ιδιότητες, σαν πρώτες σφιλέες φάρμακο.

Ο κρόκος που καλλιεργείται στην περιφέρεια της Κοζάνης, δηλαδή σε μεγάλη έκταση στο χωριό Κρόκος και σε λιγότερη στην Καρυδίτσα, το γειτονικό χωριό, — «ελληνικός κρόκος», όπως τον λένε — είναι μια ποικιλία από τα 70 περίπου είδη του φυτού αυτού, που άλλες είναι κοσμητικά, άλλα αρτυματικά, μυρεψικά ή φαρμακευτικά.

Με τον κρόκο σαν βαφική ουσία βάφουν κίτρινα — μάλλινα και τα βαμβοκερά υφάσματα καθώς και τα νήματα. Με τον κρόκο, σαν άρτυμα, οι ζαχαροπλάστες το χρησιμοποιούν στα γλυκά τους, για να δίνουν το κίτρινο χρώμα και τη χαρακτηριστική γεύση. Και στα τυριά τους οι τυροκόμοι την κίτρινη απόχρωση με τον κρόκο επιτυγχάνουν, καθώς επίσης και σε πολλά ζυμαρικά. Σε φαρμακευτική ο κρόκος ονομάζεται ως «ευστόμαχο φάρμακο».

Στην Τουρκία ξεθεύονται 50 κιλά κρόκου το χρόνο γιατί κάνουν μεγάλη χρήση στη μαγειρική τους. Το περφημο «σιαφράν πιλαφί» χρωσάει το χρώμα και τη γεύση του στον κρόκο. Αλλά και τα λικέρ της Γαλλίας και τα Λονδίνου, με το ψαίο κίτρινο χρώμα, το χρωστούν στα χρωστικές ιδιότητες του κρόκου, που αρκετή χρήση κάνουν εκεί.

Το φύτεμα των βολβών του κρόκου στα χωράφια γίνεται από τον μήνα Απρίλη μέχρι τον Αύγουστο. Εκείνοι που φυτεύουν μήνα Οκτώβρη μαζεύουν τα λουλούδια τον άλλο χρόνο.

Πριν από το φύτεμα των βολβών εστιμάζουν το χωράφι του χωραφιά. Το καθαρίζουν και το λπαινούν με πλιά κηρίδι. Χωρίζουν το χωράφι σε βραγιές αυλάκια κλώνουν τους βολβούς 15 πόντους περίπου βθειά στο χωράφι αφήνοντας μια απόσταση μεταξύ τους τεσσάρων πόντων.

Μέσα στο χώμα οι βολβοί μένουν 7 χρόνια. Στο διάστημα αυτό παλαψαάζονται, βγάζουν δηλαδή κι άλλους μικρούς βολβούς, οπότε στα 7 χρόνια τους ξεθόβουν κι

τους Εξωφρίζουν. Κατόπιν τους καθαρίζουν και τους ξαναφυτεύουν αλλά τώρα αντί ένα στρέμμα φυτεύουν δυο.

Απόλυση για τα μάτια και για τις αισθήσεις είναι τ' ανθισμένα χωράφια του κρόκου. Θαρρείς κι είναι στρωμένα μ' ένα ολάνθιστο χαλί κι όλος ο τόπος μασχοβαλάει από το λεπτό, το χαρακτηριστικό τους άρωμα. Κάθε μέρα οι γυναίκες και οι κοπέλες με τις κόκκινες και κίτρινες φούστες σκυμμένες γεμίζουν από λουλούδια τα καλάθια τους. Το ίδιο και οι άντρες με τα κίτρινα πουκάμισα ακύβουν υπομονετικά και ένα λουλούδι το στρίβουν, το κόβουν και το μαζεύουν και τραγουδούν:

-Μωρέ καλέ μου κρόκε και πού να σε φυτέψω;
Να σε φυτέψω στο γυαλό σε παίρνουνε τα κύματα
να σε φυτέψω στην ουλή φοβάμαι μην σε κλέψουν
θα σε φυτέψω στην καρδιά, εχθροί να σε ζηλέψουν-.

Είναι βαρύς ο μόχθος της δουλειάς κάθε πρωί και κάθε βράδυ, και μόνη ξεκούραση, ξεγέλασμα προσωρινό, τόσο τις ώρες της συγκομιδής, όσο και τα βράδια στη διαλογή είναι τα χαριτωμένα περιόγματα της παρέας, και κάποιο από τα τραγούδια του τόπου. Όχι ειδικό για την περίπτωση, αλλά όπως το φέρνει στα χείλη η διάθεση της στιγμής, είτε η μνήμη των παλιών. Άλλοτε με λόγια αγάπης κι άλλοτε με πόνο και πόθο για λευτεριά από κείνα τα άμερφα κλέφτικα τραγούδια μας. Ωστόσο, όμως, τα νιάτα σρέσκονται ν' ακούν και να ψιθυρίζουν και τους συγχρονούς ρυθμούς, γι' αυτό δίπλα στον τσιρό με το ψωμοτύρι και την ελιά, έχουν και το τρανζίστορ, που αφίνει ν' ακούγονται οι μελωδίες της εποχής μας. Όμως ποτέ δεν παύουν νάναι από τα πιο γνήσια σε μελωδία και ποιήση τα τραγούδια του καλού παλιού καιρού όπως αυτό που τραγουδούν οι γεροντότεροι της παρέας:

Στα ψηλά, πάρτα-σύρτα-φέρτα, στα ψηλά τα παραθύρια.
Στα ψηλά τα παραθύρια, στέκονται δυο μαύρα φρύδια.
Κι αγναντεύ' ηάρτα-σύρτα-φέρτα, κι αγναντεύουν τα καράβια
πάρχονται απ' το Μισοίρι φωρωτμένα με φκισαίδι.
Το καλό το κοκκινάδι, μια δραχμή έχει το δράμι
και το έρμιο το φκισαίδι, όσο θες αυτό αξίζει.
Κι αν ρωτάς για τα σιαφράνι, όσα θέλεις αυτό κάνει-.

-Κι αν ρωτάς για το σιαφράνι, όσα θέλεις αυτό κάνει-, λέει το τραγούδι γιστί το σιαφράνι (ο κρόκος) πουλιόταν πάντοτε σε πολύ ακριβή τιμή. Ένα κιλό κόκκινα στίγματα κρόκου πουλιόταν πριν από δέκα χρόνια περισσότερο από τρεις χιλιάδες δραχμές και τα κίτρινα λίγο φθηνότερα. Μια χρονιά που έλειψε ο ανταγωνισμός του ισπανικού κρόκου, ο ελληνικός κρόκος μας πουλήθηκε πάνω από 8.500 κατά κιλό, όπως μας είχε πληροφορήσει τότε γνωστός έμπορος της Θεσσαλονίκης.

Ένα καιρό η ετήσια παραγωγή κρόκου στην επαρχία Κοζάνης έφθασε γύρω στις 7.000 κιλά. Σήμερα ούτε στα μισά δεν φτάνει η παραγωγή. Μεγαλύτερη διάδοση είχε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η καλλιέργεια του κρόκου κι όπως μαθαίνουμε από παλιές μαρτυρίες και στο χωριό Κάλλιανη, τη σημερινή, αλλά και αρχαία Αιονή, ένα χωριό τότε που είχε εξήντα οικογένειες καλλιεργούσαν κρόκο και τον στέλνανε μέχρι την Ουγγαρία. Στο χωριό Χρώμο διατηρείται μέχρι σήμερα μια τοποθεσία με τ' όνομα «Παλιοκρόκια».

Στην Κοζάνη — όπως μας πληροφόρησε ο διευθυντής της βιβλιοθήκης κ. Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος — υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες πολλές από τους διάφορους Κώδικες. Λόγου χάρη, σ' ένα εξοφλητικό περιούσιος του 1775 αναγράφεται: «...το δε κροκατόπιον όλον το περι οσηπίτιον αρχόμενον... εδόθη τη Ακατερίνη».

Σε διαθήκη του Γεωργίου Ερπακιά, (έτος 1785) αναγράφεται επίσης: «...και εν πρώτοις το οσηπίτιον μου από την πρώτην γυναίκα μου ποτέ περιστέραν καρά παπά, ρμού και το όπισθεν κροκατόπιον». Σε λογαριασμό επίσης εσόδων και εξόδων των χρόνων 1793—1794, αναφέρεται: «Έδωσα και δια κρόκον οπού έστειλα εις Θεσσαλονικην...». Σε επιστολή επίσης του Θεοφίλου Βεροιώως Επισκόπου Κοζάνης (1785—1811) της 9 Νοεμβρίου 1794, προς Θεσσαλονικέα Ιωάννην Γούτα Καυταντζόγλου, αναφέρεται: «Παρακαλώ την ευγενίαν της να ήθελε κατανεύση δια να δεχθῆ ολίγον τι δώρον χάριν ευχής έν τουλούμι βούτυρον, 2 δεμάτια τυρί και δέκα μανούρια και ολίγον κρόκον εις χαρτί βουλωμένον και να με συμπαθήσει».

Αργότερα, στην πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα, η καλλιέργεια στην πόλη της Κοζάνης εγκαταλείφθηκε γιατί βρήκαν πως τα γεννήματα θα τους απεδίδαν περισσότερα κέρδη.

Όταν με το καλό τελειώσει η συγκομιδή του κρόκου, τελειώσει και η διαλογή, τότε οι χωριανοί του Κρόκου γιορτάζουν τον «κρισμά»*. Ετοιμάζουν εκείνες τις ωραίες γαλατόπιτες, όπως και τις πασχαλιότικες και τις μορφούν σε όλους, όσοι βρίσκονται εκεί, βγαίνουν στην πλατεία του χωριού πιάνονται στο χορό και χορεύοντας τραγουδούν:

-Είδα γείνουρου απόψι, οι μια λιμουριά που κάτου
έπισι στην αγκαλιά μου, λιμουνάκι μμουδούτου.
Κότα μουϊ, κοτούλα μουϊ, να ζεις γειτονοπούλα μουϊ.

Σκιζαρίζου του λιμόνι, βρίσκου την Πανάϊου μέσα
Έβαζιν κι του φουστάνι κιντημένο μι γαϊτόνι
Κότα μουϊ, κοτούλα μουϊ, να ζεις γειτονοπούλα μουϊ.

Έβαζιν κι του φουστάνι κιντημένο μι γαϊτόνι
κι της έρχουνταν κουντό, μαύρα είν' το μάτια π' αγαπώ,
Κότα μουϊ, κοτούλα μουϊ, να ζεις γειτονοπούλα μουϊ.

Μακριά ήταν η πουδιά της, αχ φιλώ τα μόνουλά της
κι τη ρουτώ: Καλή μ' Κυρά ποιόν αγαπός καλύτερα
τούν άντρα σου ή τουν γείτουνα;

Ου άντρας μου να γίνει μάρμαρου κι ου γείτονας
τριαντάφυλλου
Κότα μουϊ, κοτούλα μουϊ, να ζεις γειτονοπούλα μουϊ.

Για να πατώ του μάρμαρου, να φτάνου του τριαντάφυλλου
να του φιλώ, να τ' αγκαλιάζου κι να Εημφουβραδουόζου.
Κότα μουϊ, κοτούλα μουϊ, να ζεις γειτονοπούλα μουϊ.

Αλλά και την άνθιση του κρόκου, του μασχομύριστου αυτού κρίνου οι χωριανοί στον Κρόκο με τραγούδια και χορούς υποδέχονται. Πασχαλιότικα την τρίτη ημέρα γυναικες, παλληκάρια και κοπέλλες φορούν τις κίτρινες μαντήλες και τις κορδέλες, τα κίτρινα πουκάμισα και τις κόκκινες και μπλε φούστες δένουν στη μέση τους κλωνάρια λυγαριάς και στήνουν έξω από την εκκλησία του Αη-Νικόλα το χορό. Χορεύουν και τραγουδούν:

Καλώς μας ήθε η Πασχαλιά μ' όλο το καλοκαιρι
να βγουν τα κρόκια από τη γη, τα 'λούδιο από τους κρόκους
να βγει κι η κόρη του παπά ψηλά στο παραθύρι...

Όρα χαρούμενης γιορτής για τ' ανθισμένα κρίνα ται κρόκου, αλλά και για τ' ανθισμένα νιάτα του χωριού που πάνω στο χορό κάνουν την εκλογή της καλής τους

Σημείωση:
Τα τραγούδια υπαγόρευσε ο μακαρίτης Κοζανίτης Θεμιστοκλής Τιάλιος.

1) *«Κρισμά» τον λένε αλλού.

Οι πρωτοπόροι

1. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Δυό άνθρωποι, δυό εποχές, δυό δημιουργίες. Είναι αυτοί που ανέδρασαν τ' όνομά τους με τη Νάουσα και το ταύτισαν με τους Συλλόγους της.

Φίλιππος Οικονόμου — Ε.Ο.Σ.
Τάκης Λάσης — ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ.

Είναι αυτοί που πρόσφατα έφθιναν από κοντά μας, ποτέ όμως από τις ψυχές μας. Λίγες αράδες από την τόσο γιομάτη Νάουσα ζωής τους, στις σελίδες της «Νάουσιαν» είναι το πιο μικρό μνημόσυνο για τους δυό μεγάλους.

Έφυγε πιά από κοντά μας ο πρώτος Ναουσαίος ορειβάτης, ιδρυτής και πρόεδρος του ΕΟΣ Ναούσης Φίλιππος Οικονόμου του Παντ. Η μεγάλη του καρδιά σταμάτησε να χτυπά στα 91 της χρόνια την Κυριακή 27 Ιουλίου μέρα της γιορτής του.

Πολλοί παλιοί και νέοι ορειβάτες τον συνόδευσαν την τελευταία του κατακλιία, συμπαραστεκόμενοι στον πόνο της συζύγου του και των παιδιών του, προεξάρχοντας του φίλου του Αντώνη Παπαδόπουλου και του Δ.Σ. του ΕΟΣ Ναούσης.

Σίγουρα δεν θα ξαναδώσουμε τον χαρακτηριστικό μπάρμπα Φίλιππα με το μόνιμα κολημένο κόκκινο γαρύφαλο στο πέτο του και δίπλα του το σήμα του ΕΟΣ.

Αν θέλαμε να καταγράψουμε την δραστηριότητα και την προσφορά του στον τόπο μας θα γεμίζαμε τόμους. Θα σταθούμε όμως σε ορισμένες στιγμές της μεγάλης του ερωμένης την ορειβασία όπως και ο ίδιος έλεγε.

Το 1932 στο σπίτι του ιδρύει τον Ορειβατικό Σύνδεσμο της Νάουσας, τότε που ο κάθε Ναός είχε μόνο

ένα, και εκλέγεται πρόεδρος του ως το 1940. Αρχίζει ενθουσιωδώς με τους τότε συνεργάτες του τις πορείες και αναβάσεις του και ενδιαφέρεται για την αξιοποίηση του βουνού μας.

Πατάει όλα τα Ελληνικά βουνά και περνά το 1935 το φαράγγι της Σαμαριάς. Βραβεύεται το 1936 σα δεύτερος Έλληνας ορειβάτης για τις περισσότερες αναβάσεις και το συμπλήρωμα της μεγαλύπερης υψομετρικής διαφοράς. Ανεβαίνει και σε ξένα βουνά, (Βουλγαρία 1938) πάντα με δικά του έξοδα.

Το 1938 αρχίζει το μεγάλο του αγώνα για την κατασκευή καταφυγίου χωρητικότητας 100 ατόμων στα Πέντε Πηγάδια και το τελειώνει το 1940. Δυστυχώς το καταφύγιο καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατά την περίοδο εκείνη.

Πέρα από όλες τις διακρίσεις του τον συγκινεί ο ΕΟΣ Λαρίσης το 1982 τότε που ο Πρόεδρος του ν. Γιαννόπουλος του απονέμη το σήμα

των 50 χρόνων ορειβασίας. Αυτό το σήμα το φορούσε ως τη μέρα που μας άφησε.

Παρά την συμφορή που είχε υποστεί τα τελευταία χρόνια δεν σταμάτησε να ταξιδεύει ακόμα και σε καρτότα φορτηγού μόνο ν' αναβεί, στο βουνό.

Στην 14η ΒΑΡ. Συνάντηση το 1984 στα Τρία Πηγάδια χαιρέτησε την εκδήλωση και όλους τους ορειβάτες.

Ο ΕΟΣ Ναούσης για τη μεγάλη του προσφορά τον Ιανουάριο το 1986 τον τίμησε με πλακέτα σε ειδική εκδήλωση. Τόσο συγκινηθήκαμε που μετά δυό λόγια της ομιλίας του

Του Δημ. Μπαίτση

άρχισε να κλαίει. Ήταν ο καλύτερος απολογισμός και χαίρετισμός μιάς ζωής.

Στην τελευταία Γ. Συνέλευση του Συλλόγου (12.5.86) κάθησε στις 2.30 το πρωί. Δεν ήθελε να το ξεφύγει τίποτε ορειβατικό.

Υπήρξε σπουδαίος ορειβάτης με μεγάλη προσφορά στους νεότερους. Ήθελε όλος ο κόσμος ν' αγαπά το βουνό και να το προστατεύει. Έφυγε με η χαρά ότι πίσω του άφησε έναν οργανωμένο και πολύ ανεπτυγμένο σύλλογο, που δικαίωσε τους κόπους και αγώνες μιάς ζωής. Είδαμε το βουνό μας γεμάτο κόσμο γιομάτα παιδιά.

Μπάρμπα Φίλιππα θά σαι πάντοτε κοντά μας σε όλες τις κορφές με σινοδεία το γαρύφαλό σου, το γέλιο σου και την καλωσύνάτη σου καρδιά.

Ο Θεός ας σε αναπαύσει και οι κορφές ας σε θυμούνται πάντα. Τί σας τραβά ψηλά στα κορφοβούνια. Είναι κορφές με θησαυρούς γιομάτες. Χρόνια πολλά δίνουν στους ορειβάτες για σας παιδιά.

2. ΔΑΡΗΣ ΤΑΚΗΣ

Ένας από τους πρωτεργάτες στην μεταφορά των νέων εφευρέσεων του κινώνα, στην πόλη μας, έφυγε τελευταία από κοντά μας.

Ο Τάκης Δάρης που το όνομά του στη Νάουσα συνδέθηκε με τον Κινηματογράφο, αλλά και τον Ηλεκτρισμό.

Ίσως να ακούγονται παράξενα αυτά στους νεότερους που η τηλεόραση και το VIDEO, για τον ηλεκτρισμό ως μη συζητήσουμε, έχουν μπει για καλά στη ζωή μας. Για τους παλιούς όμως που ο κινηματογράφος ήταν μια απ' τις κυριότερες διασκέδασεις, και για φριτσιό στο σπίτι είχαν γκαζοδολιμπερ ή κουκούμια, αυτά τους λένε πολλά.

Ο Τάκης Δάρης γεννήθηκε στη Νάουσα το 1902.

Ήταν ο μικρότερος από τα άλλα δυο αδέρφια του, τη Μαριγούλα που τα τελευταία χρόνια ζει στον Καναδά, και το Νίκο που πέθανε πριν απ' τον πόλεμο.

Από μικρός έμεινε ορφανός από πατέρα, κι έτσι βγήκε στη διαπύλη γρήγορα, δουλεύοντας σαν τερζοιτόρος στη Θεσσαλονίκη, όπου τον βρήκε κι η μεγάλη πυρκαϊά το 1917.

Το '22 θα τον βρει στρατιώτη στη Μικρά Ασία στο μηχανικό - τεχνικό σήμα. Θα πολεμήσει μαζί με όλους τους άλλους για τις χαμένες πατρίδες, στην άτυχη εκστρατεία.

Μετά τον πόλεμο αρχίζει να ασχολείται με τα ηλεκτρικά μαζί με τον αδερφό του Νίκο. Η επίσημη άδεια του ηλεκτρολόγου - εγκαταστάτη που είχε ήταν από τις πρώτες που είχε αρχίσει να εκδίδει το τότε υπουργείο. Οι δυο τους, όπως κι ο μακαρίτης ο Γόλης Αρίντζης έκαναν τις πρώτες εγκαταστάσεις στη Νάουσα.

Παράλληλα γύρω στα 1924 ξεκινάει και τον πρώτο κινηματογράφο στο Καφενείο «Παράδεισος», τα παλιά «Ολύμπια», εκεί που σήμερα

είναι το ΣΟΥΠΕΡ MARKET του Συνεταιρισμού. Μια νηξελογεννητρια και μια πρωτόγονη μηχανή προβολής, του δωδού κινηματογράφου φυσικά, θα δώσουν την ευκαιρία στους πατεράδες μας και στους παπούδες μας να πρωτοέρθουν σε επαφή με τη νέα ανακάλυψη. Δεν ήταν όμως η πρώτη φορά που έδωσαν Κινηματογράφο οι Ναουσαίοι.

Πιο παλιά μερικοί περιπλανώμενοι κινηματογραφιστές είχαν περάσει κι από τη Νάουσα κι έδωσαν παραστάσεις κοντά στο Κιόσκι, προβάλλοντας, τί άλλο, τα Πάθη του Χριστού. Σ' αυτές τις παραστάσεις οι γριούλες στη σκηνή της Σταύρωσης γονάτιζαν, σταυροκοπούσαν κι έκλαιγαν για τον Εσταυρωμένο Ιησού.

Δεν έμεινε αμέτοχος κι απ' τα αθλητικά όμως. Έτσι στα νιάτα του έπαιξε ποδόσφαιρο στην «Αθηνά» παλιά ποδοσφαιρική δόξα της Νάουσας.

Γύρω στα 1926 ο κινηματογράφος μετακινείται στο παλιό ιστορικό καφενείο την παλιά γνωστή μας «Ομόνοια», του Ζαφειράκη Γουργουλιάτου. Τότε δεν ήταν ακόμη χωρισμένη η αίθουσα από το καφενείο. Εκεί εκτός από παραστάσεις κινηματογράφου μετακαλούσε και γνωστά ονόματα του θεάματος και της μουσικής. Ανάμεσά τους ο γνωστός μας ΑΤΤΙΚ, αλλά και ο «μάγος» Ρέτας Φάκης με θαυμαστά τρύν και ένα σκύλο που προσδιόριζε την ώρα, χωρίς να λείψουν οι παραστάσεις του Καραγκιόζη.

Στα διαλείμματα το γραμμόφωνο τα πρώτα χρόνια και το πικ - άπ αργότερα έπεργε κι έδινε. Η μουσική ήταν η αδυναμία του Τάκη Δάρη. Είχε την πιο πλούσια συλλογή 78 τροφών φυσικά, που όμως δεν σώθηκαν από τις διάφορες καταστροφές και τους πολέμους.

Στη Θεσσαλονίκη ήταν γνωστός

στα τότε καταστήματα δίσκων σαν ο καλύτερος πελάτης. Οι δίσκοι κλασσικής μουσικής είχαν τον κύριο λόγο και ανάμεσά τους τα Βάλς του Γιόχαν Στράους.

Όλοι παραδέχονται ότι στο Βάλς δεν υπήρχε δεύτερος. Ήταν ακούραστος στην πίστα, στο Κιόσκι, κι ο γνωστός μας Μπάλλας εγκατέλειπε πρώτος το θρόνο και μετά ο Τάκης Δάρης την πίστα.

Στην περίοδο πριν απ' τον πόλεμο δούλεψε και το παλιό Κιόσκι. Πολλοί καλλιτέχνες της εποχής είχαν περάσει από εκεί. Παράλληλα στο Κιόσκι δούλευε και τον θερμό Κινηματογράφο τα Τσιτάκια. Τότε πρέπει να ήταν που για να πάνε καλά οι δουλειές και για να βοηθήσει ο καιρός δωρήσανε με τον αδελφό του μια ασημένια εικόνα στον Άγιο - Νικόλα. Το αποτέλεσμα ήταν να έχουν το πιο θεοχερό καλοκαίρι. Σωστά τους είπε κάποιος ότι σε λάθος Άγιο δωρήσαν εικόνα.

Το «40» επιστρατεύεται και πάλλει να προσφέρει τις υπηρεσίες του

στην πατρίδα.

Παντρεύεται το 1943 την Ελισάβετ το γένος Τσιούκα. Θα αποκτήσει δυο παιδιά, τον Πέτρο και το Γιώργο που σήμερα ζουν και εργάζονται στη Θεσσαλονίκη.

Μετά τον πόλεμο για ένα διάστη-

μα θα εργαστεί σε μια, από τις τότε παράγκες, στην Αλάνα που αργότερα χτίστηκε ο κινηματογράφος «Αγγέλικα», σαν εστιατόρας. Εκεί καταλήγανε για φαγητό όλοι οι πολιτικοί της εποχής όταν περιφεύγανε για να βγάλουν λόγο.

Μια φορά είχε περάσει ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Τότε στα εστιατόρια το μαγειρέμα κρέατος επιτρέπονταν μόνο ορισμένες μέρες της εβδομάδος. Έστερα λοιπόν από σχετική άδεια της Αστυνομίας, ψήσανε ένα αρνάκι, κι όταν έφτασε για φαγητό ο Βενιζέλος του προσέφεραν την καλύτερη μερίδα ψητό. Έλα όμως που ο Κρητικός πολιτικός ήταν αλλιώς μαθημένος και ζήτησε το κεφαλάκι, που το ξεκοχάλιασε με τα χέρια του.

Μια άλλη φορά θα έτρωγε ο Πλαστήρας. Ρωτάει λοιπόν ο Μαύρος Καβαλάρης, τί φαγητό υπάρχει. «Φασόλια στο φούρνο Συνταγματάρχα μου» τον απαντάει ο Τάκης Δάρης. Η απάντησή κέντρισε τον Πλαστήρα και ρώτησε περισσότερα, οπότε ο Δάρης του ανέφερε ότι ήταν στο Σύνταγμα του το «22». Τον κάθησε δίπλα του λοιπόν ο Πλαστήρας να συμφάγουν και να θυμηθούν εκείνα τα χρόνια. Μάλιστα ο Τάκης Δάρης πάντοτε θυμιόταν με θαυμασιό και εκτίμηση ότι ο Πλαστήρας αφού τακτοποίησε όλους τους στρατιώτες του στα καράδια, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, επιβλέποντας ο ίδιος, επιβιβάστηκε τελευταίος.

Από το 1950 και μετά μέχρι τη σύνταξή του το 1972 θα ασχοληθεί αποκλειστικά με τα ηλεκτρικά και τον κινηματογράφο. Απ' τον τελευταίο θα αποσυρθεί κάπως νωρίτερα, γύρω στα 1962, αφήνοντας το πεδίο στους νεώτερους.

Αφήσαμε τελευταία την αναφορά στην Κοινωνική Προσφορά του Τάκη Δάρη.

Ενεργό μέλος σε πολλούς συλλό-

γους και σωματεία.

Πρόεδρος στους ηλεκτρολόγους όσο ήταν «εν ενεργεία» και μετά Αντιπρόεδρος στους συνταξιούχους του Τ.Ε.Β.Ε.

Στην επιτροπή για την ανέγερση του Προδρόμου απ' την αρχή δούλεψε ακατάπαυστα και ακούραστα με ζωντάνια εφίθου. Αλλά εκεί που προσέφερε τα πιο πολλά και ήταν το πάθος του είναι η Φιλαρμονική. Τόσο στην πρώτη περίοδο πριν απ' τον πόλεμο, όσο και με την επανίδρυσή της το 1959 δεν έλλειψε και δεν σταμάτησε να δουλεύει. Γινόντα-

νε ένα με τα παιδιά που τον σπούσαν σαν πατέρα τους. Χαρακτηριστικός με το μπερεδάκι του κρατούσε πάντα τον κουμπιπανά, για την κοινοική βοήθεια της ΦΕΝ από λαό της Νάουσας, με τους ακούστους συνεργάτες που Νικηφόρο Κλή και Γιώργο Δεινόπαυλο, ο οποίος και τον διαδέχθηκε στην πρεσβεία. Παρέμεινε ισόβιος πρόεδρος της Φιλαρμονικής από το 1959 ως την ημέρα που μας άφησε πάντα.

Μακάρι η πολυπραγμιωσύνη της ζωντάνια του Τάκη Δάρη να γίνει παράδειγμα για τους νεώτερο-

Πρακτικό των Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας

(Συνέχεια από την σελ. 152)
πάλης, 7) Αλέξανδρος Κ. Τσίτσης, 8) Γεωργ. Λόγγος, 9) Τζέπος, 10) Γ.Δ. Τουρπάλης, 11) υπογ. δυσανάγνωστη, 12) Δημ. Πεχλιθάνης, 13) Γεώργιος Δ. Γεωργίου, 14) Αναστάσιος Γ. Τύμης, 15) Αθ. Κ. Κιπρίτης, 16) δυσανάγνωστη, 17) Χρίσος Δραγουμάντος, 18) Ανων. Πεχλιθάνης και 19) Αντώνιος Δ. Τσίτσης

Γενική εκκαθάριση

Συμφώνως της όπισθεν αποφάσεως των Οσλιανιτών ελάβαιμεν η επιτροπή η κάτωθι υπογεγραμμένη Δημήτριος Χρ. Τσίτσης, Ιωάννης Ν. Τουρπάλης και Νικόλαος Πεχλιθάνος, το αποθεματικόν κεφάλαιον προς ανέγερσιν του ειρημένου Νηπιαγωγείου, παρά της Εθν. Τραπεζής Ελλάδος ήτοι το όλον ει. λ. 100 Γρ. 18,836 δεκα οκτώ χιλιάδες και οκτακίσσια τριάκοντα έξη. Εξοδουσαμεν δε προς ανέγερσιν αυτού μέχρι σήμερον ως ο απούμεν σημειώσεις εις λ. 100 Γρ. 203,854 είκοσι

τρεις χιλιάδες και οκτακίσσια πτήκοντα τέσσερα ως εξής:

Ακολουθούν διάφορες έγγραφα Οσλιανίων.

Βιβλιογραφία

1. Ο κώδικας αυτός, διαστάσεως 21,5X39 ύψος, έχει 50 σελίδες γαμμένες είναι μόνο οι 1, 3, 4, 5 και 6. Στην πρώτη σελ. του κώδικα διαβάζουμε: «Βιβλίον Οσλιανιτών, οικοδομῆν Νηπιαγωγείου ἰδία δοσῆν, Νάουσα τη 27 Ιανουαρίου 1959».
2. Η Όσλιανη είναι χωριό της Νάουσας, παλαιότερα με 80 οικογένειες. Καταστράφηκε μετά την επαναστάση και καταστροφή της Νάουσας. Περισσότερες πληροφορίες, Ε. Στυλιανίου, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Θεσσαλονίκη 1976, σ., 24, 63 σ., 64, 74, 106, 144, 146, 147 και 216 σ.
3. Για περισσότερες πληροφορίες Τριμηνιαίο Περιοδικό Συλλόγου Αφοιτών Ναούσης, τεύχος 4, σελ.
4. Για περισσότερες πληροφορίες Τριμηνιαίο Περιοδικό Συλλόγου Αφοιτών Ναούσης, τεύχος 14, σ. 1

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

(ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ)

I. ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ :

II. ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ : (Από τα άκλιτα μέρη του λόγου)

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΛΕΤΗ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

I. ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

A) ΚΥΡΙΕΣ

Οι κύριες προθέσεις απαντώνται και στην σύνθεση και στην σύνταξη (μερικές μόνο σύνθεση ή σύνταξη) και είναι οι ακόλουθες:

εν

α) σύνθεση: ένιση (εν - ίημι)

έννοια (εν - νους)

έντουμου (εν - τέμνω)

ένουχους (εν - έχω) κ.λ.π.

Σημείωση: Σε πολλές σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό την πρόθεση εν το ν τρέπεται σε γ, μ, ρ, κλπ. ανάλογα με το σύμφωνα με το οποίο αρχίζει το δεύτερο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:

—εγκους (εν - κύω)

—έγγαμος (εν - γάμος)

—έγγραφου (εν - γράφω)

—έμπυου (εν - πύω)

—έμπλαστρου (εν - πλάσσω)

—εμπουρας (εν - πόρος)

—έρρ.νους (εν - ρις) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε iv)

iv

α) σύνθεση: ιντόπχιους (εν - τόπος)

ινουρία (εν - όριον)

ινοίκιου (εν - οικία)

ινέδρα (εν - έδρα) κ.λ.π.

Σημείωση: Το ν της πρόθεσης τρέπεται σε γ, μ, κλπ ανάλογα με το σύμφωνα με το οποίο αρχίζει το επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:

—γκώμιου (εν - κώμος)

—ιγγόνι (εν - γόνος)

—αγκαστρ(ιά-εά) (εν - γαστήρ)

—ιμπαθής (εν - πάθος)

—ιμπόδου (εν - πόδιος)

—ιμπόριου (εν - πόρος)

—ιμπλουκή (εν - πλοκή) κ.λ.π.

β) σύνταξη: iv τάξει. Δα ανταμουθούμι ταχιά

iv τέλει τουν βρήκισ αυτόν απού πολόγιζις:

iv μέρει έχει κι' αυτός δικιου

είνι iv γνώσει σου αυτό απού γίνηκιν: κ.λ.π.

Σημείωση: Οι περιπτώσεις της πρόθεσης iv σε σύνταξη απαντώνται κύρια σε αρχαιοπρεπείς εκφράσεις οι οποίες επικράτησαν τελικά. Στις περιπτώσεις αυτές η πρόθεση συντάσσεται με δοτική.

εις

α) σύνθεση: εισπράχτουρας (εις - πράττω)

εισχουρνώ (εις - χωρώ)

εισφουρά (εις - φέρω)

ειζβούλη (εις - βάλλω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: όλου ειζ βάρουζ μου ουμιλάτι

(τροπή του σ σε ζ)

ειζ διπλούν να τα φκιάσ' αυτά

(επίσης τροπή του σ σε ζ).

σι

α) σύνθεση: σιβαινουν (εις - βαινω)

Σημείωση. Πρόκειται για περίπτωση αναγραμματισμού (τροπή του εις σε σει - σι). Σπάνιες οι περιπτώσεις παρόμοιων σύνθετων λέξεων.

β) σύνταξη: σι ηχιόν ουμιλός έτσι ορά:

σι κανα κάρτου ερχουμέστι κι' ιμεις

σι τί θέλιτι να βάλουμι στοιχημα:

σι μνιά μ'ρ(ιά-εά) γέρνει του φουρτχιά κ.λ.π.

σιά

α) σύνθεση: σιαπάνου (εις - επάνω)

σιακάτου (εις - κάτω)

σιάμεσα (εις - μέσα)

σισόξου (εις - έξω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση παρακάτω)

Σημείωση: Ή είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι η πρόθεση σιά απαντάται και σε σύνταξη με τα αναφερόμενο τοπικά επιρρήματα που αποτελούν το δεύτερο συνθετικό μέρος της λέξης. (σιά πάνου, σιά κάτου, σιά μέσα, σιά έξου) κλπ.

σ

α) σύνθεση: στούν - στους = (εις - τον) - (εις - τους)

στην - στις = (εις - την) - (εις - τις)

στου - στα = (εις - το) - (εις - τα)

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση παρακάτω).

Σημείωση: Στην σύνταξη η πρόθεση σ εξομοιώνεται με την σι όταν η τελευταία ευρίσκεται προ φωνήεντος ή διφθόγγου και αποβάλλεται το ι. (έκθλιψη). Π.χ.:

—σ' όλουνους δα δώσσου να ηχιούν ορμ(ιά-εά)

—σ' ού.τι θέλιτι ισείς να βάλουμι στοιχημα

—σ' ιμένα βρήκισ να του φκιάσ' αυτό: κ.λ.π.

(η προφορά της πρόθεσης σ παχειά και τραχειά)

Στην σύνθεση η ίδια πρόθεση απαντάται κύρια σε λέξεις που το δεύτερο συνθετικό τους είναι άρθρο.

εκ

α) σύνθεση: έκθιση (εκ - τίθημι)

έκφραση (εκ - φράζω)

έκπτουση (εκ - πίπτω)

έκρηξη (εκ - ρήγνυμι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε ικ)

ικ

α) σύνθεση: ικκλησιά (εκ - καλώ)

ικκαθάριση (εκ - καθαρίζω)

ικλιχτός (εκ - λέγω)

ικλουγή (εκ - λέγω κ.λ.π.)

Σημείωση: α) Το κ της πρόθεσης εκ τρέπεται σε γκ,

χ κλπ. ανάλογα με το σύμφωνα με το οποίο αρχίζει το

επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:

—έγκδουση (εκ - δίδωμι)

—έχταχτους (εκ - τάσσω) κ.λ.π.

β) Το αυτό συμβαίνει και με την πρόθεση **ικ**. Π.χ.:

—ιγκδροσμή (εκ - έδραμον = αόρ. του ρ. τρέχω)

—ιγκδίκηση (εκ - δικώ)

—ιγκδήλουση (εκ - δηλώ)

—ιχτίρηση (εκ - τιμώ)

—ιχτέλιση (εκ - τελώ)

—ιχτόπιση (εκ - τοπίζω)

β) σύνταξη: **ικ** Θιού ήταν αυτό (σπάνιες οι περιπτώσεις)

εΞ

α) σύνθεση: έξουδου (εΞ - οδός)

έξυπνους (εΞ - ύπνος)

έξαση (εΞ - άπτω)

έξουση (εΞ - ωθώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε **ιΞ**)

ιΞ

α) σύνθεση: ιΞόγκουμα (εΞ - ογκώ)

ιΞήγηση (εΞ - ηγούμαι)

ιΞέταση (εΞ - ετάζω)

ιΞόφληση (εΞ - αφλώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **ιΞ** πτίας απ' αυτόν ζουριζουμέστι όλοινοι ιμείς

ιΞ αρχής στου είπα να φουκαλίσεις την αυλή

ιΞ ιπιτηδεις κλώθιτι τόση ώρα ιδώια κ.λ.π.

συν

α) σύνθεση: συννιφικιά (συν - νέφος)

συνήτχειου (συν - ήθος)

συνόχι (συν - άγχη)

συνάμα (συν - άμα) κ.λ.π.

Σημείωση: Το **ν** της πρόθεσης τρέπεται σε **γ**, **λ**, **μ**, **ρ** κλπ. ανάλογα με το σύμφωνο με το οποίο αρχίζει το επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:

—συγκοθιστός (συν - κόθημοι)

—συγιέμι (συν - χέω)

—συγκαίγουμι (συν - καισμαι)

—συγγένεια (συν - γένος)

—συλλαυγιούμι (συν - λογίζομαι)

—συλληχιέμι (συν - λυπούμαι)

—συμπάτχειου (συν - πάσχω)

—συ(μ)φουρά (συν - φέρω)

—σύρριζο (συν - ρίζο) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Απαντάται κύρια σαν μαθηματικός όρος (σημείο) και συντάσσεται με ονομαστική. Π.χ.:

—πέντι συν ιφτά ίσουν δώδικα ($5 + 7 = 12$) (πρόσθεση)

προς

α) σύνθεση: πρόσουπους (προς - όψις)

πρόσφυγας (προς - φεύγω)

πρόσφουρου (προς - φέρω)

πρόστυχους (προς - τυγχάνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε **πρους**)

πρους

α) σύνθεση: προυσιφκή (προς - ευχή)

προυσφόλι (προς - φώλος)

προυσήλιους (προς - ήλιος)

προυσκαλιστήριου (προς - καλώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **πρους** τα πού δα πάμι;

πήγιν **πρους** νιρού του

πρους ώρας δα καρτιρούμι να ιδούμι τί δα

γένει κ.λ.π.

προ

α) σύνθεση: πρόκουπους (προ - κόπτω)

πρόβατου (προ - βαίνω)

πρόδρομους (προ - τρέχω, αόρ. έδραμον)

πρόθυμος (προ - θυμός) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **ικείνους** γιννήθηκιν προ Χριστού κ.λ.π. **πρου**

α) σύνθεση: προγεύομι (προ - γεύομαι)

προυδουσιά (προ - δίδωμι)

προυκόφτου (προ - κόπτω)

προυξινιά (προ - Ξενώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

ανό

α) σύνθεση: αναπουνγιά (ανά - ποδος)

ανάσπη (ανά - πούω)

ανάμια (ανά - μέσα)

ανάσκιλα (ανά - σκέλη) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **ανά** πέντι μέτρα εβαλάμι τις δρουκινές κ.λ.π. **κατά**

α) σύνθεση: κατόνγια (κατά - αντώ)

κατόψυχους (κατά - ψυχός)

κατοσάρκι (κατά - σάρκα)

κατόπλαζμα (κατά - πλάσμα) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **λάτι** κατά δώια όλοινοι μαζί

τρουκουλίστι του κούτσουρου κατά κείια

κατ' ιμάς ερχισέστι, θέλιτι δε θέλιτι κ.λ.π.

διά

α) σύνθεση: διάλειμμα (διά - λείπω)

διόρροια (διά - ρέω)

διόδουση (διά - δίδωμι)

διαθήκη (διά - τίθημι) κ.λ.π.

Σημείωση: Κατά την προφορά της η πρόθεση κλίνει ηχητικά περίπου προς το δεό.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται παρά μόνο σαν μαθηματικός όρος (σημείο) Π.χ.:

—δέκα **διά** δύο ίσουν πέντι ($10 : 2 = 5$) (διαίρεση)

για

α) σύνθεση: Δεν απαντάται (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε **νγια**)

β) σύνταξη: **για** χαζόν μι πινός αρά;

όντε! Για δέσιμου είναι αυτός αρά.

ιπιταύτου **για** τ' ιμάς ερχισέστι; κ.λ.π.

νγια

α) σύνθεση: νγιαόβουλους (διά - βάλλω)

νγιαόβαζμα (διά - βιάζω)

νγιαόλιγμα (διά - λέγω)

νγιασαγή (διά - τάσσω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

μιτά

α) σύνθεση: μιταλαβγιά (μετά - λαμβάνω)

μιτάνοια (μετά - νοώ)

μιτόχι (μετά - έχω)

μιτακόμηση (μετά - κομίζω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: **μιτά** χαράς να σι φκιάσου του χουζμέτι

μιτά λύπηζ μου δα σι παρατήσου κι δα φ

Σημείωση: Στην σύνταξη εμφανίζεται και σαν ορμα χρονικό. Π.χ.:

—**Μιτά** από κανα ντυλό ώρις δα κινήσομι.

—**μιτά** δα σι πω σιά πού δα τραβήξομι κ.λ.π.

μι

α) σύνθεση: Δεν απαντάται

β) σύνταξη: **μι** τη φκυόρα φουρνισόμι το πλαστά

μι του γουμάρι κουβανισόμι του καλαμπ

μι ψέματα δουλειά δε γέννητι κ.λ.π.

Σημείωση: Στην περίπτωση που η πρόθεση απαντά στην σύνταξη με προσωπική ή δεϊκτική αντωνυμία αιτιατική ενικού ή πληθυντικού αριθμού, τότε μεταξεί της και της αντωνυμίας τίθεται το γράμμα **τ'** το οποίο

ρεί να θεωρηθεί ότι υποκαθιστά το άρθρο σ' όλες τις πτώσεις και σ' όλα τα γένη. Π.χ.:

—μι τ' ιμένα, μι τ' ισένα, μι τ' αυτών-τήν-τό (ενικ.)

—μι τ' ιμάς, μι τ' ισάς, μι τ' αυτούς-τές-τά (πληθ.)

—μι τ' ικείνουν, μι τ' ικείνην, μι τ' ικείνου (ενικ.)

—μι τ' ικείνους, μι τ' ικείνις, μι τ' ικείνα (πληθ.)

παρά

α) σύνθεση: παρνοχιδα (παρά - ονοχίς)

παραγίμουζμα (παρά - γεμίζω)

παρόνομα (παρά - όνομα) κ.λ.π.

β) σύνταξη: παρά πούλυ ουμιλός μι φαίνιτι, σώνει ως ι-δωία.

φάϊ καμπόσου, είνι παρά πούλυ ουραίου σι λέγου

σι φχαριστώ παρά πούλυ απού μι θυμήθηκισ κ.λ.π.

Σημείωση: Η πρόθεση δεν πρέπει να συγχέεται με τον διαζευκτικό σύνδεσμο παρά (μαί καλά αυτός παρά ι-κείνους) κ.λ.π.

αντί(ς)

α) σύνθεση αντιδίου (αντί - δώρον)

αντηλιά (αντί - ήλιος)

αντάρα (αντί - αίρω)

αντέχου (αντί - έχω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ικείνουν τήρα αντίς ιμένα

αντί να καθισέσσι μι του Ζόρι, φιβγάτι κ.λ.π.

αμφί

α) σύνθεση: αμφιβουλία (αμφί - βάλλω)

Σημείωση: Περιορισμένες οι περιπτώσεις.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται.

επί

α) σύνθεση έπειτα (επί - εΐτα)

έπιου (επί - αινώ)

έπαρχου (επί - άρχω)

έπαρη (επί - αίρω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε ιπί)

ιπί

α) σύνθεση: ιπίφουβου (επί - φόβος)

ιπιτάφιου (επί - τάφος)

ιπιμένου (επί - μένω)

ιπιστάτης (επί - ίστημι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ιπί τούτου τόφκισιν γιο να μι σπληνίσει

ιπί λόγου τιμή σι λέγου, δο στα πληρώσου

ιπί πληρωμή, όχι βιρισέ κ.λ.π.

Σημείωση: Απαντάται και σαν μαθηματικός όρος (σημείο). Π.χ.:

—ντγυό ιπί ιννιά ίσουν δεκαουχτώ (2×9=18) (Πολλαπλασιασμός)

πιρί

α) σύνθεση: πιργέλιου (περί - γελώ)

πιρίπτωση (περί - πίπτω)

πιριφρόνηση (περί - φρονώ)

πιριουδεία (περί - οδεύω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ακόμα δεν αμπόρισ να καταλάβου πιρί τίνους πρόκειπι

πρι ανέμουν κι υδάτου ουμιλούν κ.λ.π.

από

α) σύνθεση: απόποτους (από - πατώ)

απόλυση (από - λύω)

απόγιομα (από - γεύμα)

απότουμου (από - τέμνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε απού)

απού

α) σύνθεση: απουκάμνου (από - κάμνω)

απουσώνου (από - σώνω)

απουλνώ (από - λύω)

απουθήκη (από - τίθημι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: απού γάλια πιρηπατάι να μην πέσσι

έχει απού κανό ντγυό σύκα η ουκιά

απού τ' ικείνουν τα έμαθιν τα χαμπέργια

απού ούπου θέλου ιγώ δο μάσου τσάκνα κ.λ.π.

Σημείωση: Απαντάται και σαν μαθηματικός όρος (σημείο). Π.χ.:

—ιφτά απού ιννιά ίσουν ντγυό (θ—7=2) (αφαίρεση)

υπό

α) σύνθεση: υπογείου (υπό - γη)

υπόθιση (υπό - τίθημι)

υπόνομου (υπό - νέμω)

υπόληψη (υπό - λαμβάνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ουλιούρμι, μνιά Ζουή υπο δο είμι ιγώ: κ.λ.π.

υπού

α) σύνθεση: υπουχόντριου (υπό - χόνδριος)

υπουμνή (υπό - μένω)

υπουκόπανου (υπό - κόπανος)

υπουκριτής (υπό - κρίνομαι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

υπέρ

(βλ. σχ. σημείωση)

υπίρ

α) σύνθεση: υπιρτώργιο (ς) (υπέρ - τώρα)

υπιρουρία (υπέρ - ώρα)

υπιρβουλή (υπέρ - βάλλω)

υπιρσπίζουμι (υπέρ - σπιζω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση)

Σημείωση: Περιορισμένες είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες γίνεται χρήση στη σύνθεση ή σύνταξη των προθέσεων υπέρ, υπίρ. Π.χ.:

—υπίρ τίνους είνι αυτός: υπέρ ιμένα. κ.λ.π.

—υπέρουχου (υπέρ - έχω), υπέρμαχου (υπέρ - μάχομαι) κ.λ.π.

Β) ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΕΣ

Οι καταχρηστικές προθέσεις απαντώνται μόνο στην σύνταξη και είναι οι ακόλουθες:

χουρίς:

—χουρίς δουλειά προουκουή δεν έχει

—πώς αμπουσιέτι να κάμιτι χουρίς ιμένα:

—Ζόρι χουρίς παραδίς

—σα μπάμπου γίνηκιν χουρίς δόντγια κ.λ.π.

δίχους:

(ταυτόσημη με την πρόθεση χουρίς)

ώσιαμι:

—σώνει ώσιαμι ιδώ

—ώσιαμι τουν κώμου μ' έρχιτι

—δο πάμι ώσιαμι τη Ζμίξη

—ώσιαμι πού εσακαπέτι τ' αμπέλι: κ.λ.π.

ως:

—ως κεί κι μη παρέκει

—ιδώια ήτον ως τα τώρα

—ιλάτι όλιοι να ιδώ

—ως πού να ηηλαλήσουμι:

όσου:

—όσου να πάνου ιγώ, αυτός εΐχιν φτάσει

—όσου να κλουστώ, να γυριστώ, πέρασιν η ώρα

—όσου να τουν ιδώ, άφανους γίνηκιν κ.λ.π.

μέχρι:

—μέχρι: που Ζμούργιασιν, δούλιβιν αυτός

—όσου ήταν μι τ' ιμάς δεν είχαν Ζόργια

—παμήτι μέχρι τουν Πούγγου

—λάτι μέχρι ιδώϊα

—γ.όμουσιν η κάδα μέχρι άπάνου κ.λ.π.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

αγκαστρ (ιά-εά) = εγκυμοσύνη

αμπόρια = μπόρεσα (α' εν. πρ. ορ. αορ. του ρ. αμπουρώ)

αμπουριετί = μπορέσετε (β' πληθ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. αμπουρώ)

αμφί = αμφί

αμφ:βουλία = αμφιβολία

ανά = ανά

ανάμισα = ανάμεσα

ανάποψη = Ξεκούραση

αναπουντγιά = αναποδιά

ανάσκιλα = ανάσκελα

ανταμουθούμι (δα) = θα συνναντηθούμε (α' πληθ. πρόσ. ορ:στ. μέλ. του ρήμ. ανταμώνουμι)

αντάρα = ομίχλη, καταχνιά / πολλή σκόνη ή καπνός

αντέχου = αντέχω

αντηλιά = αντηλιά

αντίδριου = αντίδωρο

αντί(ς) = αντί

απάνου = επάνω

από = από

απόγιομα = απόγευμα

απόλυση = απόλυση (κύρια εκκλησίας)

απόπατους = αποχωρητήριο

απότουμος = απότομος

απού = από

απού γάλια = σιγά, σιγά - σιγά

απουθήκη = αποθήκη

απουκάμνου = κουράζομαι πολύ

απουλνώ = απολύω, αφήνω

απουσώνου = τελειώνω

αρά = βρε, ρε

αρμ(ιά-εά) = λάχανο με Ξυρισμένο Ζωμό

άφανους = άφαντος, εξαφανισμένος

Β

βάλουμι (να) = να βάλουμε (α' πληθ. πρόσ. υποτ. αορ. του ρήμ. βάζου)

βιρισέ = επί πιστώσει, βερεσέ

βρήκικς = βρήκες (β' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. βρ:σκού)

Γ

γένει (δα) = θα γίνει (γ' εν. πρ. ορ:στ. μέλλ. του ρήμ. γίνουμι)

γένιτι = γίνεται (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. γένουμι)

για = για

γίνηκιν = έγινε (γ' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. γίνουμι)

γιννήθηκιν = γεννήθηκε (γ' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. γιννιούμι)

γιάμουσιν = γέμισε (γ' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. γιουμόζου)

γουμάρι = γόιδωρος

γυριστώ (να) = να γυρίσω (α' εν. πρ. υποτ. αορ. του

ρήμ. γυρίζου)

Δ

δεά = διά

δέσιμου = δέσιμο

διά = διά

διάδοση = διάδοση, φήμη

διαθήκη = διαθήκη

διάλε:μμα = διάλειμμα, διακοπή

διάφροια = ευκοιλία

δίχους = χωρίς

δούλιβιν = δούλευε (γ' εν. πρ. οριστ. παρτ. λέου)

δώσου (δα) = θα δώσω (α' εν. πρόσ. οριστ. ρήμ. δίνου)

Ε

έγγαμους = παντρεμένος, έγγαμος

έγγραφου = έγγραφο

έγκδουση = έκδοση

έγκυους = έγκυος

ε:ζβουλή = εισβολή

είμι (δα) = θα είμαι (α' εν. πρ. οριστ. μέλ. είμι)

ε σπράχτουρας = εισπράκτορας

ε:σφουρά = εισφορά

εισχουρνών = εισχωρώ, χωρώ (σε διαίρ.)

έκθ:ση = έκθεση

έκπτουση = έκπτωση

έμαθιν = έμαθε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρ. μα)

έμπγυου = πύο

έμπλαστρου = έμπλαστρο

έμπουρας = έμπορος

εν = εν

ένιση = ένεση

ένουχους = φταιχτής, ένοχος

έντουμου = έντομο

εΕ = εΕ

έΞουδου = δοπάνη, έΞοδο

έΞουση = έΞωση

έΞυπνους = έΞυπνος

έπαρχους = έπαρχος

επί = επί

έπινους = έπαινος

αρχισέστι = αρχόσαστε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. ματ. έρχουμι)

έρχιτι = έρχεται (γ' ενικ. πρ. οριστ. ενεστ. χουμι)

ερχουμέστι = αρχόσαστε (α' πλ. πρ. οριστ. ρήμ. έρχουμι)

εσκαπέτι = σκάσατε (β' πληθ. πρ. οριστ. σκάβου)

έχταχτους = έκτακτος

Ζ

Ζμίξη = αγροτική περιοχή της Νάουσας

Ζμούργ:ασιν = σουρούπωσε (γ' εν. πρ. οριστ. ρήμ. Ζμουργιάζου)

Ζόρι = δυσκολία

Ζουή = Ζωή

Ζουριζουμέστι = δυσκολευόμαστε (α' πλ. πρ. ενεστ. του ρήμ. Ζουρίζουμι)

Θ

θέλητι = θέλετε (β' πληθ. πρ. οριστ. ενεστ. θέλου)

θυμήθηκας = θυμήθηκες (β' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. θυμνιούμι)

I

ιγγόνι = εγγονός
ιγκδήλωση = εκδήλωση
ιγκδικηση = εκδικηση
ιγκδροσμή = εκδρομή
ιγκώμ.ου = εγκώμιο
ιδώια = εδώ ακριβώς
ικείνους = εκείνος
ικ.Θιού = από τον Θεό, Θεόθεν
ικκαθάριση = εκκαθάριση
ικκλησιά = εκκλησία
ικλιχτός = εκλεκτός
ικλουγή = εκλογή
ιμπαθής = φιλάσθενος / άρρωστος
ιμπλουκή = εμπλοκή
ιμπόδιου = εμπόδιο
ιμπόριου = εμπόριο
iv = εν
iv γνώσει = εν γνώσει
ινέδρα = ενέδρα
iv μέρει = μερικά, εν μέρει
ιννιά = εννέα
ινοίκιου = ενοίκιο
ινουρία = ενορία
iv τάξει = εν τάξει / σύμφωνα
iv τέλει = τελικά, εν τέλει
ιντόπχιους = εντόπιος
iξ = εξ
iξ αρχής = από την αρχή
iξέταση = εξέταση
iξήγηση = εξήγηση
iξ ιπίτηδης = επιτήδης, τάχα
iξ ιτίας = εξ αιτίας
iξόγκουμα = εξόγκωμα
iξόφληση = εξόφληση
ιπί = επί
ιπί λόγου τιμή = λόγου τιμής
ιπιμένου = επιμένω
ιπί πληρουμή = μετρητοίς
ιπιστάτης = επιστάτης
ιπιτάφιος = επιτάφιος
ιπιτούτου = επιτήδης
ιπίφουβους = επικίνδυνος, επίφοβος
iσον = ίσον (σημ. αριθμ.)
ιφτά = επτά
ιχτέλιση = εκτέλεση
ιχτίμηση = εκτίμηση
ιχτόπιση = εκτόπιση

K

κάδα = καδί, βαρέλι
καθισέστι = καθόσαστε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. κάθουμι)
καλαμπούκι = καλαμπόκι
κάμιτι (να) = να κάνετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. κά(μ)νου)
καμπόσου = λίγο (επίρρ.)
κανα (σι) = σε περίπου ένα
καρτιρούμι = περιμένουμε (α' πλ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. καρτιρώ)
κατά = κατά

κατά δώια = προς τα εδώ
κατά κείια = προς τα εκεί
κατάντγιο = κατάντημα
κατόπλασμα = κατόπλασμα
κατασάρκι = φανέλα (κύρια μάλλινη)
κατόψυχους = δροσιά, δροσούλα
κατ'ιμάς = προς τα εμάς
κινήσουμι (δα) = θα Εκινήσουμε (α' πλ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. κινώ)
κλουστώ (να) = να κινήθω γύρω - γύρω (α' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. κλώθουμι)
κλώθιτι = περπατάει γύρω - γύρω (γ' εν. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. κλώθουμι)
κουβανισάμι = κουβαλήσαμε (α' πλ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. κουβανώ)
κούτσουρου = κούτσουρο

Λ

λέγου = λέω

M

μάι = μη, περισσότερο
μάσου (δα) = θα μαζέψω (α' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. μαζώνου)
μέχρι = μέχρι
μι = με
μι πιρνάς = με θεωρείς
μιρ(ιά-εά) = πλευρά, μεριά
μιτά = μετά
μιτακόμιση = μετακόμιση
μιταλαβγιά = μετάληψη
μιτά λύπηζ μου = μετά λύπης μου
μιτάνοια = μετάνοια
μιτά χαράζ μου = μετά χαράς μου
μι τ'ικείνουν = με εκείνον
μι τ'ικεινην = με εκείνην
μι τ'ικείνου = με εκείνο
μι τ'ικείνους = με εκείνους
μι τ'ικείνις = με εκείνες
μι τ'ικείνα = με εκείνα
μι τ'ιμένα = με εμένα
μι τ'ισένα = με εσένα
μι τ'αυτόν-τήν-τό = με αυτόν, με αυτήν, με αυτό
μι τ'ιμάς = με εμάς
μι τ'ισάς = με εσάς
μι τ'αυτούς-τές-τά = με αυτούς, με αυτές, με αυτά
μιτόχι = μετόχι
μνιά = μιά, μία
μπάμπου = γριά

N

ντγιά = δια
ντγιόβασμα = διάβασμα
ντγιόβουλους = διάβολος
ντγιόλιγμα = διάλεγμα
ντγιαταγή = διαταγή
ντγυό = δύο
νώμους = ώμος

O

όλοινοι = όλοι
όσου = έως, όσο, ώσπου
ουλ(ι)ούρμι = αλλοίμονο / φτάνει / είναι δυνατόν;
ουμιλάς = μιλάς (β' ενικ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ουμιλώ)
ουμιλάτι = μιλάτε (β. πλ. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. ουμιλώ)
ουμιλούν = μιλάνε (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. ουμιλώ)

όντε! = αν είναι δυνατόν! / πώς είναι δυνατόν:

ούπου = όπου

ουραίου = ωραία

αύτι = ό,τι

Π

παλάγιζις = έψαχνες (β' εν. πρόσ. οριστ. αορ. του ρήμ. παλαγίζου)

πάμι (δα) = θα πάμε (α' πλ. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. παγαίνου)

παμίτι = ας πάμε (πρост. αορ. του ρήμ. παγαίνου)

πάνου (να) = να πάω (α' εν. πρ. υπ. αορ. του ρ. παγαίνου)

παρά = παρ ό

παρογόμευζμα = γέμισμα μέχρι επάνω

παράδις = χρήματα, λεφτά

παρσανομία = παρανομία

παρπατήσου (δα) = θα παρατήσω (α' εν. πρ. ορ. μέλ. του ρήμ. παρπατώ)

παρέκει = πιο πέρα

παρπαχιδα = παρπαχιδα

παρπαχυμα = επώνυμο

πέρασιν = πέρασε (γ' εν. πρόσ. οριστ. αορ. του ρ. πηρώ)

πέστι (να μην) = να μην πέσετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. πέφτου)

πηλαλήσουμι (να) = να τρέξουμε (α' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. πηλαλώ)

πιργέλιου = κοροϊδία

πιρί = περι

πιρί ανέμουν = περί ανέμων

πιρσουδεία = περιουδεία

πιρίπτωση = περίπτωση

πιρί τίνους = περι τίνος

πιρί υδάτων = περι υδάτων

πιρφρόνιση = περιφρόνιση

πιρπατάτι = περπατάτε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. περπατώ)

πληρώσου (δα) = θα πληρώσω (α' εν. πρ. ορ. μέλλ. του ρήμ. πληρώνου)

Πούγγους = αγροτική περιοχή της Νάουσας

προ = προ

πρόβατου = πρόβατο

Πρόδρομους = μοναστήρι και εκκλησία της Νάουσας

πρόθυμος = πρόθυμος

πρόκειπι = πρόκειται

πρόκουπος = προκοπή

προς = προς

πρόσφυπος = μάσκα μπούλας (γιαννιτάραου)

πρόστυχους = πρόστυχος

πρόσφυρος = πρόσφυρο

πρόσφυγας = πρόσφυγας

πρου = προ

προυγέυσομι = προγεύσομαι

προυδουσι = προδοσία

προυκουπή = προκοπή

προυκόφτου = προκόπτω

προυξινιά = προξενιά

προυσι = προς

προυσι νιρού του = για να ουρήσει

προυσήλιους = προσήλιος

προυσιφκή = προσευχή

προυσικαλιστήριους = έγγραφη πρόσκληση συμμετοχής σε γάμο

προυσιφόλι = προσφύλι

προυσιόν (να) = να πιούν (γ' πληθ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ.

πίνου)

Σ

σι = εις, σε

σι = εις, σε

σια = προς τα

σιακάτου = προς τα κάτω

σιαμέσα = προς τα μέσα

σιασόξου = προς τα έξω

σιασάνου = προς τα επάνω

σιασου; = προς τα σου;

σιβαινου = μπαινω, εισέρχομαι

σιληνισει (να) = να στεναχωρήσει (γ' εν. αορ. ου ρήμ. σιληνίζου)

σιγιέμι = συγχίζομαι

σιγκαθιστός = είδος παραδοσιακού χορού τ

σιγκαίγουμι = εμφανίζω δερματικό ερεθισμό από τριβή, Ζέστη ή ιδρώτα

σιλλυσιούμι = σκέπτομαι

σιλλυσιέμι = συλλυσιόμαι

σιμπάτχειου = συγχώρεση

σι(μ)φουρά = συμφορά, καταστροφή

σιν = συν

σινήτχειου = συνήθειο

σιννιφά = συννεφιά

σιώνει = φτάνει, αρκετά

Τ

τήρα = βλέπω (πρост. ενεστ. του ρήμ. τηρώ)

τέφκισιν (του) = το έκανε (γ' εν. ορ. αορ. φκισίνου)

τραβήξουμι (δα) = θα κατευθυνθούμε (α' οριστ. μέλ. του ρήμ. τραβώ)

τρουκουλιστι = κατακυλιστε (κάτι) (πρ. ορ. αορ. τρουκουλινώ)

τσάκνα = ξερά κλαδιά, φρούγανα

Υ

υέρ = υπέρ

υέρ μένα = υπέρ εμού (για μένα)

υι:πρ = υπέρ

υι:πρασπιζουμι = υπερασπιζομαι

υι:προυβλή = υπερβολή

υι:προυρία = υπερωρία

υι:πρ τίνους = υπέρ ποιού (για ποιόν)

υι:πρ τώργια (ς) = πριν, προηγουμένως

υπό = υπό

υπόγειου = υπόγειο

υπόθιση = υπόθεση

υπόνομου = υπόνομος

υπού = υπό

υποκόπανους = υποκόπανος

υποκρητής = υποκριτής

υπομουνή = υπομονή

υποχόντριους = υποχόνδριος

Φ

φάι = φάε (πρост. αορ. του ρήμ. τρώγου)

φαινιτι = φαίνεται (γ' εν. πρ. ορ. ενεστ. τίνουσι)

φιβγάτι = φύγετε (πρост. αορ. του ρήμ. φεύγω)

φικιάσι (να) = να κάνεις (β' εν. πρ. υποτ. αορ. φκισίνου)

φικιάσου (να) = να κάνω (α' πρ. της άνω φ

φικιάσου = φτύρα φούρνου

φουκαλίσσει (να) = να ακουπίζει (γ' εν. πρ.

ρήμ. φουκαλνώ)

φουρνισάμι = βάλουμε το ψωμί στον φούρνο για ψήσιμο
(σ' πλ. πρ. ορ. σορ. του ρήμ. φουρνίζου)

φουρτχιό = φορτίο

φύγου (δα) = θα φύγω (σ' ε. πρ. ορ. μέλ. του ρ. φεύγου)

Χ

χαμπέργια = νέα, ειδήσεις, χαμπάρια

χουζμέτι = εξυπηρέτηση, υπηρεσία

χουρίς = δίχως

Ω

ως = έως

ώσιαμι = ίσαμε

II. ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΙ

κι

—σπαρνιού από κείια κι έλα κατά δώια

νούδι

—νούδι φώναζιν νούδι ουμιλούσιν, μουν κάθουνταν κι ουλουγιούνταν

νη

—νη αυτόν νη ικεινουν, καγκανέναν δεν θέλου να ιδώ σμπρουστά μου

ούτι

—ούτι μνια χασιά ψουμι δεν μας άφηκιν, όλου του χλιαπάτησιν

μήτι

—μήτι ήρθαν μήτι πήγαμι να τους ιδούμι τί φκιάνουν

ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΟΙ

ή

—ντιγάλιει μι ηχιόν δα έχεις αλιζβίρισι, ή μι τ' ιμένα ή μι τ' ικεινουν

είτι

—τόσου είναι του μιργιάτικου είτι σας αρέζει είτι δεν σας αρέζει

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΙ

μούγκι

—καλίγουσι τ' άλουγου άμα θέλεις, μούγκι τήρα να μη φας καμνιά κλουσιά

άγκι

—άγκι δεν αρταινουμι δα φάγου έναν κουρμη(ι)έν, μ' αρέζουν πουλύ γιατι

άμα

—γκαβγκιζει του ουκλι άμα δεν δαγκώνει

όμους

—ισεις φκιάσι ουτι θέλιτι ιμάς όμους μη μας ανακατώνιτι

μην

—σύρι τώρα σι λέγου κι μην τουν καρτιράς άλλου, σι ντάμπλουσιν τόσην ώρα

ινώ

—ινώ αυτός δε θέλει μαλουσιές κι τσακώματα αυτινοί τουν παγαίνουν κόντρα

πάλι

—πάλι αυτός άνθρουπους είναι; Ντιπ για ντιπ βουντουρί

αλλά

—καλή η πλασιόντα αλλά ουλίγη. Πλειότιρη άμα ήταν για να χουρτάσουμι όλοινοι

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟΙ

ώστι

—ώστι ιδώ καθισέστι, σ' αυτόν τουν μαχαλά:

λοιπόν

—λοιπόν, απού λες Ρήστου, αυτά επαθάμι προυχτέ(ς) άρα

—άρα ισεις φταιγιτι για ουτι γίνηκιν

ΕΙΔΙΚΟΙ

πως

—καμώνητι τάχα πως τα Εέρει όλα, όμα ντιπ κούτσουρου είναι

ότι

—τουν είπιν ότι είναι χαζός απού τουν Εισουριζιτι

ΧΡΟΝΙΚΟΙ

όντας

—όντας είχαμι την αγιλάδα όλου παπάρα εφκιανάμι

όταν

—όταν τουν γλέπου αμπρουστά μου μι ανιβαίνει του αίμα του κιφάλι

πότι

—πότι έβριχιν όλοινοι κάθουνταν ιδώ

σαν απού

—σαν απού μπιτισάμι του ακάψιμου εκατσάμι να προυιφτούμι

αφού

—ύσταρνας, αφού εκουψάμι τουν μούστου, εφκισάμι κι μέλι μι κόρις

όσου

—όσου να πάνου κι να γυρίσου αυτός είχιν του πάρει του δικέλι κι είχιν αχιρίσει να σκόβει

προυτού

—προυτού πάρει χαμπάρι τί γένιτι του φούτχισσαν καταγής κι τουν βάριναν μι του κουτανέκι

ινώ

—ινώ είχιν του πάρει του νιρό κι πότιζιν, σι άλλοινοι τις του έκουψαν

άμα

—άμα νυχτώνει ντιπ δεν γλέπουμι

μόλις

—μόλις τουν ιδεις απού μακρ(ιά-εά) ηηάλα να μι πεις όπουτι

—όπουτι βρέχει βγαίνουν τα σιαλιάκια κι βουσκοούν

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ

δηλαδή(ς)

—ισύ, δηλαδή(ς), τί λες μι του μυαλό σου να φκιάσουμι

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ

γιατι

—όλοινοι όπους είμαστουν μαζουχτικάμι στην καλύβα, έβριχιν γιατι

ιπειδή(ς)

—ιπειδή(ς) τουν γέλασιν στην μοιρασιά, τουν τράβηξιν έναν σιάτουν απού τουν άστραψιν ου ουρανός

αφόσου

—δα ανοίξου κι ιγώ του στόμα μου αφόσου κι ισύ μι κατηγουράς όλου

δ(ι-ε)ότι

—σι ουμιλώ έτσι δ(ι-ε)ότι κι ισύ μι ιχτρέβισι

ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΙ

ιάν

—ιάν δεν έρθιτι, να Εέριτι, δε δα σας ουμιλήσουμι αξανάς

αν

—δα σι σπάσου του χέρι αν του βαρέσ' αξανάς του πιδι

άμα

—άμα θέλιτι να έχιτι παράδις δουλέψι

ΤΕΛΙΚΟΙ

για να

—έκατσα για να Εαπουστάσου καμπόσου

να

—σέβηκιν στου κιλάρι να βγάλεϊ κρασί απού την κάδα

ΔΙΣΤΑΚΤΙΚΟΙ

μη (ν)

—να πάνου λές: Αντιργιέμι μη μι δει κανένας

μήπους

—φουβρήθηκα μήπους τουν Ξυνηήσου κι σέβηκα απού γά-
λια στουν νουντά

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΙ

παρά

—καλύτερα αυτοινοί παρά οι άλλοινοι

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

αγιλάδα = αγελόδα

άγκι = αν και, παρ' όλο

αλιζβίρσι = δασοληψία

αλλά = αλλά

άλλοινοι = άλλοι

άμα (χρον.) = όταν

άμα (υποθ.) = εάν

άμα (αντιθ.) = όμως

αμπρουστά = μπροστά

ανακατώνιτι = ανακατεύετε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του
ρήμ. ανακατώνω)

ανβαινι = ανεβαίνει (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ.
ανιβαίνου)

ανοίξου (δα) = θα ανοίξω (α' εν. πρ. ορ. μέλλ. του ρήμ.
ανοίγου)

αντιργιέμι = ντρέπομαι (α' εν. πρ. οριστ. εν. του ρήμ.
αντιργιέμι)

αξανάς = πάλι, Εσανά

απού γάλια = σιγά

απού κείια = από εκεί

απού λες = που λες

άρα = άρα

αρέζει = αρέσει (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. αρέζου)

αρέζουν = αρέσουν (γ' πλ. πρ. της παραπάνω περίπτωσης.)

αρταίνουμι = δεν κρατώ νηστεία (α' εν. πρ. ορ. ενεστ.
του ρήμ. αρταίνουμι)

αρταίνουμι (δεν) = αντίθετη περίπτωση από την παραπάνω
άστραφιν = άστραψε (γ' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήματ.
αστράφτου)

αυτοινοί = αυτοί

άφηκιν = άφησε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. αφήνου)

αφόσου (αιτ.) = επειδή, καθόσον

αφού (χρον.) = μετά που

αχιρίσει (είχιν) = είχε αρχίσει (γ' εν. πρ. ορ. υπερα.
του ρήμ. αχιρνώ)

Β

βαρέσ' (άν τουν) = αν τον χτυπήσεις (β' εν. πρ. υποτ. α-
ορ. του ρήμ. βαρένου)

βάριναν = χτυπούσαν (γ' πλ. πρ. ορ. παρατ. του ρήματ
βαρένου)

βουντούρι = χοντρόμυαλος, απολίτιστος, ακονώνητος

βουσκούν = βόσκουν (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. βουσκώ)

Γ

γέλασιν (τουν) = τον εξάπτησε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του
ρήμ. γιλώ)

γένιτι = γίνεται (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. γένουμι)

για να (τελ.) = για να, να

γιατι (αιτ.) = διότι

γίνηκιν = έγινε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. γένουμι)

γκαβγκίζεϊ = γαβγίζει (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ.
γκαβγκίζου)

γλέπου = βλέπω

γλέπουμι = βλέπουμε (α' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. γλέπω)

Δ

δηλαδῆ(ς) = δηλαδή

δικέλι = σκαπτικό γεωργικό εργαλείο

Δ(ι-ε)ότι = διότι

δουλέψτι = δουλέψτε (προστ. αορ. του ρήμ. δουλεύου)

Ε

έβριχιν = έβρεχε (γ' εν. πρ. ορ. παρατ. του ρήμ. βρέχου)
εΐμαστουν = εΐμασταν (α' πλ. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ.
εΐμι)

εΐνι = είναι (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. εΐμι)

εΐνν = εΐπε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. λέγου)

εΐτι (διαχ.) = εΐτε

εΐχαμι = εΐχαμε (α' πλ. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ. έχω)

εκατσάμι = καθήσαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρ. καθώ)

εκουψάμι = κόψαμε (α' πλ. πρ. οριστ. αορ. του ρ. κόπτω)

έκουψαν = έκουψαν (γ' πλ. πρ. της παραπάνω περίπτωσης.)

επαθάμι = πάθαμε (α' π. ορ. αορ. του ρήμ. παθαίνου)

έρθιτι (άν δεν) = αν δεν έρθετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ.
του ρήμ. έρχουμι)

εφκιανάμι = κάναμε (α' πλ. πρ. ορ. παρατ. του ρ. φκιάνω)

εφκασάμι = κάναμε (α' πλ. ορ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)

έχιτι (να) = να έχετε (β' πλ. πρ. υποτ. ενεστ. του ρήμ.
έχου)

Η

ή (διαχ.) = ή

Θ

θέλιτι = θέλετε (β' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. θέλου)

Ι

ιόν = εάν

ιδούμι (να) = να δούμε (α' πλ. πρ. υπ. αορ. του ρήμ.
γλέπου)

ιδώ = εδώ

ινώ (χρον.) = ενώ, καθ' ον χρόνον

ινώ (αντιθ.) = παρ' όλο που, μολονότι

ιπειδη(ς) = επειδή

ιχτρέβισι = εχθρεύεσαι (β' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ.
ιχτρέβουμι)

Κ

καγκανένας = κανένας απολύτως

κάδα = καδί, βαρέλι

καθισέστι = καθόσσετε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ.
κάθουμι)

κάθουνταν = κάθονταν (γ' πλ. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ.
κάθουμι)

καλίγουσι = πετάλωσε (προστ. αορ. του ρήμ. καλιγώνω)

καλύτερα = καλύτερα

καμνιά = καμιά

καμπόσου = λίγο

καμώνιτι = προσποιείται (γ' εν. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ.
καμώνουμι)

καρτιράς = περιμένεις (β' εν. πρ. ορ. εν. του ρ. καρτιράω)

κατά δώια = προς τα εδώ

κατηγουράς = κατηγορείς (β' εν. πρ. οριστ. εν. του ρήμ.
κατηγουρώ)

κι (συμπλ.) = και

κιλάρι = κελάρι

κιφάλι = κεφάλι
κλουτσά = κλωτσιά, λάκτισμα
κόντρα = κόντρα, αντίθετα
κόρις = κόρες: κομμάτια κολοκύθας ή μελιτζάνας σε μέ-
λι σταφυλιών ή σύκων
κουντανέκι = μπαστούνι, ρόβδος
κουρμπ(ι)ές = κουραμπιές
κούτσουρα = κούτσουρο (και επί ανθρ.)

Λ

λοιπόν = λοιπόν

Μ

μαζουχτικάμι = μαζευτήκαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ.
μαζώνουμι)
μακρ(ι-ά) = μακρῶς
μαλουσιά = έριδα
μαχαλάς = γειτονιά, συνοικία
μη(ν) (διστ.) = μήπως
μην (αντιθ.) = μη, μην
μήπους (διστ.) = μήπως
μήτι = (συμπλ.) μήτε
μφογιάτικου = μεροκάματο
μι τ' κείνουν = με εκείνον
μι τ' κμένα = με εμένα
μοιρασά = διανομή
μόλις = μόλις
μούγκι = μόνο
μουν = μόνο
μούσταυς = χυμός σταφυλιών
μπιτσιάμι = τελειώσαμε (α' πλ. πρ. ορ. αοριστ. του ρήμ.
μπιτίζου)

Ν

νε = ούτε
νιρό = νερό
νουδι = ούτε
νουντάς = δωμάτιο
ντάημλουσιν (σι) = σε έσκασε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του
ρήμ. νταημλώνου)
ντιγιάλιξι = διάλεξε (προστ. αορ. του ρήμ. ντιγιάλέγου)
ντιπ = εντελώς
ντιπ για ντιπ = τελείως, πέρα για πέρα

Ξ

Ξουποστάσου (για να) = για να Ξεκουραστώ (α' εν. πρ.
υποτ. αορ. του ρήμ. Ξαπουσταίνου)
Ξέριτι (να) = να γνωρίζετε (β' πλ. υποτ. ενεστ. του ρήμ.
Ξέρου)
Ξιουνιρίζιτι = συνερίζεται (γ' εν. πρόσ. ορ. ενεστ. του
ρήμ. Ξιουνιρίζουμι)

Ο

όλοινοι = όλοι
όμους = όμως
όντας = όταν
όπουτι = όποτε, κάθε φορά
όταν = όταν
ότι (ειδ.) = ότι
ουλίγη = λίγη
ουμιλήσουμι (δα) = θα μιλήσουμε (α' πλ. προσ. οριστ.
μέλλ. του ρήμ. ουμιλώ)

ούτι (συμπλ.) = ούτε
ού,τι (αναφ.) = ό,τι

Π

παγαίνουν = ηγαίνουν (γ' πλ. προσ. ορ. εν. του ρήμ.
παγαίνου)

πάλι (αντιθ.) = όμως

πάνου (να) = να πάω (α' εν. προσ. υποτ. αορ. του ρήμ.
παγαίνου)

παπόρα = ψωμί τριμμένο σε γάλα (ή μικρά κομμάτια)

παρά (συγκρ.) = παρά

παρόδισ = χρήματα

πάρει (είχιν) = είχε πάρει (γ' εν. πρόσ. ορ. υπερσ. του
ρήμ. παίρνου)

πηλάλα = τρέξε (προστ. ενεστ. του ρήμ. ηηλαλώ)

πήγαμι = πήγαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. παγαίνου)

πιδι = παιδί

πλασιάντα = είδος πίττας

πλειότιρη = περισσότερη

πότι = όταν

πότιζιν = πότιζε (γ' εν. πρ. ορ. παρ. του ρήμ. πουτίζου)

προυγφταύμι (να) = να προγευθούμε (α' πλ. προσ. υποτ.
αορ. του ρήμ. προυγεύουμι)

προτουό = προτού

προυχτέ(ς) = προχθές

πως (ειδ.) = πως

Ρ

Ρήστους = Χρήστος

Σ

σαν απού (χρ.) = μετά που, αφού

σέβηκα = μπήκα (α' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. σιβαίνου)

σέβηκιν = μπήκε (γ' πρόσ. της παραπάνω περίπτωσης)

σιαλιάκια = σαλιγκάρια

σιόταυς = ράπισμα, χαστούκι

σκάψιμο = σκάψιμο

σπαρνιού = κουνήσου (από την θέση σου) (προστ. ενεστ.
του ρήμ. σπαρνιούμι)

σπάσου (δα) = θα σπάσω (α' εν. προσ. οριστ. μέλλ. του
ρήμ. σπάζου)

συλλουγιούνταν = συλλογιζόταν (γ' εν. πρ. ορ. παρ. του
ρήμ. συλλουγιούμι)

σύρι = σύρε, πήγαινε (προστ. αορ. του ρήμ. σέρνου)

Τ

τάχα = δήθεν

τήρα = βλέπε (προστ. ενεστ. του ρήμ. τηρώ)

τις του (έκουψαν) = του το (έκουψαν)

τράβηξιν (τουν) έναν οιάτου = του έδωσε ένα χαστού-
κι (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. τραβώ)

ταόκουμα = έριδα/πιόσιμο

Υ

ύσταρνα(ς) = ύστερα

Φ

φάγου (δα) = θα φάω (α' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ.
τρώγου)

φκιάνουν = κάνουν (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. φκιάνου)

φκιόσουμι (να) = να κάνουμε (α' πλ. πρόσ. υποτ. αορ.
του ρήμ. φκιάνου)

φκιόσιτι = κάντε (προστ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)

φούτχιασαν (τουν) = τον έριξαν, τον πέταξαν (γ' πλ. πρ.
ορ. αορ. του ρήμ. φουτχιάζου)

φταιίγτι = φταίτε (β. πλ. πρ. οριστ. εν. του ρήμ. φταιίγου)

φώναζιν = φώναζε (γ' εν. πρόσ. οριστ. παρ. του ρήμ.
φουνάζου)

Χ

χαψά = μπουκιά

χλιαπάσιον = καταβρόχθισε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ.
χλιαπατίζου)

χορτάσουμι (για να) = για να χορτάσουμε (α' πλ. πρ.
υποτ. αορ. του ρήμ. χλιαπατίζου)

Ω

ώστι = ώστε

Ο Βασίλειος Γ. Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα

(Α')

Ο Βασίλειος Γ. Χριστίδης (1902—1966) υπήρξε μια ξεχωριστή προσωπικότητα στην Γεωπονική Επιστήμη. Ήταν ένα κόμμα της Γεωπονοδοσολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ο Β. Χριστίδης ήταν ένας άνθρωπος με σπάνια χαρίσματα. Ένα φωτεινό, καθαρό και κοφτερό μυαλό, ένας επιστήμονας με σπάνιες πνευματικές ικανότητες. Με τα προσόντα αυτά κατόρθωσε να επιβληθεί σαν μεγάλος ερευνητής και ακαδημαϊκός δάσκαλος και γενικά σαν επιστημονική προσωπικότητα διεθνούς κύρους και προβολής και να καταστεί μία αυθεντία αναγνωρισμένη παγκοσμίως στα θέματα της καλλιέργειας του βαμβακιού.

Σαν μεγάλος δάσκαλος είχε την ικανότητα να μεταδίδει στους ακροατές του τις σκέψεις του και τις ιδέες του με μεγάλη άνεση και γλαφυρότητα. Είχε το μεγάλο προσόν να εμφανίζει απλοποιημένα τα δύσκολα προβλήματα και να τα κάνει κατανοητά στους απλούς ανθρώπους. Τα βιβλία του είναι γραμμένα σε τόση απλή και ευχάριστη γλώσσα που διαβάζονται με πολύ άνεση και ενδιαφέρον από κάθε καλλιεργημένο άνθρωπο που δεν έχει καμία σχέση με την γεωργία. Μιλούσε και έγραφε στη δημοτική γλώσσα, μία δημοτική «ζεστή» και «ζωντανή» που καθήλωνε κυριολεκτικά τον ακροατή όσο χρόνο μιλούσε.

Για το αξιόλογο επιστημονικό έργο και την τεράστια συμβολή του στην Ελληνική γεωπονία θα μιλήσουμε άλλη φορά. Σήμερα με αφορμή την συζήτηση που γίνεται γύρω από την δημοτική

γλώσσα, κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε μερικά κείμενα (αποσπάσματα) από το βιβλίο του Β.Γ. Χριστίδη «ΤΑ ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΑ ΣΙΤΗΡΑ» Β' έκδοση 1963 για να πληροφορηθεί ο αναγνώστης πόσο απλά και ζωντανά έγραφε ο Β. Χριστίδης. Από το βιβλίο που αριθμεί 350 σελίδες διαλέξαμε μερικά «κομμάτια» που έχουν κυρίως ιστορικό και λαογραφικό ενδιαφέρον.
Ο.Ν.

1. ΤΟ ΣΙΤΑΡΙ

Το σιτάρι καλλιεργείται, φαίνεται, από τότε που ο πρωτόγονος άνθρωπος βρέθηκε στην ανάγκη να ασχοληθεί με τη γεωργία. Πολλές δηλαδή χιλιάδες χρόνια προτού αρχίσει να γράφεται η ιστορία, οι άνθρωποι έμαθαν να καλλιεργούν το σιτάρι και να χρησιμοποιούν τον καρπό για τη διατροφή τους. Όλα σχεδόν τα είδη του σιταριού υπάρχουν ενδείξεις πως καλλιεργούνται από πανάρχαια εποχή.

Το σιτάρι σε προϊστορικούς χρόνους. Είναι αδύνατο να καθοριστούν ακριβώς τότε το σιτάρι καλλιεργήθηκε για πρώτη φορά. Από τα τεκμήρια όμως που υπάρχουν σήμερα, η καλλιέργεια αυτή φαίνεται να ήταν πολύ διαδεδομένη σε όλους τους παλιούς λαούς, για τους οποίους έχουμε οποιαδήποτε πληροφορία.

Οι Σουμέριοι, που αναφέρονται στη Μεσοποταμία από το 6.500 π.Χ. (ήταν ίσως οι πρώτοι άνθρωποι στον κόσμο που έζησαν σε πραγματικές πόλεις), παρουσίασαν αξιόλογο πολιτισμό πολύ νωρίς στην ιστορία του ανθρώπου. Στην κολαχά του Τίγρη και του Ευφράτη το σιτάρι καλλιεργόταν και προ των Σουμερίων, πολύ δε νωρίς χρησιμοποιήθηκαν για το θέρμαξη δρεπάνια και

μαμμένα από πηλό. Όσο για τη σπορά, είχαν επινοήσει ένα εργαλείο που χρησιμοποιεί για βέργια και σπορά μαζί. Επίσης το πρώτο γεωργικό βιβλίο γράφηκε πάνω σε πλάκα από πηλό με τη σφηνωειδή γραφή, περί τα 1.700 π.Χ. Ανακαλύφθηκε το

Επιμέλεια

Οδ. Ντινόπουλου

NIPPUR του Ισραήλ στα 1950. Εκεί ένας γεωργός λέει στον γυιό του πως πρέπει να καλλιεργεί το σιτάρι του για να έχει επιτυχία (SARTON, 1953· KRAMER, 1956).

Στη Νεολιθική Ελλάδα επίσης, ανασκαφές στη Θεσσαλία έφεραν σε φως σπόρους σιταριού και κριθαριού της 4ης χιλιετηρίδας (Τσούντας, 1908). Οι σπόροι αυτοί, όπως και άλλα ευρήματα που μαρτυρούν για τη γεωργική ανάπτυξη της εποχής εκείνης, βρίσκονται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Αθηνών.

Όσο για την Άπω Ανατολή, στην Κίνα το σιτάρι καλλιεργείται από παλιά χρόνια. Στα 2.838 π.Χ., ο Αυτοκράτορας CHEN — NUNG θέσπισε μια επίσημη γιορτή για τη σπορά των πέντε καρπών. Πρώτος απ' τους καρπούς αυτούς ήταν το σιτάρι, και ακολούθησαν το ρύζι, το σόργο, το κεχρί και η σόγια. Έτσι φαίνεται πόση διάδοση πρέπει να είχαν τότε οι καλλιέργειες αυτές στην Κίνα.

Ενδείξεις απ' την Παλαιά Διαθήκη και τους Ομηρικούς χρόνους.

Η Παλαιά Διαθήκη αποτελείται από πολλά βιβλία, που τα έγραψαν διάφοροι συγγραφείς σε διαφορετικά διαστήματα. Η Γένεση, το πρώτο βιβλίο της Πεντατεύχου (τα άλλα τέσσερα είναι η Έξοδος, το Λευιτικό, οι Αριθμοί και το Δευτερονόμιο), είναι το πιο αρχαίο της Παλαιάς Διαθήκης. Για πρώτη φορά φαίνε

Εικ. 15. 'Ο Τριπτόλεμος δέχεται στάχια σταριού από την Πελοπόννησο και τη Δήμητρα. Έλληνικό άγγείο στο Βρετανικό Μουσείο (περί το 480 π.Χ.).

ται να γράφτηκε στο 10ο ή 9ο αιώνα π.Χ., ενώ τα άλλα βιβλία της Πυθαγόρα Διαθήκης έχουν συναρμολογηθεί σε μεταγενέστερο χρόνο (απ' το τέλος του 1ο αιώνα π.Χ.). Όλα τα βιβλία αναφέρονται σε γεγονότα που έγιναν πολύ προτούτερα. Η αξία της Βίβλου δεν έγκειται στην ιστορική της ακρίβεια, αλλά μάλλον στις μεγάλες ηθικές αρχές που καθιερώνει. Περιέχει επίσης και πλήθος πληροφοριών, που αναφέρονται στην καλλιέργεια των φυτών και την εκτροφή των ζώων την εποχή εκείνη.

Έχουν ήδη προσδιοριστεί όχι λιγότερα από 242 είδη και ποικιλίες φυτών, από εκείνα που αναφέρονται στη Βίβλο (MOLDENKE AND MOLDENKE, 1952 WALKER 1958). Απ' αυτά, 133 είχαν αξιόλογη οικονομική σημασία για τους ανθρώπους, που κατοικούσαν τότε στην Παλαιστίνη. Το στάρι, το κύριο χωρίς αμφιβολία σιτηρό σε όγκο και αξία, αναφέρεται στη Βίβλο 175 φορές (MOLDENKE, 1954).

Όσο για την Ομηρική Εποχή, που περιγράφεται θαυμάσια στην Ιλιάδα και την Οδύσεια, καλύπτει όλα τα γεγονότα, έσα συνέβησαν στην ηρωική εποχή της Ελλάδος, απ' το 1.400 ως το 1.000 περίπου

π.Χ. Το στάρι κατατάσσεται στα κύρια γεωργικά προϊόντα και χρησιμοποιείτο για την παρασκευή ψωμιού. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Όμηρος, η γεωργία τότε δριχόταν κι' όλες σε μεγάλη περιωπή. Αν μάλιστα τα τελευταία χρόνια δεν συνέβαινε η τροχιακή μηχανοποίηση των πάντων, που επέφερε αναστάτωση και στη γεωργία, οι τρόποι καλλιέργειας δεν θα παρουσίαζαν και μεγάλη διαφορά από την εποχή εκείνη, ως σήμερα.

Να έβρανα πως περιγράφει ο Όμηρος τον θερισμό στο Σ της Ιλιάδας (στίχοι: 550 - 56): Στην τσπίδα του Αχιλλέα ο Ήραιστος τοποθέτησε και ένα χωράφι όπου εργάτες θέριζαν κρατώντας στα χέρια τους κοφτερά δρεπάνια. Μερικά χερρόβολα πέφταν σε γραμμές πάνω στην καλαμά, ενώ άλλα τα έκαμιναν οι δέτες δειμάτια, χρησιμοποιώντας για δειματικό σπριμιμένες καλαμιές. Τρεις δέτες ασχολούνταν με την εργασία αυτή, ενώ πίσω τους παιδιά μάζευαν τα χερρόβολα και κουβαλώντας τα στην αγκυλιά τους τα έδιναν γρήγορα στους δέτες. Αν επρόκειτο να περιγράψη κανένας σήμερα πως γίνεται το θέρισμα με το χέρι, ίσως δεν θα είχε να προσθέσει:

τίποτε περισσότερο.

Καταγωγή. Τα προηγουμένα δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία πως το στάρι είναι μια από τις πιο αρχαίες καλλιέργειες. Γι' αυτό και σε όλες τις παλιές γλώσσες έχουμε ιδιαίτερο όνομα για το στάρι (σανσκριτικά SUMANA ή GODHUMA, κινεζικά MAI, εβραϊκά CHITTAH, αιγυπτιακά BR). Επαμένως δεν χρειάζεται να ασχοληθεί κανένας με το στάρι στη κλασική Ελλάδα, στους Ρωμαϊκούς χρόνους ή αργότερα. Πολλά χρόνια προτούτερα η καλλιέργεια αυτή ήταν κοινότατα γνωστή, είχε μάλιστα φτάσει κι' όλες σε μεγάλη περιωπή. Οι Αιγύπτιοι και οι Έλληνες, όσες φορές μιλούσαν για το στάρι, έλεγαν πως το έμαθαν από θεούς και μυθικά πρόσωπα, όπως η Ίσις, η Δήμητρα και ο Τριπτόλεμος. Όσο για τους Εβραίους, το στάρι ήταν το καλύτερο δώρο του Θεού γι' αυτό, σύμφωνα με τον ιερό τους νόμο, στο Θεό πρόσφεραν τα πρώτα στάχια της συγκομιδής.

Επομένως είναι φυσικό πως τίποτε δεν μπορεί να πει κανένας με βεβαιότητα για την καταγωγή του σταριού, αφού πρόκειται για φυτό που καλλιεργείται σε όλο σχεδόν τον κόσμο από χιλιάδες χρόνια. Όταν τόσο υπάρχουν ενδείξεις πως πατρίδα του σταριού είναι η Μέση Ανατολή (Συρία, Παλαιστίνη, Μεσοποταμία, ίσως Περσία και Αφγανιστάν), όπου νεότεροι ερευνητές βρήκαν το στάρι να αναπτύσσεται εκεί αυτοφυές. Αυτή είναι περίπου και η γνώμη DE CANDOLLE (1884), όπως και του VAVILOV (1935, 1951), που ασχολήθηκαν εκτενώς με την καταγωγή των καλλιεργουμένων φυτών.

Άλλωστε τον τρίτο αιώνα π.Χ., ο Χαλδαίος ιερέυς Βηρωσσός έγραψε (στην Ελληνική) τα Βαβυλωνιακά, που καλύπτουν όλα τα γεγονότα από καταβολής κόσμου ως την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Απ'

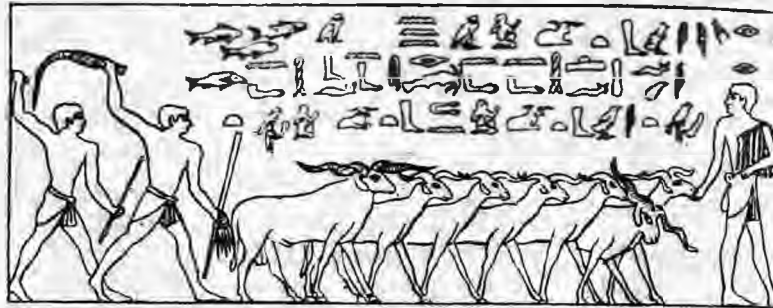
το δισβλίο αυτό σώζονται μόνο αποσπάσματα, τα οποία αναφέρουν ότι άγριοι πυροί φυόταν στη Μεσοποταμία την 5η π. Χ. χιλιετηρίδα. Από τα κέντρα αυτά το στάρι πολύ νωρίς (απ' τη Λίθινη ακόμα Εποχή) διαδόθηκε στην Ευρώπη και την Ανατολική Ασία, όπου καλλιεργήθηκε σε μεγάλη κλίμακα.

Το όνομα σίτος είναι φαίνεται σημιτικής καταγωγής (CHITTAH). Όσοι τη Δήμητρα, που λεγόταν και Σιτώ, μπορεί να ήταν Χαλδαία ή Σύρια (Γεννάδιος, 1914). Στους αρχαίους (Όμηρο, Ηρόδοτο), σίτος σήμαινε γενικά τροφή, ενώ ο καρπός του σίτου λεγόταν πυρός. Άλλοι συγγραφείς (Ηρόδοτος, Ξενοφών, Θεόφραστος, Πausanias), με τις λέξεις πυρός και σίτος εννοούν το φυτό ή τον καρπό του σιταριού, ή τον καρπό και άλλων σιτηρών. Όμως απ' την εποχή του Γαληνού (2η εκατονταετηρίδα μ.Χ.) και μέχρι σήμερα επικράτησε οριστικά στα Ελληνικά το όνομα σίτος ή σιτάρο.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες το σάρι ήταν στην αρχή άγνωστο. Διαδόθηκε μόλις στις αρχές του 17ου αιώνα με τους αποίκους, που μετανάστευσαν απ' την Ευρώπη στη νέα ήπειρο. Το ίδιο συμβαίνει και με την Αυστραλία. Μόλο που σήμερα η παραγωγή σιταριού είναι εκεί πολύ αξιόλογη, η καλλιέργεια δεν άρχισε παρά στο τέλος του 17ου αιώνα.

2. ΚΡΙΘΑΡΙ

Απ' τον Όμηρο και ύστερα. Από τότε που υπάρχουν σαφέστερες πληροφορίες για την εξέλιξη της γεωργίας, το κριθάρι αναφέρεται πάντοτε ευρύτατα. Στην Παλαιά Διαθήκη το κριθάρι μνημονεύεται 32 φορές. Την εποχή μάλιστα εκείνη καλλιεργόταν φαίνεται τόσο το δίστωχο, όσο και το εξάστωχο κριθάρι, που προσαρμοζόταν, όπως και σήμερα, σε μεγάλη ποικιλία καιρι-

Εικ. 14. Σκέπσιμα του σπόρου με το πείγμα κριθαριών στην αρχαία Αίγυπτο (από τον ίδιο τάφο, όπως η εικ. 11).

κών συνθηκών. Το κριθάρι σπειρόταν κατά προτίμηση στα υψίματα, ήταν δε πάντοτε φτηνότερο από ο σάρι. Στην αρχή κόστιζε το μισό από το σάρι (II Βασιλειών VII, 1)· αργότερα όμως η τιμή του κατέβηκε στο ένα τρίτο της τιμής του σιταριού (Αποκάλυψη του Ιωάννου VI, 6). Έτσι το κριθάρι κατόντησε το σιτηρό της φτωχολογίας και χρησιμοποιούταν για να συμβολίζει πτώχεια, φτώχεια και κατωτερότητα (Αριθμοί V, 15· Κριταί VII, 13· Ωσηέ III, 2).

Στην Ηρωική εποχή της Ελλάδας, που περιγράφει ο Όμηρος στα ποιήματά του, το κριθάρι αποτελούσε κύρια τροφή για τους ανθρώπους. Καθουρντισμένο κριθάρι το άλεθαν με μυλόπετρες και το πασπάλιζαν πάνω στο κρέας (Ιλιάδα Σ, 560· Οδύσεια ξ, 77· β, 289 - 91). Με τον καρπό έτρεφαν επίσης τα άλογα. Η χρησιμοποίηση του κριθαριού από τον άνθρωπο διατηρήθηκε φαίνεται επί πολλά χρόνια. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι «από πυρύν και κριθών ωλοι ζώουσι» (B, 36). Η μύρα επίσης δεν ήταν καθόλου άγνωστη, ήβη από την εποχή των Αιγυπτίων, αφού κατά τον Ηρόδοτο οι Αιγύπτιοι «οίνο δ' εκ κριθών πεποιημένω διαχρέονται» (B, 77).

Στην Κύρου Ανάβαση (IV, γ, 26) ο Ξενοφών αναφέρει τα εξής: «Ήσαν δε (εν Αρμενία) και πυροί και κριθαί τροχειλείς, και κάλαμοι ενέκειντο, οι μεν μείζους οι δε ελά-

τους, γόνατα ούκ έχοντες. Τούτο δ' έδει οπότε τις διψών λαδόντα το στόμα μωλείν. Και πάνω άκροτήν, ει μή τις ύδωρ επιχέει και νυ ηδύ, σημαθόντι: το πόμα ήν Αριστοτέλης έκαμε ενδιαφέρουσα παρατηρήσεις για τις συνέπειες, έχει η υπερβολική κατανάλωσις, ρας (παρ' Αθην. X, 447β): «Ποιόν τι συμβαίνει περί τας των θών, το καλούμενον πίνον. Υπό γαρ των λοιπών τε και μεθυσσοί: μεθυσθέντες επί πάντα τα πιπτούσι και γαρ επί τα αρσενικά και δεξιά και πρηνείς και ύπνο. Μόνο δε οι τω πίνω μεθυσθέντες του πίσω, και ύπτοι: κλίνονται».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

«Πλην κάτι ξεχωριστό συμβαίνει με το παρασκεύασμα του κριθαριού το λεγόμενο πίνον (μπύρα). Διότι όσοι μεθούν από τα άλλα μεθυστικά ποτά πέφτουν προς όλες τις μεριές. Προς τα αρσενικά, τα δεξιά, προς τα μπρός (μπρούμιτα) και πίσω (πλάγια). Μόνο όσοι μεθούν με το πίνον (μπύρα) πέφτουν προς τα πλάγια».

Η σπουδαιότητα του κριθαριού προκύπτει κι' από το γεγονός ότι το στάρι του εικονίζεται σε μνημεία από τα πιο παλιά νομισματικά.

Στην εικ. 18 (του δισβλίου) φαίνεται κανένας καθαρά το εξάστωχο κριθάρι: πάνω στα πρώτα σχεδόν μισήματα, που τον 6ο π.Χ. αιώνα γιναν στη Νότιο Ιταλία (Μετα-

σο) από τον Πυθαγόρα. Σπόροι κριθαριού εικονίζονται επίσης σ' ένα αρχαίο νόμισμα της Λεοντίνης (Ιταλία), κατασκευάσθηκε κατά το 450 π.Χ.

3. ΒΡΩΜΗ

Ο Όμηρος δεν μνημονεύει καθόλου τη βρώμη, μίλο που μιλάει πολύ συχνά για το στάρι και το κριθάρι. Το ίδιο παρατηρείται με τη Παλαιά Διαθήκη, όπου ούτε μια φορά δεν γίνεται λόγος για τη βρώμη. Η καλλιέργειά της πρέπει να ήταν εντελώς άγνωστη στους Ιουδαίους.

Η βρώμη λοιπόν εμφανίζεται σε μεταγενέστερη εποχή από τ' άλλα σιτηρά. Προτού όμως καλλιεργηθεί κανονικά, για αρκετές εκατονταετηρίδες ήταν φαίνεται ανακατωμένη μαζί τους σαν ζιζάνιο. Ύστερα δεν πρέπει να ξεχνούμε πως η βρώμη δεν ευδοκίμει σε συνθήκες, σαν αυτές που επικρατούν στα κέντρα του αρχαίου πολιτισμού (στις χώρες από την Ανατολική Μεσόγειο). Επομένως είναι ενδεχόμενο η βρώμη να άρχισε καλλιεργούμενη, έστω και σε μικρή κλίμακα, στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη, κυρίτερα από όσα γενικά πιστεύεται, να διχρόθηκε δε ευρύτερα μονάχα όταν οι χώρες αυτές εκπολιτίσθηκαν. Στη Βορειοδυτική Ευρώπη η βρώμη φαίνεται να χρησιμοποιόταν από τότε που έχουμε θέσμιες ενδείξεις για τον πολιτισμό των χιτών αυτών.

Όσο για τους Λατίνους, οι Κάτων, Βάρρων, Βιργίλιος, Κολουμέλλας και Πλίνιος, κέκινουν συχνά λόγο για τη βρώμη με το όνομα AVE-NA (STERILIS DOMINATUR AVENAE). Οι τρεις πρώτοι συγγραφείς αναφέρουν τη βρώμη κυρίως σαν αγριόχορτο. Ο Κολουμέλλας (55 μ.Χ.) γράφει ότι, από βρώμη που σπέρνεται το φθινόπωρο, ένα μέτρος κόβεται για σανό, (τα φυτά εί-

ναι ακόμα πράσινα), ενώ το άλλο μένει για καρπό. Ο Πλίνιος (77 μ.Χ.) μας πληροφορεί ότι στην Αθήσυνια τον καρπό της αγριόβρωμης τον χρησιμοποιούσαν για τροφή, ενώ τα καλάμια χρησιμοποιούνταν για να ροφούν ποτά. Συνιστά μια Ελληνική ποικιλία, κατάλληλη για γρασίδι. αναφέρει δε ότι οι Γερμανοί έσπερναν βρώμη και χρησιμοποιούσαν τον καρπό για αλεύρι.

Ο Διοσκουρίδης (του πρώτου αιώνα μ.Χ.), όπως και ο Γαληνός (2ος αιώνας), συνιστούσαν τη βρώμη για φαρμακευτικούς σκοπούς. Ο δεύτερος αναφέρει πως τη βρώμη την καλλιεργούσαν κοντά στην Πέργαμο και πως τον καρπό της τον χρησιμοποιούσαν για τα άλογα, αλλά και για τροφή των ανθρώπων. Ήταν επικρατούσε σιτοδεία. Κατά τον Φλωρεντίνο (του 3ου αιώνα μ.Χ.), ο σανός της βρώμης χρησιμοποιούταν για τα πρόβατα.

4 ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΣΠΟΡΑΣ

Σπορά με το χέρι. Τα σιτηρά σπέρνονται με το χέρι ή με μηχανές' επίσης στα πεταχτά ή σε γραμμές. Σπορά με το χέρι γίνεται πάντοτε στα πεταχτά, αυτή δε η μέθοδος δεν διαφέρει καθόλου σχεδόν από ό,τι εφαρμόζουν στο σημείο αυτό οι γεωργοί εδώ και χιλιάδες χρόνια. Όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στην εικόνα 12 (του διελίου) που είναι αναπαράστασι από ένα αρχαίο αγγλικό τάφο (250 περίπου χρόνια π.Χ.) και τότε έσπερναν με το χέρι στα πεταχτά. Το ίδιο συνέβαινε και αργότερα στην εποχή που καλύπτει η Παλαιά Διαθήκη ή στην κλασική Ελλάδα. Ο σπόρος σκεπαζόταν με το πάτημα ζώων (χρησιμοποιούσαν συνήθως πρόβατα ή γουρούνια) ή με όργωμα και συμπλήρωση της εργασίας με τάπα.

5. ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ ΜΕ ΤΟ ΧΕΡΙ

Από τότε που άρχισε η γεωργία ως τα μέσα του 19ου αιώνα, τα σιτηρά συγκομιζόταν πάντοτε με το χέρι, η εργασία δε αυτή γινόταν σε δύο στάδια: το θέρισμα και το αλώνισμα...

Είναι περίεργο πόσο λίγο άλλαξε ο τρόπος συγκομιδής επί χιλιάδες χρόνια. Στην Παλαιά Διαθήκη μνημονεύονται συχνά διάφορες φάσεις της εργασίας αυτής, ενώ ο Όμηρος μας δίνει: μιά έκτακτη περιγραφή του θερισμού. Η εργασία εικονιζόταν στην περίφημη ασπίδα του Αχιλλέα, που έγινε στα εργαστήρια του Ήφαιστου, χάρις στις παρακλήσεις της ωραίας Θέτιδος, της μητέρας του Αχιλλέα (Ιλιάδα Σ 550 - 56).

Στα χωράφια του βασιλιά έδλεπε κανένας εργάτης που θέριζαν κρατώντας στα χέρια τους κοφτερά δρεπάνια. Μερικά χειρόδολα έπεφταν σε γραμμές πάνω στην καλαμιά, ενώ άλλα τα έδεναν αυτοί που έκομιζαν τα δεμάτια, με δεματικό από καλαμιά. Τρεις δέτες εξυπηρούσαν τους θεριστάδες, ενώ πίσω τους παιδιά μάζευαν τα χειρόδολα και, κουβαλώντας τα στην αγκολιά τους, έσπευδαν να τα δώσουν στους δέτες (MURRAY 1947).

6. ΤΡΩΚΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΓΡΩΝ

Απ' όλα τα τρωκτικά που κέκινουν ζημιές σε πλείστες καλλιέργειες, όπως και στα σιτηρά, τα πιο επιδραστικά είναι οι αρουραίοι. Τρίνη τα νεαρά φυτά των σιτηρών, όταν διασπώνουν το φθινόπωρο ή αργότερα μετά το τέλος του χειμώνα. Ύστερα από το θέρισμα, σιτηρά σε δεμάτια προσβάλλονται επίσης απ' αρουραίους, που απογοιρίζουν τους κόκκους ή κόβουν τα στάχυα και τα μεταφέρουν στις φωλιές τους.

(Συνέχεια στη σελ. 190)

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ

Ο Λαϊκός ποιητής της Νιάουστα

Αν, όπως λέγεται, μόνο τότε πεθαίνει κάποιος, όταν οι άνθρωποι τον αποξεχνούν, ο Κωσταντούλης δεν πέθανε, γιατί αυτά τα πενήντα χρόνια που δεν τριγυρνά στα δρομάκια της Νάουσας, το όνομά του δεν έλειψε απ' το στόμα εκείνων που τον γνώρισαν, ούτε μια μέρα καθιμερινή ή γιορτινή.

Τώρα ο Κωσταντούλης μας κοιτάζει: ολοζώντανος απ' τη φωτογραφία του εξώφυλλου, που είναι μαζί και φωτογραφία ενός μέρους μιας σελίδας απ' τα χειρόγρατά του, χάρη στο Σύλλογο «Γιανίτσαροι και Μπούλες» και στον Τάκη, το Μπάιτση, που έκαναν βιβλίο τα ποιήματά που άφησε σε χειρόγραφα ο ποιητής και μερικά που διαφυλάχτηκαν από άλλους.

«Αν θγούν βιβλίο, θέλω και γώ ένα», μου είπε μια μέρα ένας παλιός Ναουσαίος που έτυχε να μάθει ότι ο Τάκης Μπάιτσης ετοίμαζε την έκδοσή του έργου του Κωσταντούλη και μου είχε δώσει τα χειρόγρατά του να τα ρίξω μια ματιά. Η επιθυμία του παλιού Ναουσαίου εκπληρώθηκε.

Για τις δυσκολίες όμως που συνάντησε ο Τάκης ο Μπάιτσης στην αποκρυπτογράφηση των χειρογράφων του Κωσταντούλη θα γράψω συνέχεια. Πρώτα ας θάναμαι την ανάγκη να πω ότι η δική μου βοήθεια για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή μου στάθηκε τελικά πολύ μικρή, αφού όσες διορθώσεις στην ορθογραφία έκανα, τις έκανα μόνο στα χειρόγραφα του Τάκη του Μπάιτση. Δυσκόμια δε στάθηκε δυνατό να πάρω στα χέρια μου κι έτσι στα λάθη που ήταν φυσικό να μου ξεφύγουν στα χειρόγραφα προστέθηκαν και τα λάθη του δαίμονα του τυπογραφείου, ώστε να μην μπορώ να κωι-

ρώσω «για την ορθογραφική διόρθωση των κειμένων» που ο εκδότης από περίσσια ευγένεια μου απέδωσε. Σε μια δεύτερη έκδοσή του Κωσταντούλη, που εύχαιμαι να αξιοθώμε να δούμε, θα ήθελα τη προσφορά μου να είναι αληθινά ουσιαστική.

Ένοιωθα γηθική υποχρέωση να δώσω τις παραπάνω εξηγήσεις και μαζί να πω ότι εκείνο που έχει σημασία σε μια τέτοια προσπάθεια είναι αυτή της έκδοσης ενός λαϊκού ποιη-

Του
Θωμά Γαβριηλίδη

τή, που το έργο του κινδύνευσε να χαθεί, είναι αυτή η ίδια η έκδοσή και όχι οι λεπτομέρειες, ορθογραφία, εμφάνιση βιβλίου, που είναι εύχρηστα αν δεν εμποδίζουν στην κατανόησή του περιεχομένου.

Τώρα που πέρασε ήδη αρκετό χρονικό διάστημα από την ημέρα που ο Κωσταντούλης έγγιξε στις διτρίνες των βιβλιοπωλείων μπορούμε να πούμε ότι το χρέος στον ποιητή πληρώθηκε και η Νάουσα απόκτησε μια ακόμη φωνή που μιλάει αρκετά εύγλωττα για την ιστορία της. «Ο Κωσταντούλης» έγινε πηγή ιστορική, πολύτιμη στα χέρια των ερευνητών και ανάγνωστα ευχάιστα των φίλων του βιβλίου. Σίγουρα θα 'ρθεί μέρα που δε θα απουσιάζει από καμιά ναουσαίικια βιβλιοθήκη.

«Ο Κωσταντούλης» είναι ένας σταθμός στην πνευματική ζωή της Νάουσας. Γιαυτό οι αναγνώστες θα πρέπει να ξέρουν ότι η έκδοσή του βιβλίου αυτού δεν ήταν εύκολο πράγμα. Δεν εννοούμε το οικονομικό πρόβλημα που κι αυτό υπήρχε, περισσότερο θέλουμε να τονίσουμε τις δυσκολίες στην αντιγραφή των χειρο-

γράφων του Κωσταντούλη, που ήταν τόσο μεγάλες, που παρόλη φιλότιμη προσπάθεια του εκδότη, ρικές φορές, ευτυχώς λίγες, δεν μπόρεσαν να ξεπεραστούν.

Κάποια μέρα τα χειρόγραφα Κωσταντούλη μπορεί να εκτείνονται να μπορεί να τα δει όποιος θέλει. Μόνο αν γίνει αυτό θα γίνει κατορθώτο το επίτευγμα του εκδότη.

Ο Κωσταντούλης έγραφε χοντρογράμματα, να χωρίζει τις λέξεις και χωριζόταν σκοτίζεται για την παραδοσιακή ορθογραφία. Βέβαια, πολλοί στίχοι διαβάζονται εύκολα σχετικά. Πολλοί όμως χρειάζονται μεγάλου φανός

Μόνο έτσι μπορώ να εξηγήσω ασάφεια που υπάρχει σε μερικούς στίχους όπως π.χ. στιχ. 39, σε φηλά στις λάσπες αστραπές σε εις τα λιθάδια, που θα ταίριαζε τί λάσπες ράχες, στιχ. 5 σελ. και γράφει: τα διρισέδια του εις εις το μπάνιο, όπου θα ταίριαζε λέει εις το μπάγκο ή στη σελ. στιχ. 26. Ποιός φυσάει με το στη φιλιιά δίχως φυσούρα, όπου ταίριαζε να λέει: στη φωτιά...

Πρόσθετη δυσκολία στην γραφή στάθηκε οπωσδήποτε η ανομοιομορφία της, γλώσσας Κωσταντούλη, ο οποίος εκτός τις αρκετές λόγιες λέξεις που χρησιμοποιεί, και όχι πάντα ομοιόμορφα χρησιμοποιεί και τη ναουσαίικη, παρά την οποία όμως και παρατυχνά χάριν της αμοιοκαταληξίας. Έτσι δε γράφει πάντοτε το εως : π.χ. φώτ: (με γιώτα τσού και όχι με έψιλον γιώτα) τε) αλλά το γράφει και με εθθα το έμαθε από το δάσκαλο πχιέτι: και χαρείτε, στο χορό δρά ριχτείτε». Αλλού γράφει ου και αλλού κάλι: ου αντί ο γο

ρη της ομοιοκαταληξίας, π.χ. σελ. 79 στιχ. 18. Είναι αίνιγμα (έχει άνοιγμα) γλήου και με ποιήματα το λύου.

Στο στίχο αυτό βλέπουμε καθαρά ότι ο Κωσταντούλης δε γράφει: απόφα τη Ναουσαίικη προφορά και τη θυμάται μόνο στο τέλος χάριν της εσωτερικής ομοιοκαταληξίας γλήου - λύου (λύω, λύνω). Στους στίχους 11 - 12 σελ. 92 γράφει: Πώς να σε πάρω σένα γω

που μαι κορίτσι τ' αρχηγό
Είναι ολοφάνερο ότι έκανε την παραποίηση της γενικής του αρχηγού σε τ' αρχηγό πάλι για την ομοιοκαταληξία.

Αυτή η ανομοιομορφία στη γλώσσα ήταν μεγάλος πειρασμός για τον αντιγραφέα. Η γνώμη και του Τάκη του Μπάιτση και η δική μου ήταν να αντιγραφούν οι λέξεις, όπως τις έγραψε ο Κωσταντούλης. Αν σε μερικές περιπτώσεις η αντιγραφή δε στάθηκε πιστή, πιστεύω ότι έγινε αθέλγητα. Δεν είχα την ευκαιρία να κάνω αντιπαραβολή των χειρογράφων του Κωσταντούλη με τα αντίγραφα του εκδότη.

Από όσα αναφέρω φαίνεται καθαρά ότι η πρώτη έκδοση του Κωσταντούλη ήταν άθλος του Τάκη Μπάιτση, αλλά και ότι χρειάζεται μια δεύτερη χωρίς τα τυπογραφικά κλπ. λάθη της πρώτης. Πιστεύω ότι κέρζει τον κόπο και τα έξοδα γιατί η ποιητική συλλογή του Κωσταντούλη είναι μια ενδιαφέρουσα ιστορική πηγή για το παρελθόν της Νάουσας.

Μαζί με τον Κωσταντούλη αναστήθηκαν άνθρωποι και ζωντάνεψαν γεγονότα σημαδιακά της παλιάς Νάουσας. Μέσα στα ποιήματά του, πέρα από όσα αναφέρονται σε πραγματικά γεγονότα, βρίσκουμε και αρκετούς στίχους που μας μιλούν για τα ήθη και έθιμα της εποχής του. Άλλα από αυτά επειδή διατηρούνται απαράλλαχτα μέχρι σήμερα μας κάνουν να νιώθουμε την εποχή του Κωσταντούλη πολύ κοντά μας. ενώ

όσα μπήκαν στο περιθώριο μιας δίνουν το μέτρο της αλλαγής των καιρών. «Η Πασχαλιά» είναι ένα ποίημα αντιπροσωπευτικό της συνέχειας και μαζί της διαφοροποίησης του ναουσαίικου τρόπου ζωής.

Δεν σκοπεύω να εξαντλήσω σ' αυτό μου το σημείωμα το θέμα «Κωσταντούλη». Πιστεύω ότι είναι πολύ πλατύ κι ότι πολλοί θα αντλήσουν υλικό από το έργο του Κωσταντούλη. Ένα σοβαρό πρόβλημα νομίζω ότι είναι και τα διαβάσματα του λαϊκού μας ποιητή, οι πηγές των έμμετρων παραμυθιών του με τα περίεργα ονόματα των ηρωίδων του, αλλά και οι μνήμες από τους Αρχαίους Έλληνες Λυρικούς Ποιητές.

Ευχάριστη έκπληξη για μένα ήταν και «τα προφορικά» ποιήματα του Κωσταντούλη που έφτασαν ως τον εκδότη του χάρη σε κάποιους ακροατές του λαϊκού μας ποιητή. Τα ποιήματα αυτά τα διάβασα για πρώτη φορά μαζί με τους αναγνώστες της πρώτης έκδοσης.

Θα κλείσω το σημερινό μου σημείωμα με δυο σατυρικά ποιήματα του

Κωσταντούλη που μου τα απάγγειλε ο Χάρης ο Πιτσιούνης, όταν θεσθήκαμε στο φιλόξενο τραπέζι του πανηγυριού στον Έξω Αγιά Σωτήρη, μαζί με τα σχόλια που συνόδευαν τα πρώτα.

«Μια φορά ο Κωσταντούλης συνάντησε κάτι μεθυσμένους που του ζητούσαν να τους κάνει κανένα στιχάκι...»

— Αν σας κάνω στιχάκι, θα με θαρέσετε; ρώτησε ο Κωσταντούλης.

— Όχι! δε σε θαρούμε, κάνε μας! του απάντησαν.

— Καλά... κατσί! εκεί παρέκει... για να σας πώ στιχάκι...

Μόλις στάθηκαν εκεί που τους είπε, τους ταίριασε το παρακάτω τετραστίχο και ύστερα έγινε άφανος! Γεια σου λεβέντη μου Παντά και Μέλιτη μου ασίκη που δεν αφήσατε στη Νάουσα ορνίθα και κατσίκι...

Το δεύτερο δεν έχει σχόλια.

Ο Κολιός ο νταμπουστκάς κι ο Σόκαρης κοντός, Παπούλκος σημαδιάρης κι ο Ντάφνος ο στεγνός!

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

«ΠΥΡΣΟΣ» Ένας Σύλλογος με.. «Παθητικό»!

Το σημερινό μου σημείωμα είναι μια ιδιομορφία. Τα δεδομένα είναι ότι είμαι πρόεδρος του ΠΥΡΣΟΥ (κάποιοι με θέλουν πρόεδρος του ΠΥΡΣΟΥ) και ότι ο ΠΥΡΣΟΣ είναι ένας σύλλογος πανελλήνιος και διεθνή ακτιβιστικός. Συμμετοχή στη δόξα του ΠΥΡΣΟΥ έχουμε όλοι όσοι μιλούσαμε μέσα στον ΠΥΡΣΟ, αλλά και όσοι μας βοηθάνε εκτός έξω. Πιο πολύ όμως η Νάουσα, η Ημαθία, η Ελλάδα.

Πού βρίσκεται η ιδιομορφία αυτού του σημειώματος; Στο ό-δεν θα μιλήσω για επιτυχίες, ούτε για παλιές ούτε για τις πρόσφατες. Πολλές φορές έχουμε αυτολιβονιστεί! Και ε-άνουμε σε πείσμα όλων αυτών που δεν θέλουν να αναγνωρίσουν την προσφορά του ΠΥΡΣΟΥ και την πρωτοπορία του σε ετυχημένες συμμετοχές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Στο σημείωμά μου αυτό θα εί-αι αντι-«ΠΥΡΣΟΣ». Όσο λι-άνι, υποχρεωτικά, έκαψα για τον «ΠΥΡΣΟ» σε δημοσιογραφικά σημειώματα, σε αναφορές προς τις προϊστάμενες εξουσίες, προς γονείς και κηδεμόνες, αλλά και προς τα ίδια τα μέλη του γκρουπ, όποια κι αν ήταν — και ήταν πολλά παιδιά — που τώρα είναι νοικοκυραίοι, οικογενειάρχες, τόσο, τώρα, θα μιλήσω για τα αρνητικά, τις δυσκολίες τους κινδύνους στους οποίους είμαστε εκτεθειμένοι με υπαιτιότητα του ίδιου μου του εαυτού, συνεργατών, φίλων, οργανωτών, πολιτειακών και Δημοτικών παραγόντων και των ίδιων των παιδιών.

Θα συμφωνείτε ότι ένα τέτοιο οδοιπορικό θα παρουσίαζε πολύ ενδιαφέρον. Όμως δεν θα γράψουμε σύγγραμμα. Θα μπορού-

σε, σίγουρα! Πολλά μάλιστα παι-διά το θέλουν. Θέλουν να πουν και τα δικά τους, έτσι για να ξεθυμάνουν και κείνα. Αλληλο-έχουμε ράματα για τις γούνες μας!

Δεν αποκλείεται κάποτε να γίνει μια πιο εκτεταμένη δου-

Του Λυκειάρχη Μανώλη Βαλαμίδη

λειά. Σήμερα όμως γράφω αυτές τις γραμμές γιατί τα πράγματα άλλαξαν πολύ και θέλω να κάνω κοινωνούς της ευθύνης και άλλους. Πλέον δεν είναι εύκολο ένας σύλλογος σαν τον ΠΥΡΣΟ να συνεχίσει μέσα σε τόσες αντιξοότητες, να προσθέ-τει ενεργητικό. Μέσα στις σημερινές συνθήκες, όπως διαμορφώνονται γενικά και όπως ειδικότερα διαμορφώθηκαν για τον ΠΥΡΣΟ θα πρέπει να μιλάμε πλέον και για παθητικό.

Υπάρχει λοιπόν και παθητικό. Χωρίς κανέναν δισταγμό απαντώ ναι, υπάρχει παθητικό και είναι μεγάλο.

Θα σταθώ πρώτα στις συνθήκες, τους κινδύνους, την οικονομική χασούρα, τις υλικές ζημιές και τα αίτιά τους. Σε ένα άλλο σημείωμα θα σταθώ στους ηθικούς κινδύνους, τα αίτιά τους, τον χαρακτήρα τους και κάποιες παρατηρήσεις - νόμους που διαμορφώνουν τις αρνητικές συνήθως καταστάσεις που ζει το γκρουπ.

Μια αποστολή έχει οικονομικό κόστος. Ποιό είναι αυτό; Έχουμε δυο τρόπους υπολογισμού του κόστους. Τον κανονικό, που υπολογίζει τα μέλη του γκρουπ σαν ανθρώπους και τον συνήθη πλέον για μας, που υπολογίζονται τα μέλη του γκρουπ σαν ά-

ψυχο φερτίο για μεταφορά διαφορά τους μεγάλη. Ο βιβασμός όμως του ανθρώπου σε άψυχο αντικείμενο για μεταφορά είναι το πρώτο μεγάλο παθητικό.

Πέρα από αυτό η ευθύνη αναλαμβάνουν οι υπεύθυνοι τον απανθρωπισμό των συλλογών της αποστολής είναι βιβασμός και της δικής τους ημοσύνης και ανθρωπιάς. Το παθητικό. Και η έκθεση σε δύνους εγγίζει τα όρια της παραφροσύνης. Δεν υπερβέ-θα αναφερθώ σε παράδειγμα Πάμε στη Βρετανία, στη Γαλλία. Με έναν οδηγό και χωρίς νυκτερεύσεις! Και με κόπ-έξω από το γκρουπ, εκδρομή για να έχουμε και κάποιο δό. ή, ερχόμαστε από Μακα με κατάστρωμα στο και Βαρκελώνη - Νάουσα. διανυκτέρευση Με δύο οδηγούς (ίδια γεύση!).

Θυμάμαι, επιστρέφοντας μια αποστολή, μου ζήτησαν τα παιδιά να μπούμε στη Βίβια για να ψωνίσουν δωράκια τους δικούς τους. Ήταν, ζω στο πρόγραμμα. Σε ένα μο της Βενετίας αντιλαμ-μαι δύο άντρες να υποχρεώ-δύο μέλη του χορευτικού προχωρήσουν προς ένα χι-πόμερο. Έτρεξα να βοηθή-παιδιά γιατί κατάλαβα π-ταν σε δύσκολη θέση. Η βι-βασή μου στάθηκε σωτήρ-ταλαιπωρία θα τραβούσαμε Θεός το ξέρει. Οι άντρες της διώξεως ναρκωτικών φάτσες των δικών μας αι-ταλαιπωρία του ταξιδιού κ-αύπνια φάνταξαν στους α-μικούς για φάτσες ναρκω-Επισσαν Λαυράκι!!!

Την παραπάνω κατάστ-

πιβαρύνουν και άλλοι παράγοντες. Πρώτα τα Τουριστικά Γραφεία Ταξιδιών ή τα Πρακτορεία, όπως λέμε. Η ασυνέπεια, η κακή κατάσταση των λεωφορείων (άλλο λεωφορείο ναυλώνεις και άλλο σου έρχεται), οι οδηγοί (εκβιασμοί, κακή συμπεριφορά). Βεβαίως υπάρχουν και οδηγοί που έγιναν φίλοι μας. Είναι όμως ελάχιστοι. Το πιο συνηθισμένο φαινόμενο είναι το παθητικό και εδώ.

Θα αναφερθώ σε μερικά παθήματα. Ναυλώνουμε λεωφορείο LUX για δυο αποστολές. Ώρα αναχωρήσεως έξι το πρωί. Πρεκαταβολή 200.000 δρχ. Πρακτορείο γνωστό. Στηθήκαμε μέχρι τις τρεις το απόγευμα για να έρθει να μας πάρει άλλο λεωφορείο και δεν συμμαζεύεται.

Ζητάμε δεύτερο οδηγό. Μας έρχεται το λεωφορείο με τον δεύτερο οδηγό. Ο πρώτος όμως, που είναι και ιδιοκτήτης, δεν δίνει τη θέση του στον δεύτερο με καμιά περίπτωση. Ήταν οδηγός αλλά δεν ήταν οδηγός!

Πρόσφατα. Εξαφλημένο το δρομολόγιο στο σκέραιο. Από την πρώτη μέρα της επιστροφής ο οδηγός δεν έχει συνάλλαγμα ούτε για πετρέλαιο. Έρρανος από τα παιδιά για να φουλάρει. Άλλη ιστορία με τα διόδια. «Δεν έχω». «Πέρανε δεξιά!» «STOP»!

Στο Φορλί. Τιμητική εκδήλωση για τον εκπρόσωπο του ΠΥΡΣΟΥ, απονομή μεταλλίου κ.λπ. Εκεί που ανοίγαν οι σαμπάνιες, νάσου ο οδηγός τουλούμι στο ξύλο. Γυναικοδουλειά στη μέση. Τον κάνανε του αλατιού!

Πώς είναι ο τουρισμός έξω; Να το συζητήσουμε; Ρωτήστε τα μέλη της αποστολής της Μαγιόρκα. Κινούμασαν με Τουριστικά Λεωφορεία Ισπανικά. Δεν πάμε — λέω — να πνιγούμε; Ποιά σύγκριση νά κάνουμε. Το

Air - Κοντίσιον; Είκοσι επτά χρόνια με τον ΠΥΡΣΟ στα Ελληνικά Λεωφορεία, όταν ζεσταινόμεσταν ανοίγαμε την πόρτα. Τα ραντεβού στην ώρα τους. Δε λάθψαν μια μέρα ούτε για ένα λεπτό. Φυσικά μιλάμε για τα Ισπανικά τουριστικά λεωφορεία.

Και αναρωτιέται κανείς γιατί με μας τόση αθλιότητα; Λένε τα πρακτορεία ότι τα αυτοκίνητα είναι στην Ελλάδα πανάκριβα. Δεν είναι όμως εδώ το θέμα. Και φθηνά να ήταν τα λεωφορεία δεν θα άλλαζε τίποτε. Γιατί τίποτε δεν πάει καλά στα Τουριστικά μας γραφεία. Μόνον το ψέμα παίρνει και δίνει. Και με ταξύ τους.

— Θα αναφερθώ σ' ένα τέτοιο... καλό πρακτορείο. Μάζεψε όλα τα χαλασμένα λάστιχα από το λεωφορείο του και τα φόρεσε σε ένα, σ' αυτό που μας έστειλε για την αποστολή μας. Και είχαμε με ένα καύσιμα που συναντήσαμε στη Γιουγκοσλαβία τέσσερα σκασίματα σε μια μέρα! Φανταστικό, αλλά αληθινό. Τα είχε για άλλαγμα και εμάς για... πέταμα μαζί με τα παλιά του λάστιχα.

Σας ακούω να λέτε: «Γιατί δεν καταγγείλατε τις παραβάσεις στον ΕΟΤ;» Να μη μιλήσω. Μόνον αυτό θα πω. Ο ΕΟΤ θέλει δικαστικές αποφάσεις για να βγάλει την απόφασή του!

Θα εξαιρέσουμε ελάχιστα πρακτορεία μέχρι αποδείξεως του εναντίου.

Δεν ξέρω αν ο ΠΥΡΣΟΣ συνεχίζει μ' αυτόν τον τρόπο να κάνει αποστολές, αλλά προσωπικά δεν το νομίζω πλέον. Τα πράγματα θα βελτιωνόταν αρκετά αν ο ΠΥΡΣΟΣ ενισχυόταν οικονομικά. Και σήμερα δεν έχει και δεν περιμένει από κανένα δεκάρα. Το Υπουργείο Πολιτισμού για το 1985 (ήμασταν Ε-

θνική συμμετοχή στην ΕΥΡΩΠΙ ΑΔΑ στο TOPINO) προϋπολογισμός 805.000, ενίσχυση μηδέν. Το 1986, συμμετοχή σε φεστιβάλ ΒΕΛΓΙΟΥ και ΜΑΓΙΟΡΚΑ προϋπολογισμός 1.800.000. Ενίσχυση μηδέν. Υπουργείο Βορείου Ελλάδος μηδέν. Νομαρχία Ημαθίας μηδέν. Δήμος Νάουσας... αντιδωρο.

Νομίζω όμως ότι με τις παραπάνω συνθήκες και το τόσο κόστος, το παθητικό όπως είπα, που φορτώνεται όλο στις πλάτες ενός συλλόγου σαν τον ΠΥΡΣΟ, τέρμα το ενεργητικό που καρπώνονται άλλοι. Τέρμα η καύχηση ότι έχουμε τον ΠΥΡΣΟ. Τρέλα Τέλος.

Τελειώνω το σημερινό μου σημείωμα με την υπόσχεση για την καταγραφή στο άλλο τεύχος και ενός άλλου χαρακτηριστικού παθητικού.

Κάθε συνδρομητής

ας γράψει

και έναν καινούργιο

συνδρομητή

Αποτυχίες στη μάθηση των μαθητών με μειωμένες νοητικές ικανότητες. Χαρακτηρισμός των διαφόρων κατηγοριών παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση.

(B')

Οι ψυχολογικές παρατηρήσεις ο ποδεικνύουν ότι:

1. Πολλά παιδιά με προβλήματα μάθησης δυσκολεύονται να συγκριθούν, έχουν πρόβλημα να απομνημόσυουν ορισμένα ερεθίσματα και να εστιάσουν την προσοχή τους σ' ένα συγκεκριμένο έργο.

Το αποτέλεσμα είναι, ότι χάνουν γρήγορα το ενδιαφέρον τους. Μιθαίνονται με μεγάλη δυσκολία. Μιθαίνονται μόνο εκείνα τα πραγματικά που ικανοποιούν τις απαιτήσεις τους.

Τα παιδιά αυτά, πρέπει να θριόκοιται συνεχώς υπό την επίβλεψη του δασκάλου. Καλά είναι να κάθονται στα πρώτα θρανία και ανάμεσα σε ήσυχους μαθητές.

Οι ερωτήσεις του δασκάλου ή των γονέων πρέπει να επαναλαμβάνονται, ώστε να δίνεται ο απαιτούμενος χρόνος να σκεφθούν. Να τους δίνονται πρώτα εύκολες ερωτήσεις και ύστερα σιγά - σιγά να προχωρούν στις δύσκολες.

Η στάση του δασκάλου και των γονέων πρέπει να είναι σοβαρή και επιτακτική. Με τον τρόπο της φωνής τους, να τα δώσουν να καταλάβουν ότι απαιτούν απ' αυτά επαρκή. Αυτό δημιουργεί στα παιδιά αίσθημα ασφάλειας.

Στη μάθηση μπορούν να βοηθηθούν με διορθωτικές ασκήσεις, της οπτικής και ακουστικής αντίληψης. Παρακάτω θα αναφέρω μερικές απ' αυτές.

Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν οι ασκήσεις αυτές στα παιδιά που υστερούν σε γλωσσικές ή οπτικές αντιληπτικές ικανότητες.

Στα παιδιά αυτά μπορούν να δημιουργηθούν κοινωνικές και συγκινητικές αναστολές.

Χρειάζεται κατανόηση, βοήθεια και ενθάρρυνση, για να ξεπεράσουν αυτά τα προβλήματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΟΠΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ

I. Προασκήσεις

Στην αρχή οι ασκήσεις πρέπει να είναι εύκολες, σύμφωνα με τις ικανότητες των παιδιών.

Τα παιδιά ζωγραφίζουν ότι θέλουν (ελεύθερο σχέδιο). Ξεφυλλίζουν διάφορες εικόνες. Σφραγίζουν. Συνομιλούν χρωματιστές

Της Ευγενίας Λεπίδου πρόεδρος Κινητής Διαγνωστικής ομάδας Νομού Ημαθίας

σκόπιμες εικόνες.

Μπορούν να κάνουν συλλογή KART POSTAL, άλμπουμ χαρτοκοπικής και χαρτοκολλητικής. Μπορούν να λένουν αιτίγματα ή να παίζουν με άλλα παιδιά διάφορα παιχνίδια.

Αυτή είναι στιγμή ξεκούρασης και ηνυχικής προδιάθεσης, πριν αρχίσουν τα μαθήματα.

II. Ασκήσεις που προάγουν τις δραστηριότητες του οπτικού οργάνου.

1. Συναρμολόγηση εικόνας

Δίνουμε στο παιδί δύο όμοιες εικόνες. Η μία είναι κομμένη σε πολλά σκόρπια κομμάτια, η άλλη είναι ολόκληρη (σχέδιο).

Εδώ χρησιμοποιούμε διάφορους

τρόπους συναρμολόγησης των εικόνων. Στην αρχή δίνουμε λίγα κομμάτια (2-3) και κατόπιν τα αυξάνουμε προοδευτικά.

2. Ύρεση διαφοράς μεταξύ εικόνων.

α) Δίνουμε στο παιδί δύο όμοιες εικόνες με μικρές διαφορές. Το παιδί προσπαθεί να τις θρει και να τις δείξει.

β) Δίνουμε πολλές εικόνες που έχουν μικρές διαφορές μεταξύ τους. Δύο απ' αυτές είναι εντελώς όμοιες. Πρέπει να τις θρει το παιδί.

3. Κατασκευές.

Δίνουμε σάβρα ή ξυλόκλιση στο παιδί, το οποίο προσπαθεί να κατασκευάσει διάφορα κατασκευάσματα, σύμφωνα με το σχέδιο.

4. Εξάσκηση οπτικής μνήμης

α) Βάζουμε επάνω στο τραπέζι διάφορα αντικείμενα (σφήστρο, μολύβι, ψαλιδάκι κλπ.). Αφήνουμε το παιδί, τα μαζεύουμε και ζητούμε να μας πει, τί αντικείμενα είδεν και σε ποιά σημείο ήταν τοποθετημένα.

β) Βάζουμε στο τραπέζι σε κάποια σειρά, διάφορα έγχρωμα γεωμετρικά σχήματα (τετράγωνο, τρίγωνο, ορθογώνιο, κύκλο κλπ.). Σε λίγο τα σκεπάζουμε και βάζουμε το παιδί να τα τοποθετήσει όπως ήταν πρώτα.

III. Ασκήσεις με γεωμετρικά σχήματα.

Παίρνουμε χαρτονόμια που στα καθένα είναι χρωματισμένο από ένας έγχρωμος αριθμός. Κάθε αριθμός είναι ξεχωριστού χρώματος και τοποθετημένος στο χαρτόνι μέσα σε κάποιο γεωμετρικό σχήμα. Π.χ ο αριθμός 1 σ' ένα κύκλο, ο αριθμός 2 σ' ένα τετράγωνο κ.α.κ.

Τα χαρακτηριστικά είναι ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών).

Κάθε παιδί έχει μερυστά του ένα μεγάλο χαρακτηριστικό στο οποίο είναι ξεχωρισμένες οι θέσεις των αριθμών ανάλογα με το γεωμετρικό τους σχήμα.

IV. Ασκήσεις με σφραγίδες.

1. Το παιδί δοκιμάζει και γνωρίζει όλες τις σφραγίδες.

2. Δείχνουμε άκρως με διάφορα γεωμετρικά σχήματα, ίδιου χρώματος.

Το παιδί αφού τα προσέξει, εντυπώνει στο νου του ένα σχήμα. Μετά παίρνει το ανάλογο σφραγίδα και σφραγίζει αυτό που έχει στο νου του.

Ο δάσκαλος παίρνει το σχέδιο και το υποθετεί σε διάφορες στάσεις. Το παιδί με τη σφραγίδα του, σφραγίζει τις στάσεις αυτές.

V. Εικόνες για συμπλήρωση.

Πάνω σε συνθετικές εικόνες τα παιδιά τοποθετούν κομματάκια που λείπουν.

Μερικές διορθωτικές ασκήσεις για παιδιά με διαταραχές της δραστηριότητας του ακουστικού οργάνου.

1. Ασκήσεις αναπαραγωγής ήχων.

α) Μπροστά στο παιδί τοποθετούν με χωριστά από δάσκα, τρεις, τέσσερες κλπ. κίβους.

Το παιδί πρέπει να χτυπήσει πάνω στο θρανίο με το μολύβι τον αριθμό των κίβων, εντολίζοντας την απόσταση μεταξύ τους.

β) Ο δάσκαλος χτυπά με το μολύβι στο θρανίο (το παιδί δε βλέπει το μολύβι). Το παιδί πρέπει να χτυπήσει τόσες φορές και με τον ίδιο τρόπο, όπως και ο δάσκαλος.

γ) Ασκήσεις αναπαραγωγής μιας μικρής μελωδίας.

2. Ασκήσεις για τη διάκριση ήχων σε οξεία και βαρεία.

α) Ασκήσεις για την αναγνώριση γνωστών μελωδιών από το άκουσμα ενός μικρού μόνο κομματιού.

β) Τονισμός των λέξεων, σίλλαβων και φθόγγων.

Το παιδί χτυπά με τα δάχτυλα, λέγοντας τους τους φθόγγους μιας λέξης. Π.χ. τ-ι-μ-ο-νι, μ-α-μ-ά. Κάνει έλεγχο των φθόγγων, ποιός είναι πρώτος, ποιός δεύτερος, ποιός τελευταίος. Μειώνει τους φθόγγους.

γ) Τραγουδάνε τις λέξεις.

Μετά την 3η επανάληψη της λέξης π.χ. θάλασσα, αρχίζουν τη μελωδία της μακρότητας πρώτα την πρώτη συλλαβή θάλασσα, έπειτα τη δεύτερη θάλασσα και τελευταία την τρίτη θάλασσα.

3. Δοκιμή ακουστικής σύνθεσης των λέξεων.

Ξεχωρίζουν τον πρώτο και τον τελευταίο φθόγγο. Π.χ. Δείξε μου ένα αντικείμενο που ν' αρχίζει από «α» (κούκλα), από «ι» (τόπι) κλπ. Πες ποιές λέξεις τελειώνουν σε «ι» και ποιές δεν τελειώνουν

σε «ι».

Ανάλυση και σύνθεση λέξεων 3-4 φθόγγων.

Αφαίρεση μιας μίας των καφετελλών οι οποίες κρύβουν τα γράμματα των λέξεων. Π.χ. τ ό ξ ο, αφάιρεση της καφετέλλας που κρύβει το «ο», το «τ», το «ο» και το «ξ».

Ονομάζει το παιδί τους φθόγγους που είναι οκελασμένοι, μετά την αφάιρεση της καφετέλλας του συγκεκριμένου φθόγγου στη λέξη.

Αναγνώριση των συμμαθών από τη φωνή τους.

Βάζουμε ένα ένα τα παιδιά να φωνάζουν «ποιός είμαι»:

Ο μαθητής με τα μάτια κλειστά πρέπει να αναγνωρίσει τους συμμαθητές του.

Τελειώνονται: θάλασσα να τονίσω ότι, αν στο πρόγραμμα αυτό λανθάνει μέρος ένα παιδί δειλό, πρέπει να ενδιαφώνεται να κάνει πράξεις που χρειάζονται πρωτοβουλίες, ώστε μετά από κάθε άσκηση που κάνει να νιώθει ικανοποίηση.

Να τον δίνουμε επιτιστοσύνη και να το συμπεριφραφάμε με προσηγή και αγάπη.

Δ Ι Α Β Α Σ Α Μ Ε

...Η μάχη για την κατάκτηση του κόσμου δίνεται στα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα. Κάθε νίκη σημαίνει καλύτερα και φθηνότερα προϊόντα - απαραίτητα φάρμακα - τεχνολογικές πρωτιές, που θα κατακτήσουν αύριο τις παγκόσμιες αγορές. Σημαίνει θέματα και στρατιωτική υπερποπλία - που κι αυτή δεν βασίζεται πια στους αριθμούς των μεραρχιών.

Γράφω για πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα - και με συνέχει θλίψη. Όποιος παρακολουθεί από κοντά τις εξελίξεις στον χώρο της Παιδείας μας καταλαβαίνει. Όχι πως ήταν ποτέ ρόδινη η κατάστα-

ση. Όμως έλοι περίμεναν βελτίωση. Και δεν υπάρχει χειρότερο από τις ελπίδες που διαψεύδονται: Φτάνεις να νοσταλγείς το πρότερο χάλι.

Έχουμε άραγε συνειδοτοποιήσει πως εκεί, σ' αυτό τον χώρο, παίζει το μέλλον μας; Η οικονομική ανάκαμψη δεν εξαρτάται από τα (αίδηποτε) μέτρα, αλλά από τη Γνώση. (Τα μέτρα είναι η ασπίδα). Η εδαφική μας ακεραιότητα δεν εξαρτάται από τη γενναιότητα των ενόπλων μας δυνάμεων - αλλά από τη Γνώση. Η πολιτιστική μας επιδύση δεν εξαρτάται από τις φιέστες - αλλά από τη Γνώση...

Φθινώτερη γνώση: Νίκου Δήμου. ΒΗΜΑ 5.1.86.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΨΕΜΜΑΤΑ...

Ψέμματα! Πολλά ψέμματα λέγαν τα παλιά ισνάφια στους πελάτες τους. Από τις πολλές δουλειές που έπαιρναν δεν προλάβαιναν να είναι συνεπείς στην παράδοση των παραγγελιών κι' έτσι, αναγκαστικά έδρισκαν τη μια ή την άλλη πρόφαση για την ασυνέπειά τους.

Οι ράφτριες, οι μοδίστρες και περισσότερο οι ραφτάδες δούλευαν ψιλό γαζί τους πελάτες τους.

— Ξέρεις Μαρίνα μου τι να σε πιο μου έσπασε τη βελόνα της ραφτομηχανής και πρέπει να μου φέρουν άλλη απ' τη Σαλονίκη. Θα στο ράψω το φουστόνι και ξέρεις τι τεχνίτρα είμαι εγώ.

Η Μαρίνα έφευγε άπραγη απ' τη μοδίστρα της κι' ύστερα από μέρες ξαναπήγαινε για ν' ακούσει άλλη δικαιολογία.

— Μαρικούλα θύγακα ψεύτρα χρωστή μου. Αλλά είσαι καλή και θα με καταλάβεις. Να μου έτυχε ένα έκτακτο νυφιάτικο. Ξέρεις η Πολυτέμνη παντρεύεται την Κυριακή.

Όταν το πράγμα παραγινόταν με τα πολλά σύρε κι' έλα η μοδίστρα κρυόταν κι' από το παραθύρι η κόρη της έλεγε: η μάννα μου είναι εδώ. Καμμιά φορά τα μπερδεύει κι' έλεγε: Είπε η μάννα μου να σου πω δεν είναι εδώ.

Υπομονή λοιπόν Μαρίνα γιατί που να βρεις άλλη μοδίστρα χρυσόχερα σαν τη δική σου. Θα γίνει γιατί με τόσα που έχει φορτωθεί η ράφτρα σου μαλώνει με όλο τον κόπο.

Οι ραφτάδες ήταν απίθανοι στις αναβολές τους μέχρι το σημείο Χριστουγεννιάτικο κουστόμη να το παίρνεις την Πασχαλιά.

— Δεν θα γίνει η δουλειά Γρηγόρη μου με το βελόνι. Βλέπεις αρρώ-

στησε κι' ο βοηθός μου κι' είμαι σφιχτά. Κάνε υπομονή σε παρακαλώ.

Έτσι, πολλές φορές οι πελάτες των ραφτάδων έκαναν γιορτές με τα παλιά τους κι' έβριζαν φανερά και κρυφά το ράφτη τους.

Οι μπαλωματζίδες φορτωμένοι με παπούτσια για επισκευή και γιαιά-

Του Στέλιου Χρ. Σβαρνόπουλου

τα τα μαστέλλα με πετσιά, σ' άφηναν ξεπόλητο για πολύν καιρό και να τύρα θα τάχω έτσι: μα να ύστερα σου έθγαιναν οι φτέρνες έξω από κανένα δεύτερο ζευγάρι παπούτσια.

Του λόγου μου μείναμε μαζί με τον αδελφό μου Χριστουγεννιάτικα χωρίς παπούτσια μπαλωμένα κι' έτσι: μ' ένα ζευγάρι παπούτσια πήγαμε τρεις νομιάτοι εκκλησιά. Πήγαινε οπατέρας λίγο στην εκκλησιά και γυρνούσε σπίτι για να φορέσω τα παπούτσια και με τη σειρά μου να ρθώ να τα φορέσει κι' ο αδερφός μου.

Αν πείτε πάλι για τις πλέχτρες που έφκιαχναν μπλούζες, ζακέτες, πουλόβερ στη μηχανή ώπου να το φορέστε το καινούργιο πλεχτό θ' ακούγατε μισό χειμώνα ψέμματα να δικαιολογίες για την καθυστέρηση. Πότε η τεχνίτρα θ' αρρωστούσε ή πότε θάσπαγε η μηχανή της και θα πήγαινε στο μάστοια και κάνε λίγο υπομονή και τράβα καρδόν: το ψέμμα.

Οι μαστόροι, οι μπογιατζήδες, οι μαραγκοί δούλευαν σύννεφο το ψέμμα γιατί απλώνοντας σε πολλές δουλειές και καμμιά δεν προλάβαιναν.

Καμμιά φορά τύχαινε να δουλώσει ο υπόνομος και τα κλιούγκια κι'

άντε να βρεις το μοναδικό της πόλης, τον μπαρμπα-Βασίποτε τον έβρισκες σε κανένα κι' να παιδεύεται με το σύρ και το σκεπάρνι να ξεβουλώνα δυζαντινό «γκερτζι». Με σμένα μουστάκια του την μπτσα του και τα μανίκια ανασμένα μ' ένα στριφτό τσιγάρο μένο στην άκρη απ' τα χεί με ιεροτελεστία ασκούσε το νικό του λειτούργημα και ξεξε τον τόπο.

— Μπαρμπα - Βασίλη και κατ' εμάς. Βούλωσε

— Αά! θα ρθώ.

Και περιμένοντας να ρθει ρά σου θρωμοκοπούσε για μέρες ολόκληρος ο μαγαλάς.

Όλα τα ισνάφια λίγο - λίγο λεγαν ψέμματα στους πελάτες και η εξήγητη έχει διαφορικούς. Η έλλειψη τεχνικών μίμουργούσε φυσιολογική καθήση γιατί με το χέρι η δουλειά: πιο καλή, αλλά αργή. Είναι και το «ταμαχιαρλίκι» (νεξία) που έκανε τους τεχνίτες παίρνουν παραγγελίες πέρα δυνατότητές τους και να πάντα ασυνέπεια ή σχεδόν πάν

Όμως και οι πελάτες ερμύτας τη σοφή λαϊκή παροιμία σου κακό χωράφι κι' εγώ και πάν» τσιγάριζαν κυριολεκτικά θε μιάστορα στην πληρημη γαριασμού.

— Κυρ - Σταρο τί γίνεται νος ολογαριασμός;

— Εν τάξει μιάστορα σε χ δεν τ' αρνιέμαι, αλλά ξέρεις έχω κάτι στενοχώριες κι' είν η κυρά μου άρρωστη. Κάνε υπομονή.

Μια μου και μια σου και ρούσε ο μιάστορας της μάννας

Επιστολή

Σύλογος Αποφοίτων Λαππείου Γυμνασίου - Λυκείου Νάουσας

(με την ευγενή φροντίδα του αγαπητού μου κ. Χαράλ. Σαϊνίδη, επστάτη)

Αγαπητοί μου,

Σαν πρώτος ιδρυτής του θρυμμένου Συλλόγου σας (Πρόεδρος τότε ο γεωπόνος κ. Λάππας) σας εκφράζω τον θαυμασμό μου δια την πολυσχιδή δραστηριότητα του Συλλόγου σας, όπως αυτή περιγράφεται στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού σας «η Νάουστα». Και μόνο ο κλασικός μελέτες για το γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας θα αρκούσε να δοξάση κάθε περιοδικό. Αλλά και η εφαρμοσμένη χρήση αυτού του ιδιώματος από τον κ. Σπάρτσι το αποδειχνει.

Εκφράζω σε όλους σας την ευαρέσκιά μου και με τα 80 μου χρόνια σας εύχομαι «αίειν αριστεύειν».

Σας φιλό
ΗΛ. ΜΟΥΝΔΡΕΑΣ

γάλα ύσκου να εισπράξει τον κόπο του απ' τη δουλειά.

Σήμερα το επαγγελματικό φέμια υπάρχει σε μεγάλη έκταση σε πολλά επαγγέλματα, αλλά κυρίως στα οικοδομικά. Έρχεται ο μισοαίκτης τρέβει δυο τετραγωνικά και μην τον είδατε. Θα ξανάρθε: ύστερα από είκοσι μέρες για να κάνει άλλα δυο μέτρα. Κυνηγάς τον υδραυλικό και που να τον πιάσεις. Καλείς στο τηλέφωνο τον μαραγκό και σ' απαντάει ο ίδιος: δεν είναι εδώ. Μπαγιατζήδες, ηλεκτρολόγοι, τζαμιτζήδες, σοβατζήδες, πατιματζήδες, κι' όλες οι ειδικότητες των μιστόρων έρχονται παίρνουν τα μέτρα και το καπάρο θαράν καιμιά σφυριά και χάνονται σε άλλες δουλειές κι' άντε να τους βρεις.

Γεμίζεις αγανάχτηση κι' αναφηνείς: μα το Θεό νωρίτερα τελείωσε η Αγία Σοφία παρά αυτό το σπιτι.

Οι κυριώτερες εκδηλώσεις του «ΠΥΡΣΟΥ»

(περίοδος 1980—1986)

1980 Μια ομάδα αγοριών του χερουτικού παίρνει μέρος σε εκδηλώσεις στη Γενεύη της Ελβετίας.

Καλοκαίρι '80. Το παιδικό και το μεγάλο τμήμα του ΠΥΡΣΟΥ παίρνουν μέρος σε φεστιβάλ που διοργανώνεται στη Βρετανία της Γαλλίας.

Της Έφης Τσιόγκα

1981 15 - 27 Ιουλίου: Το μεγάλο τμήμα του ΠΥΡΣΟΥ στην Ιταλία - Ουγγαρία.

Ιούλιος: Το παιδικό συγκρότημα στην GANNAT της Γαλλίας.

3 - 10 Σεπτεμβρίου: Το μεγάλο τμήμα στο Βέλγιο.

1982 22 - 30 Οκτωβρίου: Μια ομάδα αγοριών του ΠΥΡΣΟΥ παίρνει μέρος στα Ευρωπαϊκά που λαμβάνουν χώρα στις Βρυξέλλες του Βελγίου.

Στο εσωτερικό ο ΠΥΡΣΟΣ συμμετέχει στις εκδηλώσεις «Αγιοργιανά» στο Παρθένιο.

1983 30 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος στο φεστιβάλ της DIJON στη Γαλλία (Α' βραβείο στολών). Στο εσωτερικό συμμετέχει στη «γιορτή Γερακίνας» στη Νιγρίτα Σερρών και στα «Αγιοργιανά» στο Παρθένιο.

1984 10 - 22 Ιουλίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος σε φεστιβάλ, που γίνεται στο MINTURNO της Ιταλίας (1ο βραβείο). Το παιδικό συγκρότημα παίρνει μέρος σε εκδηλώσεις στη Μασσαλία της Γαλλίας.

1985 9 - 16 Ιουλίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος στην 22η Ευρωπαϊάδα που διοργανώνεται στο Τορίνο της Ιταλίας με άλλα 150 περίπου συγκροτήματα.

1986 11 - 28 Αυγούστου: Ο ΠΥΡΣΟΣ συμμετέχει σε φεστιβάλ στο BONHEIDEN του Βελγίου και στο SOLLER στη Μπαγιόρκα της Ισπανίας.

Παρασκευάσματα με βάση το μήλο

(Γλυκά, Μαρμελάδες, Μήλα ψητά, Κομπόστες, Μηλόπιττες κλπ.)

Μήλο γλυκό

1,1)4 κιλού μήλα. 1 κιλό Ζάχαρη. 2 φλυτζάνια τσαγιού νερό. 3 χαρτάκια θανίλιας. 1)2 φλυτζάνι τσαγιού γλυκόζη.

Διαλέγετε μήλα μέτρια στο μέγεθος και όχι πολύ ώριμα. Τους αφαιρείτε τη φλούδα και με μυτερό μαχαιράκι τα σκάβετε λίγο από τη βάση ν' αφαιρε-

Επιμέλεια

Ελένη Κωνσταντινίδου - Καρτσιούνη

θούν τα κουκούτσια και να σχηματισθεί στο κέντρο τους μια μικρή τρύπα. Τα ρίχνετε σε κρύο νερό, στο οποίο έχετε στίψει λίγο λεμόνι, για να μη μαυρίσουν. Βράζετε το νερό με τη ζάχαρη επί 5 λεπτά και ρίχνετε τα μήλα. Τα βράζετε σε δυνατή φωτιά μέχρις ότου το γλυκό δέσει. Ξαφρίζετε, προσθέτετε τη γλυκόζη και τη θανίλια και αφού πάρει μερικές βράσεις και δοκιμάσετε το δέσιμο του σιροπιού (ίδη γενικές οδηγίες, για γλυκά κουταλιού), κατεβάζετε το γλυκό και αφού μισεκρυσώσει, σερβίρετε στα βάζα.

Μήλα ψητά

Διαλέγετε μεγάλα και γερά μήλα. Τα πλένετε, τα σκουπίζετε και τα καθαρίζετε. Τα κόβετε σε λεπτές στρογγυλές φέτες. Βουτυρώνετε ελαφρά τις φέτες με λυωμένο φρέσκο βούτυρο και βάζετε σε σάρα, που έχετε από πριν θερμάνει. Ψήνετε περίπου 5 λεπτά από κάθε πλευρά. Βγάζετε από τη σάρα σε πιατέλα, πασπαλίζετε τις ροδέλες

με καβουρδισμένα αμύγδαλα και Ζάχαρη άχνη με λίγη κανέλα. Σερβίρονται ζεστά.

Μαρμελάδα μήλα

1,1)4 κιλού μήλα, 1 κιλό Ζάχαρη, 2 φλυτζάνια τσαγιού νερό, 1 κουταλάκι χυμός λεμονιού.

Παίρνετε ώριμα μήλα, αφαιρείτε την φλούδα και τα κοτσάνια τους και τα κόβετε σε 4-6 τεμάχια το καθένα. Τα καθαρίζετε από τα κουκούτσια και τα ρίχνετε σε νερό με λίγο χυμό λεμονιού, για να μη μαυρίσουν. Τα στραγγίζετε, τα ξεπλένετε και τα βάζετε με το νερό να βράσουν μέχρις ότου λυώσουν. Τα περνάτε τότε από σίτα, μαζεύετε τον πολτό και τον βάζετε μαζί με τη ζάχαρη σε φαρδιά κατσαρόλα. Ανακατεύετε με ξύλινο κουτάλι και βράζετε σε δυνατή φωτιά, μέχρις ότου η μαρμελάδα πήξει και δέσει. Ρίχνετε και το χυμό του λεμονιού, αφήνετε να πάρει 1-2 βράσεις, κατεβάζετε, αφήνετε να κρυώσει και σερβίρετε σε στεγνά γυάλινα ή πήλινα βάζα.

Μήλα με κρέμα Μόρφας ή Έκα

Διαλέγετε μεγάλα στρογγυλά μήλα και με ειδικό εργαλείο που χρησιμοποιείτε για τα κολοκυθάκια ή με μικρό μυτερό μαχαιράκι, σκάβετε τα μήλα από το μέρος του ομφαλού, ώστε να αφαιρέσετε τους σπόρους και μέρος της ψίχας. Τα καθαρίζετε και από τη φλούδα και τα ρίχνετε σε νερό με λίγο χυμό λεμονιού, για να μη μαυρίσουν. Τα ξεπλένετε και τα βάζετε να βράσουν με λίγο νερό (12 μεγάλα μήλα,

1,1)2 φλυτζάνι τσαγιού και 1,1)2 φλυτζάνι ζάχαρη) και χυμό λεμονιού και 1 κομμάτι κανέλας.

Αφού θράσουν και μαλακώσουν καλά, χωρίς να λυώσουν τα βγάζετε με προσοχή ένα ένα και τα αναποδογυρίζετε σε στραγγισσοφόρο σουρωτήρι να στραγγίσουν καλά. Δένετε τη σιρόπι να γίνει πυκνό. Αφού κρυώσει και τα δύο να κρυώσουν καλά, πάτε 1 κουτί κρέμα Μόρφας ή Έκα. Παίρνετε ένα - ένα και το τοποθετείτε σε πιατέλα. Το γεμίζετε με σιρόπι και το πατάτε ολόκληρο με κρέμα Μόρφας (η Μόρφας θα χτυπηθεί με θανίλια και ζάχαρη, χωρίς κόρη). Με κερνέ, αν θέλετε, πατάτε με ματιζέτα στην κορυφή του μήλου, τοποθετείτε πάνω ένα κερασάκι και πατάτε με ματιζέτα. Βάζετε τη γύρω επιφάνεια με καβουρδισμένα αμύγδαλα. Τα σερβίρετε στο ψυγείο.

Μήλα γεμιστά

15 μήλα μεγάλα, 1)4 φρούι γλασέ, 1)2 κουτί Μόρφας ή Έκα, 1 χούφτα αμύγδαλα καβουρδισμένα, λίγο κρέμα βούτυρο, λίγα κερασάκια γλυκά.

Διαλέγετε μήλα μεγάλα και στρογγυλά. Από το μέρος του ομφαλού τα σκάβετε με το ειδικό εργαλείο, που σκάβετε τα κολοκυθάκια, ή με μυτερό μαχαιράκι, χωρίς να τρυπήσετε το μήλο ως την άλλη άκρη. Τα βάζετε να βράσουν να στέκει κατόπιν η γέμιση. Αφού καθαρίσετε τα μήλα καθαρίζετε και από τη φλούδα και τα ρίχνετε σε νερό με χυμό λεμονιού (για να μη μαυρίσουν). Αφού τα καθαρίσετε από τη φλούδα, τα βάζετε σε πιατέλα, τα στραγγίζετε καλά και τα βάζετε σε βουτυρωμένο πιατέλα στο οποίο ρίχνετε και 1)2 φλυτζανιού τσαγιού νερό. Πασπαλίζετε το μήλο με

βάζετε στο φούρνο να ψηθούν, χωρίς να λυώσουν. Τα βγάζετε από το φούρνο και τα αφήνετε να κρυώσουν. Στο μεταξύ χτυπά την κρέμα Μόρφωτ, ψιλοκόβετε τα φρούι γλασέ και τα προσθέτετε σ' αυτήν. Με το μείγμα γεμίζετε καλά τα μήλα. Τοποθετείτε επάνω στην κρέμα, στο κέντρο του μήλου 1 κερασαάκι και πασπαλίζετε γύρω-γύρω την επιφάνεια με καθυρδισμένα αμύγδαλα. Τοποθετείτε σε ψυγείο.

Μηλόπιττα γερμανική

1 κιλό αλεύρι (Αλλατίνη) 1 φακ. μπέκιν, 3 φλυτζάνια ζάχαρη 3 αυγά, 1 βιτάμ μεγάλο, κανέλλα 12 μήλα, ταψί Νο 38

Εκτέλεση: Χτύπημα αυγών Α-λεάρι, μπέκιν, βιτάμ (μαλακό όχι λιωμένο, σε κομματάκια) αυγά, 1,1)2 φλυτζάνι ζάχαρη Ανακατεύουμε καλά και κρύβουμε με τις 2 παλάμες, ώστε να γίνουν σβόλοι. Καθαρίζουμε τα μήλα και τα περνάμε από το ρεντέ, 1,1)2 ζάχαρη κανέλλα.

Βουτυρώνουμε το ταψί και στρώνουμε τους μισούς σβόλους. Απλώνουμε τη γέμιση και ακεπάζουμε με τους άλλους μισούς σβόλους.

Φούρνος: 180 βαθμούς, 20' στην αρχή μόνο κάτω. Ψήσιμο: 1 ώρα περίπου. Δοκιμή με σδονταγλυφίδα. Προσοχή: Πριν κοπεί, μετά το ψήσιμο, πρέπει να μείνει 2-3 ώρες.

Μηλόπιττα

Κρακινίζετε το αλεύρι και το ανακατεύετε με τη ζάχαρη και την πάουντερ. Προσθέτετε το βιτάμ, τον κρόκο και το κονιάκ και ζυμώνετε να γίνει μία ζύμη μαλακή. Την ανοίγετε χονδρό φύλλο και τη στρώνετε σε βουτυρωμένο ταψάκι, προσέχοντας

να κομφοί και τα πλαγιό του ταψιού. Την τρυπάτε με πηρού-νι σε διάφορα μέρη, για να μη φουσκώσει, και βάζετε να μισσηθεί σε μέτροι φούρνο. Καθαρίζετε τα μήλα και τα κόβετε χονδρές φέτες. Τα ανακατεύετε με τη ζάχαρη, την κανέλλα και το ασπράδι χτυπημένο μαρέγκα. Βγάζετε το ταψάκι και στρώνετε επάνω στη ζύμη τα μήλα. Λιώνετε το βούτυρο και ραντίζετε την επιφάνεια. Βάζετε σε φούρνο μέτριο να ψηθεί επί 20-30 λεπτά.

Σημ. Αν θέλετε, σερβίρετε τη μηλόπιττα με κρέμα σαντιγύ.

1η ΣΥΝΤΑΓΗ:

Για τη ζύμη: 2 φλυτζάνια τσαγιού αλεύρι, 3)4 φλυτζανιού βιτάμ, 3 κουταλιές σούπας ζάχαρη 1 κρόκος αυγού, 1 κουταλιά κονιάκ, 1 κουταλάκι μπαίκιν πάουντερ.

Επί πλέον: 1 κιλό μήλα, 1)2 φλυτζάνι ζάχαρη, 1 κουταλιά κανέλλα, 1 κουταλιά φρέσκο βούτυρο, 1 ασπράδι αυγού.

2η ΣΥΝΤΑΓΗ:

Γίνεται ακριβώς όπως και η μηλόπιττα της 1ης συνταγής, με τη διαφορά ότι η ζύμη θα χωρισθεί σε 2 μέρη και θα ανσιέτε 2 φύλλα λεπτότερα. Θα βάλετε το πρώτο στο ταψάκι να μισοψηθεί, θα στρώσετε τα μήλα, χωρίς να τα ανακατέψετε με το ασπράδι του αυγού. Επάνω στα μήλα θα βάλετε το δεύτερο φύλλο, θα το αλείψετε γύρω-γύρω με ασπράδι αυγού και θα το πιέσετε να ενωθεί με το κάτω φύλλο και να κλεισθεί μέσα η γέμιση των μήλων. Θα το τρυπήσετε σε 2-3 μέρη με πηρούνι και θα ψήσετε την πίττα σε μέτριο φούρνο επί 30 λεπτά περίπου.

Μηλόπιττα αμερικάνικη

2 φλυτζάνια τσαγιού αλεύρι, 3)4 μικρού πακέτου βιτάμ, 6 κουταλιές νερό, 9-10 μήλα Ευανά, 1)2 φλυτζάνι τσαγιού ζά-

χαρη, παρμεζάνη, 1)2 φλυτζάνι τσαγιού κοινά ζάχαρη, 1)2 κουταλιά κανέλλα, 1 κρόκος αυγού.

Σε λεκανίτσα ή μπωλ βάζετε το αλεύρι με το βιτάμ και το δουλεύετε με ένα ή δύο πηρούνι (όχι με τα χέρια). Προσθέτετε το νερό σε 2-3 δόσεις και εξακολουθείτε το ζύμμα μέχρις ότου ξεκολλάει η ζύμη από τα τοιχώματα της λεκάνης. Τη χωρίζετε σε δύο ίσα μέρη και επάνω σε λαδόχαρτο ανοίγετε κάθε κουμάτι σε φύλλο πάχους περίπου ενός πόντου. Στρώνετε το ένα φύλλο σε καλά βουτυρωμένο ταψάκι. Ανακατεύετε την καμένη ζάχαρη με την κοινή και παίρνοντας λιγότερη από τη μισή πασπαλίζετε σ' αυτήν το φύλλο. Στρώνετε επάνω στο φύλλο τα μήλα, κομμένα σε λεπτές φέτες. Πασπαλίζετε με την υπόλοιπη ζάχαρη και την κανέλλα και βάζετε επάνω το δεύτερο φύλλο. Πιέζετε τα δύο φύλλα γύρω-γύρω στο ταψάκι με πηρούνι, να κολλήσουν. Αλείψετε την επιφάνεια με χτυπημένο κρόκο αυγού, τρυπάτε το επάνω φύλλο με πηρούνι σε μερικά μέρη και ψήνετε σε μέτριο φούρνο επί 1,1)2 ώρα.

Σημ.: Μπορείτε να σερβίρετε την μηλόπιττα με κρέμα σαντιγύ ή κρέμα παγωτό. Καθώς θα είναι ζεστή, λιώνει η σαντιγύ ή το παγωτό και της προσδίνει μιάν ιδιαίτερη γεύση. Καμένη ζάχαρη θα βρείτε σ' όλα τα καλά παντοπωλεία.

Πηγές: 1) Σοφίας Σκουρα «Η Ελληνική Κουζίνα -Εκδόσεις Φυτράκη»

2) Πελαγίας Κολτσάκη, Περιοδικό «Γυναικά»

3) Περιοδικό «Γυναικά»

(Συνεχίζεται)

ΑΔΟΧΟΡΗΥΕΣ ΟΡΑΝΑ (πράσινο σκουλήκι των οπωροφόρων)

Ένα καινούργιο εντομολογικό πρόβλημα

Στην τριετία 1982—84 παρουσι-πιθανότητα εισήλθε στην Ελλάδα α-
άστηκε ένα καινούργιο εντομολογι-
κό πρόβλημα σε ορισμένες ποικιλίες
ροδακινιάς. Το 1985 έκανε δυνα-
μική παρουσίαση σε κερσιές με
κίνδυνο να υπάρξει πρόβλημα στις
εξαγωγές. Στις μηλιές κάνει την εμφάνισή του ομοιόχρονα, αλλά σε πο-
λύ μικρότερο ποσοστό, παίρνοντας
διαστάσεις προβληματικές το 1985
—86.

Το πρόβλημα πολύ γρήγορα επε-
κτάθηκε στα όρια του Νομού, τόσο
σε πεδινές, όσο και ορεινές εκτάσεις.
Μιά συντονισμένη συνεργασία στην
οποία συμμετέχουν:

α) Το εργαστήριο εφαρμοσμένης
Ζωολογίας Παρασιτολογίας του Α-
ριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσ) νί-
κης.

β) Το Ινστιτούτο Προστασίας φυ-
τών WAGENINGEN της Ολλανδί-
ας.

γ) Η Ένωση Γεωργικών Συνι-
σιμών Ναούσης.
είχε σαν αποτέλεσμα την παρακο-
λούθηση και αναγνώριση του εντό-
μου και την πρώτη επιστημονική α-
νακοίνωση για τον Ελληνικό χώρο
στο 1ο Πανελλήνιο συνέδριο της εν-
τομολογικής εταιρείας το φθινόπωρο
του 1985 στην Αθήνα. Έτσι μπήγε
στη λίστα των εντομολογικών προ-
βλημάτων της Ελληνικής Δενδροκω-
μίας το ΑΔΟΧΟΡΗΥΕΣ ΟΡΑΝΑ ή
Α. TRIPSIANA ή Α. FASCIATA
ή CAPUA ή CACOECIA RETI-
CULANA. Στην γλώσσα των παρα-
γωγών μας «πράσινο σκουλήκι της
Ροδακινιάς» ή «φυλλοδέτης».

Η συνεργασία αυτή συνεχίζεται με
παρακολούθησεις του εντόμου σε φυ-
σικές και συνθήκες εργαστηρίου για
την μελέτη και γνώση του βιολογι-
κού του κύκλου.

Το ΑΔΟΧΟΡΗΥΕΣ ΟΡΑΝΑ εί-
ναι πολυφάγο, μικροεπιδότηρο που

πό την γειτονική Γιουγκοσλαβία ό-
που ήταν γνωστό και προκαλούσε
ζημιά στα οπωροφόρα δένδρα του-
λάχιστον από το 1975. Μοιάζει πο-
λύ με ένα άλλο επίσης πολυφάγο λε-
πιδόπτερο το ARCHIPS ROSA-
NUS.

Το άνοιγμα των πτερώγων στο ε-
νήλικο αρσενικό είναι 15—20 χιλ.

από τα αυγά ή διπλώνουν το
ή φέρνουν αυτό σε επαφή με τ-
πό με λευκά νήματα και τρι-
ρος του ελάσματος ή τον καρπ-
φαναϊκά. Είναι κινητικότερα
εάν ενοχληθούν αφήνονται να
μασθούν από το νήμα και μέν-
ωρούμενες για να ξαναεπανελά-
νουν τα προνυμφικά στάδια

Σ' αυτά τα σημεία εκτροφί-
νούν τα προνυμφικά στάδια

Των

Χατζηβασιλειάδη Αντώνη
Γεωπόνου Ένωσης Γ. Σ.
Ναούσης

Μ. Σαβοπούλου - Σουλ-
Επιμελήτριας Εργασ-
ου Εντομολογίας

και το θηλυκό 19—22 χιλ. Οι πρόσ-
θιες πτερώγες στο αρσενικό έχουν
βασικό χρώμα κίτρινο ώχρας και
στο θηλυκό σκοτεινότερο. Οι πτέρυ-
γες αυτές και στα δύο φύλλα έχουν
χαρακτηριστικές κηλίδες και λωρί-
δες σκοτεινότερες από το βασικό
χρώμα.

Η πλήρως αναπτυγμένη προνύ-
φη είναι πράσινη μήκους 18—20
χιλ. με κεφαλή χρώματος ανοιχτού
καστανού. Η προνύφη (λάρβα σκου-
λίκι) τρέφεται με φύλλα, μπουμπου-
κια και φρούτα, ενός μεγάλου αριθ-
μού καλλιεργουμένων δένδρων (Κε-
ρασιές, Ροδακινιές, Μηλιές, Αχλα-
διές κλπ.). Επί πλέον αναφέρεται
ένα μεγάλο πλήθος από ξενιστές που
υπάρχουν στην χώρα μας, μεταξύ
των οποίων και η άμπελος (VITIS
VINIFERA).

Τα ενήλικα άτομα αφήνουν τα
αυγά τους κατά ομάδες σε φρούτα
και φύλλα. Στις Ροδακινιές και κερα-
σιές είναι τοποθετημένα και στις
δύο μεριές του φύλλου με συνηθέστε-
ρη την κάτω μεριά, ενώ στις μηλιές
στην επάνω μόνο μεριά του φύλλου
ή συνηθέστατα στον καρπό.

Οι προνύμφες που εκκολάπτονται

που να γίνουν πούμπες (νύμφες
στη συνέχεια τέλεια.

Συνήθως οι ζημιές στο ρο-
μήλο και αχλάδι, γίνονται επ-
ακά (ορισμένες φορές και κ-
ρα) κοντά στο μίσχο ή στο μ-
μέχρι εκεί που μπορεί να κ-
το φύλλο που συγκολλάται με
πό. Στο κεράσι: ωστόσο πάν-
σκουμμε την προνύμφη στο
σύνδεσης του μίσχου με τον
ή σε σχισμή.

Στο τέλος του Σεπτεμβρίου
ρίς τον Οκτώβριο προνύμφε-
ζουν να εγκαταλείπουν τις
εκτροφής και πηγαίνουν στις
λες μπουμπουκιών και στις
του φλοιού κλαδιών και βρ-
ή επί του κλαδιού κάτω απ-
φύλλα όπου κάνουν το χειμω-
κουκούλι για να διαχειμάσο-
τή η περίοδο της μετακίνησης
τις χειμωνιάτικες θέσεις είν-
νικά μεγάλη.

Την άνοιξη στο τέλος Μάρ-
μάλιστα με πολύ πιό γρήγορα
απ' ότι το Φθινόπωρο, δγα-
προνύμφες και ανεβαίνουν π-
επάνω στις θέσεις των ανο-
μπουμπουκιών. Αυτή η περίο-

εξόδου συμπιπτεί με την άνθιση της ροδακινιάς ή με το πράσινο μπουμπούκι της μηλιάς, με αρχή άνθισης της ποικιλίας Μπιγκκαρό Μπουρλά (κεράσι: πρώιμο) ή την λευκή, της ποικιλίας Τραχανά Έδεσσα: Ροδοχωρίου (όψιμα).

Η σύμπτωση αυτή της εξόδου των προνυμφών με το κρίσιμο στάδιο της άνθισης (εκτός μηλιάς και όψιμης κερασιάς) μας κάνει επιφυλακτι-

κούς στον χρόνο του ψεκασμού. Επειδή δεν πρέπει με κανέναν τρόπο να ενοχληθεί ή πολύ περισσότερο να ζημιωθεί η μέλισσα, προτιμούμε για την ροδακινιά και την κερασιά τον ψεκασμό μετά την πλήρη πτώση των πετάλων. Ας σημειωθεί ότι είναι λίγα τα φάρμακα που κάνουν καλή καταπολέμηση του εντόμου και όλα τους εξαιρετικά τοξικά για την μέλισσα ή δύσσομα για αρκετό

διάστημα. Στην μηλιά λόγω διαφοράς φαινολογικού σταδίου είναι δυνατό να γίνουν επιβιάσεις στο πράσινο (πράσινη κορυφή των οφθαλμών).

Τα φάρμακα που έχουν δώσει αξιόλογο αποτέλεσμα από παρατηρήσεις δικές μας και ξένες βιβλιογραφίας, αναφέρονται κατωτέρω, χωρίς αυτή η λίστα να αποκλείει τη χρήση και άλλων φαρμάκων. Η σειρά αναφοράς είναι τυχαία.

ΔΡΑΣΤΙΚΗ ΟΥΣΙΑ

1. Μεθαμιντοφός
2. Παραθείο μεθύλ 40 + Μεθαμιντοφός
3. Πυρεθρίνες
4. Μεθιναφός
5. Μεθομύλ
6. Τριαξομφός + Μεθομύλ
7. Λαζεφάτ

8. Στη μηλιά ειδικά πολύ αξιόλογο αποτέλεσμα για πολλαπλή δράση έχει δώσει η εφαρμογή σε προχωρημένο πράσινο.

Παχόλ 15 λίτρα μισή δόση (1/2) Πυρεθρίνη.

Αυτός ο συνδυασμός καλύπτει τα Α. ORANA, Σαν Ζοζέ, Νάρκη, Οπλοκάμπη, Τετράνυχο. Η δράση του στο Α. ORANA είναι πιά αρχή (περίπου 4 ημέρες) αλλά σταθερή.

Για περιπτώσεις προσβολής στο ΚΕΡΑΣΙ κοντά στην συγκομιδή (μέχρι 3 ημέρες πριν) υπερτέρησε το Μεθιναφός (Φωσδρίνη) με 2,5 λίτρα/τόννο, έναντι σκευάσματος Πυρεθρίνης, λόγω θέσεως του εντόμου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η καταπολέμηση της πρώτης γενιάς η οποία μπορεί να ολοκληρωθεί με έναν ψεκασμό, ενώ οι επόμενες θέλουν δύο ψεκασμούς λόγω ανομοιομέρφου βιολογικού σταδίου του πληθυσμού του εντόμου.

Μιά λοιπόν εφαρμογή στην πρώτη γενιά πριν αρχίσει αυτή να μπαίνει στο στάδιο της νύμφης εί-

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΟΝΟΜΑ

Ταμαράν, Μονίτορ, Μεθαφός κλπ.
Παραθείο, Μόρφως, Φόλιντολ
+ ένα από τα ανωτέρω
Ντεσίς, Σέρπα, Σουμισιντίν,
Σίμπους κλπ.
Φωσδρίνη, Μεθιναφός
Λανέτ
Χοσταθείο + Λανέτ
Ορθέν

ναί αρκετή για τα κεράσια και τις ποικιλίες ροδακινιάς που συγκομίζονται μέχρι και τον Ιούλιο. Για τις όψιμες ποικιλίες και ειδικά για ορισμένες συμπύργνες, είναι πιθανόν να χρειασθεί επανάληψη ψεκασμού τον Αύγουστο, ανάλογα με τις ενδείξεις πληθυσμών ο: οποίες οπωσδήποτε εξαρτώνται από την επιτυχία της πρώτης εφαρμογής. Όσον αφορά τις μηλιές μόνο η ποικιλία Γκράν Σμιθ φαίνεται να έχει ανάγκη δεύτερου ψεκασμού.

Οι χειμερινοί ψεκασμοί με ορυκτέλαια δεν φαίνεται να έχουν αξιόλογο αποτέλεσμα.

Τελειώνοντας μπορούμε να πούμε ότι το Α. ORANA είναι ήδη μία πραγματικότητα με επικίνδυνες δυναμότητες λόγω του κοσμολογικού και παμφάγου χαρακτήρα του. Έχει ιδιαίτερες ως προς τις προτιμήσεις του και μάλιστα εξαιρετικά εμφανείς όπως π.χ. από τις ροδακινιές προτιμά ιδιαίτερα τις ποικιλίες Ρουαγιάλ, Σαν Κλάουν, Βίβιαν και ακολουθούν άλλες, ενώ τις μηλιές

ΔΟΣΗ/ΤΟΝΝΟ

1 λίτρο
1 λίτρο + 0,5 λίτρο
αυτή που κάθε μιά ισχύει για τα λεπιδόπτερα
2,5 λίτρα
600 γραμ.
1 λίτρο + 200 γραμμ.
1.75 — 2,0 κιλά

την Γκράν Σμιθ, Γκόλντεν και μετά την Στάρκιν.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον τρόπο καταπολέμησης τόσο από άποψη χρόνου όσο και για την επιλογή φαρμάκου γιατί ορισμένα από αυτά έχουν τις ιδιαιτερότητές τους.

Με τις ευχαριστίες στην Γαλλική εταιρεία PON POUAENK για την ευγενική παραχώρηση στην Ένωση, των φερομονικών παγίδων (SEX), για την παρακολούθηση του βιολογικού κύκλου του εντόμου κλείνουμε την αναφορά στο Α. ORANA ελπίζοντας ότι κάτι έχει να προσφέρει στην γνωριμία και αντιμετώπισή του.

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1) Ο ψευδάργυρος και ο ρόλος του στα οπωροφόρα

Για τον ρόλο του ψευδαργύρου στην ανάπτυξη των δέντρων γράψαμε και σε προηγούμενο τεύχος (δες «Νιάουστα», τεύχος 25ο 1983 σελ. 170). Κρίνουμε όμως σκόπιμο να επαναλάβουμε. ΠΡΩΤΟΝ μερικά βασικά στοιχεία γύρω από τον ρόλο που διαδραματίζει στην εν γένει ανάπτυξη των δέντρων ο ψευδάργυρος και ΔΕΥΤΕΡΟΝ μερικές πληροφορίες το πως αντιμετωπίζεται πρακτικά η τροφοπενία ψευδαργύρου στα οπωροφόρα (πρωληπτικά και θεραπευτικά).

Σήμερα πιστεύεται ότι ο ψευδάργυρος ενεργοποιεί τα ένζυμα που ρυθμίζουν τις λειτουργίες του δέντρου. Ο ψευδάργυρος φαίνεται ότι συντελεί στον σχηματισμό της τρυπτοφάνης ήτοι της ουσίας εκείνης από την οποία σχηματίζεται η αυξίνη. Η αυξίνη είναι εκείνη που συντελεί στο κανονικό ξεκίνημα της νέας βλάστησης των φυτών κατά την Άνοιξη και γενικά στην κανονική ανάπτυξη των φύλλων και των βλαστών. Η έλλειψη της αυξίνης συντελεί στην ανθόπτωση και την μικροκαρπία. Την μικροκαρπία την συναντά κανείς στις κορυφές ανθικών κλάδων όπου παρατηρείται τροφοπενία ψευδαργύρου υπεύθυνη για την απουσία της αυξίνης.

Τα συμπτώματα τροφοπενίας ψευδαργύρου επισημαίνονται ενωρίς την Άνοιξη. Σε πολλά είδη οπωροφόρων τα πιο ασφαλέως γνωρίσιμα τροφοπενίας ψευδαργύρου είναι οι ρόδακες (τούφες φύλλων) που περιβάλλουν τους βλαστούς και τους κλαδικούς του άρρωστου δέντρου σε

πυκνή ή αραιά διάταξη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οφθαλμοί αντί να δώσουν κανονικούς νέους βλαστούς δίνουν τούφες φύλλων τους γνωστούς «ρόδακες» που αποτελούνται από φύλλα ανώμαλα στενά και δύσκαμπτα και πάντοτε μικρότερα σε μέγεθος από τα φυσιολογικά. Τα συμπτώματα αυτά όσο πλησιάζει το θέρος δεν γίνονται ορατά. Αυτό οφείλεται επειδή είναι δυνατό να

του

Οδυσσέα Ντινόπουλου

αναπτυχθούν αργότερα υγιείς βλαστοί οι οποίοι αποκρύπτουν τις κορυφές των κλάδων που φέρουν τα μικρόφυλλα κλπ.

Πολλές φορές μπορεί το κατώτερο τμήμα ενός δέντρου να έχει υγιείς βλαστούς και να καρποφορεί κανονικά, ενώ το ανώτερο τμήμα συνήθως δεν φέρνει καρπούς, στις περιπτώσεις όμως που φέρνει καρπούς, αυτοί δεν είναι κανονικοί.

Η τροφοπενία ψευδαργύρου μειώνει το μέγεθος των καρπών παντός είδους, ιδίως των ευρισκομένων προς την κορυφή των κλάδων. Επίσης επηρεάζει δυσμενώς την ποιότητα και την συντηρησιμότητα των καρπών (ροδάκινα, θερύκκοκα, μήλα κ.λ.π.). Έτσι λοιπόν τα ροδάκινα όταν ωριμάσουν και συλλεγούν παρουσιάζουν μαλακές και καστανές θέσεις στην σάρκα με αποτέλεσμα να γίνουν ακατάλληλα για την αγορά ή την κονσερβοποιία

Θεραπεία

α) Η πιο ικανοποιητική εφαρ-

μογή του ψευδαργύρου φαίνεται να είναι η διενέργεια ψεκασμού κατά την περίοδο του λήθαργου πριν διογκωθούν οι οφθαλμοί χρησιμοποιώντας πυκνό διάλυμα θειϊκού ψευδαργύρου. Εάν τα δέντρα υποφέρουν πολύ και οι νεοί βλαστοί ξεθραύονται στις κορυφές τους, συνιστάται διάλυμα περίπου 5%, σε ηπιότερες περιπτώσεις αρκεί διάλυμα 3%. Μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει διάλυμα 1 - 2% εφόσον γίνεται εφαρμογή κάθε έτος ή 3% εφόσον εφαρμόζεται ο ψεκασμός κάθε δεύτερο έτος. Ο ψεκασμός γίνεται στο «ξύλο» τουλάχιστον 15 μέρες πριν ή μετά από κλάδεμα και οπωσδήποτε ένα μήνα μετά από ψεκασμό με χειμερινούς πολτούς.

Εάν η ατμόσφαιρα είναι πολύ ξηρή και ο καιρός είναι θερμός κατά την διάρκεια του ψεκασμού μερικοί οφθαλμοί ενδέχεται να νεκρωθούν, όχι όμως τόσο πολλοί ώστε να σημειωθεί απόλυτη της παραγωγής. Η ζημιά φαίνεται κάπως μεγαλύτερη ιδίως σε ροδακινιά, εάν ο θειϊκός ψευδαργύρος αναμιχθεί με τον βορδονικό πολτό προκειμένου να αποφευχθεί συγχρόνως και κατάποληση μυκητολογικών ασθενειών κατά την χειμερινή περίοδο.

β) Κατά την Άνοιξη όταν το δέντρο έχει αποκτήσει αρκετό φύλλωμα και οι χυμοί κυκλοφορούν εντατικά, συνιστάται ψεκασμός με χηλικές μορφές ψευδαργύρου (SEQUESTREN σε κόνιο στρέν).

Μπορεί να γίνει ψεκασμός εξουδετερωμένο θειϊκό ή ήλιο

κικό ψευδάργυρο.

Οι αναφερόμενοι ψεκασμοί γίνονται πάντοτε με τις οδηγίες των παρασκευαστών οίκων.

γ) Το φθινόπωρο πριν από την πτώση των φύλλων με θειϊκό ψευδάργυρο. Ο ψεκασμός αυτός επιταχύνει την πτώση των φύλλων, γι' αυτό συνιστάται η προσθήκη ασβέστη για εξουδετέρωση του θειϊκού ψευδαργύρου.

δ) Μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς και άλλες ενώσεις ψευδαργύρου ανάλογα με την εποχή, το είδος του δέντρου κλπ. Ακόμα μπορεί να χορηγήσει στο έδαφος τις διάφορες χημικές ου-

σίες που περιέχουν ψευδάργυρο. Γενικά οι ψεκασμοί πετυχαίνουν καλύτερα αποτελέσματα στην θεραπεία των ασθενικών δέντρων, παρά οι χορηγήσεις ενώσεων ψευδαργύρου στο έδαφος.

Προληπτικά, για λανθάνουσα μορφή τροφopenίας ψευδαργύρου συνιστάται ο ανοιξιϊατικός ψεκασμός.

Θεραπευτικά, σε βεβαιωμένη μορφή τροφopenίας, συνιστάται ο ψεκασμός στο τέλος του χειμώνα.

Οι χειμερινοί ψεκασμοί προσάγουν αμέσως τον ψευδάργυρο

στους οφθαλμούς, με αποτέλεσμα όλοι οι οφθαλμοί (φυλλοφόροι και ανθοφόροι) ανταποκρίνονται πλήρως στην αποστολή τους, και έτσι έχουμε αντίστοιχα υγιείς βλαστούς με κανονικά φύλλα και κανονικούς καρπούς.

Όσον αφορά την θρεπτική κατάσταση των δέντρων ενός οπωρώνα χρήσιμα στοιχεία μπορεί να μας δώσει η φυλλοδιαγνωστική. Η φυλλοδιαγνωστική είναι εκείνη που θα μας πληρεφορήσει τον βαθμό της τροφopenίας του ψευδαργύρου.

2. Μερικοί ανοιξιϊατικοί ψεκασμοί

Από τις στήλες της «Νιάουστας» τονίσθηκε αρκετές φορές ότι ένα σωστό πρόγραμμα ψεκασμών πρέπει να ξεκινάει από την Άνοιξη και να στηρίζεται σε ετήσια βάση. Ενωρίς την Άνοιξη εμφανίζεται η πρώτη γενιά των εντόμων και των ακάρεων. Την περίοδο εκείνη ο πληθυσμός είναι πολύ χαμηλός, οι προσβολές φυσικά είναι λίγες και συνήθως όχι τόσο ορατές, για τον λόγο αυτό δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον του δεντροκαλλιεργητή, με συνέπεια να ματαιώνει τους προβλεπόμενους ανοιξιϊατικούς ψεκασμούς. Αυτό είναι βασικό λάθος. Έρχεται αργότερα το καλοκαίρι όπου τα επηλαστικά έντομα και ακάρεα αυξάνονται με καταπληκτική ταχύτητα και ο δεντροκαλλιεργητής διεξάγει απελπισμένο αγώνα ψεκάζοντας πολλές φορές προκειμένου να κερδίσει την μάχη της προστασίας των δέντρων του. Στην πόλη αυτή δεν είναι λίγες φορές που ο δεντροκαλλιεργητής χάνει τις μάχες και απογοητευμένος πια εγκαταλείπει την καλλιέργειά του στην τύ-

χη (περίπτωση ψύλλας στις αχλαδιές)

Η σπουδαιότητα των ανοιξιϊατικών ψεκασμών είναι ολοφάνερη. Έχουμε κάθε συμφέρον να περιορίσουμε τον πληθυσμό των εντόμων και ακάρεων στο ελάχιστο. Επί πλέον στους ανοιξιϊατικούς ψεκασμούς έχουμε ένα πλεονέκτημα. Προσδιορίζουμε επακριβώς το ευαίσθητο σημείο του βιολογικού κύκλου του εχθρού. Παρακολουθούμε και παραμονεύουμε την περίοδο εκκόλαψης των αυγών. Πάμε να καταπληθίσουμε τις νεαρές προνύμφες των εντόμων και τους νεογέννητους τετράνυχους. Αναφέρουμε μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις:

1) Κόκκινος τετράνυχος

(Πανόνυχους Ούλμι). Διαχειμάζει αποκλειστικά ως αυγό. Η εκκόλαψη των αυγών του κόκκινου τετράνυχου συμπίπτει με την έναρξη της ανθοφορίας της μηλιάς και συγκεκριμένα της ποικιλίας Στάρκιν Ντελίτσιους. Όταν οι μηλιές της Στάρκιν βρι-

σκονταί στο βλαστικό στάδιο κόκκινη κορυφή ψεκάζουμε όλα τα είδη των δέντρων (μηλιές, ροδακινιές, αχλαδιές, αμυγδαλιές κλπ.) στην συγκεκριμένη περιοχή.

— Είναι αυτονόητο ότι τα αυγά του κόκκινου τετράνυχου θα εκκολαφθούν την ίδια ημερομηνία ανεξάρτητα σε ποιο δέντρο ή ποικιλία ή είδος δέντρου βρίσκονται. Η εκκόλαψη των αυγών επηρεάζεται από τις καιρικές συνθήκες και όχι από το δέντρο που βρίσκονται.

Για τον ψεκασμό χρησιμοποιεί κανείς κάποιο εκλεκτό ακασεοκτόνο πλικτράν ή περοπάλ ή άλλα φάρμακα κ.λπ. Εάν, μετά από λίγες μέρες διαπιστωθεί ότι συνεχίζονται οι εκκολάψεις, επαναλαμβάνουμε τον ψεκασμό όχι πάντως στην περίοδο που τα δέντρα βρίσκονται στο στάδιο της ανθοφορίας. (Η περίπτωση αφορά τις μηλιές διότι τα άλλα είδη οπωροφόρων έχουν ανθίσει προ πολλού). Δες Νιάουστα τεύχος Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1984 σελ. 166.

2) Ψύλλα της αχλαδιάς

Παραμονές της ανθοφορίας της αχλαδιάς αρχίζει η εκκόλαση των αυγών της ψύλλας. Παρακολουθούμε προσεκτικά την αλλαγή του χρωματισμού των αυγών της ψύλλας τα οποία αρχικά είναι άσπρα. Τα αυγά προοδευτικά αποκτούν ένα ανοικτό κίτρινωπό χρώμα. Στην φάση αυτή κάνουν την παρουσία τους και οι πρώτες νεογένητες προνύμφες της ψύλλας. Με λίγη προσοχή μπορεί να διακρίνει κανείς τις πρώτες σταγόνες μελούρας.

β. Λιπάσματα και Λιπαντικές μονάδες

Τα λιπάσματα που κυκλοφορούν σε διάφορες συσκευασίες είναι απλά ή σύνθετα. Τα απλά, περιέχουν ένα από τα παρακάτω θρεπτικά στοιχεία άζωτο (N) ή φωσφόρο (P) ή Κάλι (K). Αναφέρουμε μερικά απλά χημικά λιπάσματα.

α) αζωτούχα: θειική αμμωνία, νιτρική αμμωνία, ασβεστούχος νιτρική αμμωνία, ουρία κλπ.

β) φωσφορούχα: το αραιό υπερφωσφορικό και το πυκνό υπερφωσφορικό λίπασμα κλπ.

γ) Καλιούχα: το θειικό Κάλι και το χλωριούχο Κάλι κλπ.

Τα λιπάσματα που περιέχουν δυο ή τρία από τα παρακάτω στοιχεία διακρίνονται: α) σε χημικά σύνθετα και β) σε μίχτα λιπάσματα (μηχανικά σύνθετα). Στην πρώτη περίπτωση τα λιπαντικά στοιχεία θρίσκονται χημικώς ενωμένα και αποτελούν χημικές ενώσεις όπως είναι το Νιτρικό Κάλι, που περιέχει άζωτο και Κάλι, η φωσφορική αμμωνία που περιέχει άζωτο και φωσφόρο.

Τα μίχτα λιπάσματα περιέχουν στοιχεία σε πρόσμιξη μηχανική. Κυκλοφορούν πολλοί τύποι: α) 11-15-15, β) 8-16-16 κλπ.

Στα σακιά συσκευασίας αναγράφονται: τρία νόμμερα. Το πρώτο νόμμερο αντιπροσωπεύει το άζωτο (N).

Για τον πρώτο ψεκασμό μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς κάποια πυρεθρίνη (Ντεσις Άμπους Σιμιοιντίν κλπ.) η οποία καταπολεμεί ταυτόχρονα και τους φυλλορύκτες. Περισσότερες πληροφορίες για την ψύλλα δες τεύχη της Νιάουστας, Νο 27, Νο 30 κ. λ.π. Αργότερα με τις ζέστες αποφεύγουμε τις πυρεθρίνες για πολλούς και διαφόρους λόγους (εμφάνιση τετρανύχων, εξόντωση ωφελίμων εντόμων κλπ.).

3) **Καρπόκαφα της μηλιάς** (Καρποκάφα Πομονέλα).

Ο πρώτος ψεκασμός θα πραγματοποιηθεί όταν τα καρπία της ποικιλίας μηλιάς Στόρ Ντελίτσιους έχουν ξεπεράσει μέγεθος ενός φουντουκιού μοιάζουν σαν μικρά καρύδια την καταπολέμηση μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς κάποιο εντομοκτόνο σύμφωνα με τις οδηγίες του παρασκευαστού οίκου (Καλιού, Χοσταθειον, Ντιμιλίν κλπ.). Στο στάδιο αυτό ψεκάζουμε αχλαδιές και τις μηλιές όλων των ποικιλιών.

Το δεύτερο τον φωσφόρο (P) ή πιάστωτά το πεντοξείδιο του φωσφόρου (P_2O_5) και το τρίτο (K) ή πιάστωτά το οξείδιο του Καλίου (K_2O). Τα νόμμερα αντιπροσωπεύουν την περιεκτικότητα των αναφερομένων στοιχείων σε εκατό κιλά λίπασμα. Έτσι το λίπασμα νιτρική αμμωνία που περιέχει άζωτο 33% γράφεται με τον τύπο 33-0-0, που σημαίνει επίσης ότι σε 100 κιλά του παραπάνω λιπάσματος δεν υπάρχει φωσφόρος, ούτε Κάλι, αλλά μόνο 33 κιλά άζωτο.

Στο τύπο λιπάσματος. Σύνθετο 8-16-16 σημαίνει ότι σε 100 κιλά του αναφερομένου λιπάσματος υπάρχουν:

α) 8 κιλά άζωτο, β) 16 κιλά πεντοξείδιο του φωσφόρου γ) 16 κιλά οξείδιο του Καλίου.

Στη γλώσσα της λιπασματολογίας χρησιμοποιείται ο όρος ΛΙΠΑΝΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ:

α) Μία λιπαντική μονάδα που ισούται με ένα κιλό άζωτο.

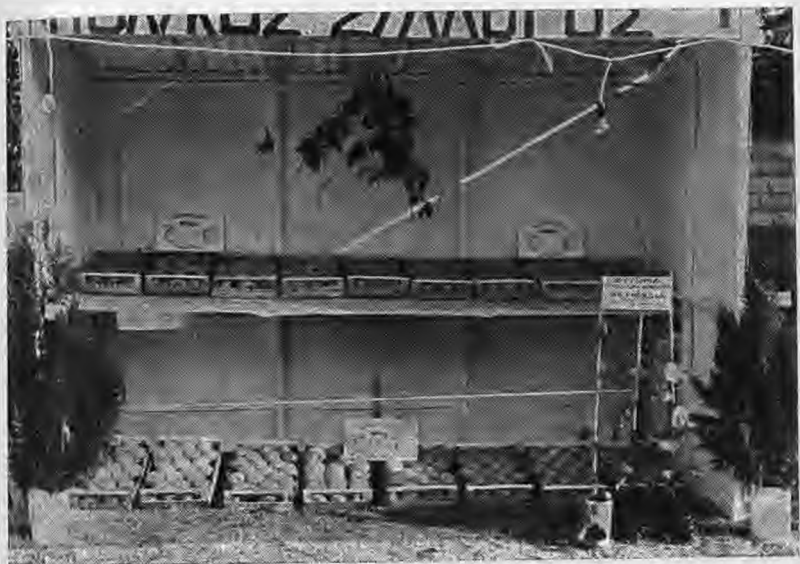
β) Μία λιπαντική μονάδα που ισούται με ένα κιλό πεντοξείδιο του φωσφόρου.

κα: γ) Μία λιπαντική μονάδα οξείδιου ισούται με ένα κιλό οξείδιο του Καλίου.

Δες Νιάουστα τεύχος 29 1 σελ. 166 - 168.

ΓΙΟΡΤΗ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΜΗΛΟΥ ΣΤΟ ΑΡΣΕΝΙ

Μήλα Γκρόννη Σμιθ

Με μεγάλη επιτυχία έγινε στο Αρσένι Πέλλας στις 25 και 26 Οκτωβρίου 1986 η γιορτή πράσινου μήλου «Γράνυ Σμιθ» για πρώτη φορά. Η γιορτή διοργανώθηκε από τον Μορφωτικό σύλλογο Αρσενίου σε συνεργασία με την διεύθυνση Γεωργίας, τους τοπικούς φορείς και τους παραγωγούς. Για την ιστορία αναφέρουμε την σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου.

Ραπτιδου Αγγέλα πρόεδρος, Γάτσος Χρήστος ταμίας, Κων/νίδου Φιφή γραμματέας, Κυριάκου Ιωάννης αντιπρόεδρος, Αργυρίδης Γεώργιος, Τσαούσης Γεώργιος, Μιχαηλίδης Μιχαήλ μέλη

Στην γιορτή παρεβρέθησαν ο καθηγητής Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης Ν. Σπάρτης, ο γεωπόνος κ. Βασ. Κουκουργιάνης, πρόεδρος γεωπόνων Ν. Ημαθίας, ο γεωπόνος Χαρ. Τόλιας, ο γεωπόνος του Ι.Φ.Δ. Νάουσας κ. Οδ. Ντινόπουλος, καθώς επίσης και άλλοι γεωπόνοι της Διευθ. Γεωργίας Εδέσσης. Στην εκδήλωση παρεβρέθησαν ο πρόεδρος της κοινότητας Αρσενίου και όλοι οι πρόεδροι των τοπικών συνεταιρισμών και συλλόγων, καθώς και πολλοί παραγω-

γοί των γύρω χωριών.

Η έναρξη έγινε στις 25 Οκτωβρίου ημέρα Σάββατο και ώρα 3 μ.μ. Η γιορτή άρχισε με σύντομη ομιλία του προέδρου της Κοινότητας κ. Δημητριάδη Δημ., ο οποίος και κήρυξε την έναρξη της γιορτής. Στην συνέχεια εκ μέρους του Μ.Σ.Α. μίλησε ο ταμίας κ. Γάτσος Χρ. Κατόπιν τον λόγο πήρε ο κ. Οδ. Ντινόπουλος γεωπόνος του Ι.Φ.Δ. Νάουσας

ειδικός για το πράσινο μήλο ο οποίος ήταν και ο κύριος ομιλητής της γιορτής. Ο κ. Ντινόπουλος αναφέρθηκε σχετικά με τα πλεονεκτήματα

**Του Χρ. Γάτσου
Ταμία Μορφωτ. Συλλόγου
Αρσενίου**

που έχει το πράσινο μήλο έναντι των άλλων μήλων. Συνέστησε στους καταναλωτές να αγοράζουν πράσινα μήλα διότι λόγω της γεύσής τους και των Βιταμινών που περιέχουν είναι το φάρμακο για πολλές παθήσεις. Επίσης αναφέρθηκε στην καλλιέργεια του πράσινου μήλου, στις ασθένειες και την συντήρησή του, καθώς επίσης στην εμπορία και την διακίνησή του. Ο κ. Οδ. Ντινόπουλος έδωσε και συνέντευξη στην τηλεόραση της ΕΡΤ η οποία με την παρουσία της πήρασε την γιορτή.

Στις 5 μ.μ. το πρόγραμμα συνεχίσθηκε με χορούς που παρουσίασαν το χορευτικό του συλλόγου Πολυπλάτανου και τα χορευτικά του Μορφωτ. Συλλ. Αρσενίου που χόρεψαν τοπικούς χορούς της Μακεδονίας και του Πόντου.

Έτσι τελείωσε η πρώτη μέρα

Από αριστερά προς τα δεξιά: Παν. Μίσιας, Β. Λοζαρίδου, Παρθένα Πουτακίδου, Φ. Ιγνατιάδου, Μ. Τερζίδου, Α. Ράπτου, Χρ. Ιγνατιάδου

Χρ. Γάτος

των εκδηλώσεων.

Την επομένη ημέρα Κυριακή το πρόγραμμα άρχισε στις 10 π.μ. με θέατρο, παιδικές χορωδίες, διασκέδαση με μίμους και τη γιορτή έκλεισε με λαϊκό γλέντι την Κυριακή το βράδυ μέχρι πρωίας.

Στον χώρο της γιορτής υπήρχαν περίπτερα με εκθέματα πράσινου μήλου, άλλων φρούτων εποχής, λαϊκής τέχνης και περίπτερα της Δι-

Οδ. Ντινόπουλος

ευθύνσεως γεωργίας και του πολιτιστικού συλλόγου Αιτωχωρίου. Το πράσινο μήλο καλλιεργείται στο χωριό μας από το 1972. Έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις η καλλιέργεια

Από αριστερά προς τα δεξιά: Δ. Μπαξεβόνου, Τ. Αργυρίδου, Β. Τσαμπούρη, Μαλεζά, Σ. Χρυσοφίδου, Δ. Πέγιου

του και σήμερα υπάρχουν 1.500 στρέμματα πράσινου μήλου κατά το πλείστον σε παλιότες. Οι παραγωγοί απολαμβάνουν καλές τιμές. Οι στρεματικές αποδόσεις είναι μεγάλες σε σχέση με τις άλλες καλλιέργειες. Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν για την πραγματοποίηση της γιορτής, την Διεύθ. Γεωργίας, προσωπικά τον κ. Οδ. Ντινόπουλο, τους τοπικούς φορείς και τους παραγω-

γούς. Επίσης τον γεωπόνο κ. Σ. γραφιώτη και τους υπευθύνους της ΡΤ που φρόντισαν για την πλήρη παρουσίαση της γιορτής του πράσινου μήλου. Πιστεύουμε ότι με τη συνεργασία τους θα κατορθώσουν του χρόνου τη γιορτή πράσινου μήλου να λάβη πανελλαδικό χαρακτήρα για να μάθει ο Έλληνας καταναλωτής να τρώει πράσινα μήλα, διότι αξίζει τον κόπο

Ο Βασίλειος Χοιστίδης και η δημοτική γλώσσα

(Συνέχεια από τη σελ. 173)

Οι αρουραίοι είναι γνωστοί από την αρχαιότητα και οι περιοδικές τους ζημιές αναφέρονται σαν πολύ σημαντικές. Η παρακάτω περιγραφή προέρχεται από τον Αριστοτέλη (Περὶ τὰ Ζῷα Ἱστορία VI, 186 - 189) "Εἶναι ἀδύνατο νὰ φαντασθῆ κανένας τὴν ταχύτητα, με τὴν ὁποία πολλαπλασιάζονται οἱ αρουραῖοι, ὅπως καὶ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας που προκαλοῦν. Σε πολλές περιοχές εἶναι τόσο τὸ πλῆθος τῶν αρουραίων, ὥστε στα χωράφια νὰ μὴ μένει

σιτάρι γιὰ συγκομιδὴ. Ἡ καταστροφὴ συντελεῖται μέσα σὲ εὐλαχὲς χρόνον. Μικροκτηματίες, που ἐπισκεπτονται μιά μέρα τὰ χωράφια τῶν κτηνοτρόφων καὶ δλέπουν πῶς τὰ γεννήματα, νὰ ἔτοιμα γιὰ συγκομιδὴ, συμβαίνει νὰ ξαναγυρίσουν ἐκεῖ τὴν επομένη με τοὺς θεριστάδες καὶ νὰ ἐβρῶν καρπὸ καταφαγωμένο. (AUBER UND WIMMER 1868). Πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (Αριστοτέλης, Στράβων, Διόδωρος ὁ Σικελικὸς κλπ.) ἀναφέρουν ἕτι πλῆθος οἱ κληροὶ χρειάστηκε νὰ ἐκπατρισθῶν εἰς αἰτίας τῶν αρουραίων.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

Ένα βιβλίο κατατοπιστικό επιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥ ΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

-Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται

- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί

- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας